UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204919
UNIVERSAL
LIBRARY

శ్రీ

దక్షిణోత్తర గోగ్రహణములు.

నాంది.

ఉ. శ్రీకరకంజముల్ దనవ-శ్రీకరమంతలఁ జేయుజాలు శో
భాకరమైన చక్షుల ని-శాకరకాంతిఁ జెలంగుదృష్టి ర
త్నాకరరాజపుత్రిని ప్ర-భాకరవక్షతలంబు నందు ధ
ర్మాకరుఁడై ధరించిన ద-యాకరుఁడెప్డు శుభం బొసంగుతన్.

నాంద్యనంతరము.

[సూత్రధారుడు ప్రవేసించి సభను వీక్షించి.]

ఆహా! నేడేమి నాపుణ్యము కనుదమ్ముల కతి వినోదమ్ముగ సభల పండిత పుండరీక తండంబులచే మండితంబై యీసభాస్థలంబు ప్రభాసితంబుగా గానంబడుచున్నది.

హాబాష్. యీసభాకరంబు శోభాకరంబై కల్పద్రుమంబనాబరగి వేద వేదాంగ తర్క-వ్యాకరణ-ఛందో మీమాంస పురాణేతిహాస వికాస నూతనవాణీవిలాసులగు భూసురపుంగవశాఖలచేతను సకల మణిగణ భూషణకిరీట కుండలాంగదాది ప్రకాశమాన రాజభాస్కర ప్రకర గర్వ నిర్వాహ నిర్భేద భ[illegible]ల కలిత మండిత భూమండలాధిప కిసలయంబులచేతను నవరత్న శాతకుంభ వ్యాపార పారీణులయి దేవ బ్రాహ్మణపూజాయత్తచిత్తులగు వైశ్యోత్తమ పుష్ప గుచ్ఛంబులచేతను అనవరత ధనధాన్య సంపత్సమృద్ధిచే గురుబుధబ్రాహ్మణపాదపద్మ చింతనాభ్యాసానురక్తులగు బ్రహ్మపద సంభూత ఫలంబులచేతను, మెండుగానిండియున్న యది శహబాష్. యీపందిలి యందంబును యీపటంబుల యాటోపమంబును యీరంగస్థలింగల పండిత పుంగవులంగాంచి యీరాబోవు పిన్న వేషధారు లతిసుధామయవాక్సి

సంగ సుసంగతులచే నెట్లు సంతసింపజేతురోగదా కాదేని చారు చిన చిలుక వచ్చిరాని వాక్యంబులు బలుక నవిచెవులకు ముకుల దలంచక నెటుల విని యానందింతురో యటులనే యీపిన్న వేష ధారుల చిన్నిమాటలంగల లోపంబులెన్నక నాలించుడు మరి యీ న్నింటియందును మిన్నగల వార లెవ్వరైనా యుండి రేని దెల్పుడ చూతము.

క. మానితపు నడకపేరిమి
మానసమున కింపు బెంపు-మనుసంచలనుఁ
బోనిడినీరస నీరము
జానగ క్షీరంబుగొనుట-సహజము కాదే.

అనగా హంసలెట్లు నీరక్షీరంబుల వేరుజేసి నీరసంబగు నీరంబుల విసర్జిం చిసారంబులగు క్షీరంబుల బరిగ్రహించునో అటులనే యీబోటి సజ్జ నులు తప్పులబోనాడి యొప్పులనే సంగ్రహించెదరని నమ్మియున్నా డ నట్లుగాదేని.

ఇసుకయందలి తైలంబును, కుందేటికొమ్మును, యెండమావులలో నీళ్ళు ను సాధింపవచ్చును గాని ఛీ! నాబోటి మూర్ఖుని సంతసింప జేయు నేరికి శక్యముగుగాన. యిప్పుడీ నాటక మూదిమొదలుకొని యంత్య ముదనుక నాటపాటలయం దతి నిపుణత్వముగల మేటీల సకలాభ రణభూషితులఁజేసి యిందు రప్పింపుచుండుటకై నాప్రియురాలగు టిని రప్పించుచున్నవాఁడ.

ప్రియసఖ! నటీ నీవిందురమ్ము.

(నటిప్రవేసించి.)

నటి. నాథా! నమస్కారము.

సూ. శుభము గాక.

నటి. నాథా! నన్ను బిలచినకారణం బెయ్యదో సెలవొసంగుడు

...సరస్వతీ బుక్ డిపో, బెజవాడ

వి

శ్రీమేధా దక్షిణామూర్తయే నమః

వెంకటే...

శ్రీగణనాథుని గొలిచెద
భోగివిభూషణుని భుక్తి-ముక్తి ప్రకృతిక్
నాగేంద్ర హారశోభితు
వాగధిపతి వినుతు భవ్య-వాగమృతసిద్ధిక్

జనతా ధురీణులార చిన్న విన్నపం బుపన్యసించెద సావధానులరై యాలకింపుడు. సర్వలోక సామాన్యముగా విద్యయనియు అవిద్య యనియు నురెండువిధములు అందువిద్యయనగా న విద్యావిని వర్తకము. అవిద్యయనగా నహంకార రూపమైన యజ్ఞానము తన్నివర్తకము గాన విద్యయనగా జ్ఞానము అట్టిజ్ఞానము తన నాశ్రయించువారిని సుజనులనియు, విద్వాంసులనియు, వేత్తలనియు, బుద్ధులనియు, శుచులనియు, సర్వోత్తములనియు, నామధేయముల నసుర్చి ఇహపరలోక సమస్త భుక్తి ముక్తి సాధనమై ప్రవర్తించుచున్నది గాన విద్యాలాభమెల్లరకు సంతోషజనకము. అవిద్య యందరకు నన్నివిధముల సంతాపజనకము ఇటులుండగా నట్టివిద్యా విద్యాద్వయమున మనమెద్దాని నాశ్రయించి సుఖమునొందుదుమో విచారించుకోవలయును జ్ఞానంబున సమస్తప్రపంచమును తెలుసుకొని హేయోపాదేయముల వివేచనముచే సుఖలాభసిద్ధినొందెదరు తత్సుఖలాసిద్ధి హేతుజనకమైన విద్య సామస్త్యము గాపదునెనిమిది విధములు గా వ్యాపించుచున్నది అవియెవ్వియనగా వేదములు నాలుగు. అంగములారు మీమాంసమొకటి న్యాయమొక్కటి పదునెనిమిదివిధములుగా ప్రకాశించుపురాణజాతమొక్కటి. ధర్మశాస్త్రమొకటి సర్వప్రాణిసుఖారోగ్యకారియై

గు న యుర్వేదమొక్కటి గాంధర్వవేదమొక్కటి ధనుర్వేదమొక్కటి శిల్పమొక్కటి యనివగునెనిమిది విధములు గాప్రమరముగా వునమానవునకు జ్ఞానవిజ్ఞానములకు మూలమీవిద్యయై యున్నది యేతదంతర్గతములైన నానావిధరహస్యవివేకప్రదాయక గ్రంధజాలమితంయని వచించుటకు దుర్లభము చాలా కాలము శ్రమచేసినను నామోచ్చారణ గణనమున కే ప్రయాసముగును గాన ముఖ్యముగా సర్వామోదకరము సర్వసుఖకరమునైన జ్ఞానము గురుసంప్రదాయాగతమైన విద్యాజన్యమేగావున నట్టివిద్య సర్వమనుష్య కోటియు సాధించతగినది మానవసులభము గాని కార్యమెద్దియు గానము ఇట్టిజ్ఞానముసత్సంప్రదాయాగతమై బ్రాహ్మణాదివర్ణ వ్యవధానముననుగురుశిష్యన్యాయ రూపము నా పాదలి మైస్త్రీపురుషులకు సుగయుక్తమై వల్లినలయును.

నాంది.

సూ. క. పాత్రాపాత్రం బెఱిఁగి వి
చిత్రాభరణముల బెట్టి-శీఘ్రముగా స
త్పాత్రల నిటు బంపుము సభ
నేత్రోత్సవమందు నటుల-నేరుపుతోడన్.

మాట. నేనిచటగల పాత్రంబుల నెల్ల చిత్రవిచిత్రంబుగాఁ బిడికిట బట్టియుండినాఁడఁగాన నీవు సత్వరంబుగాఁ జని పాత్రల నెల్లర నతిశ్లాఘ్యంగా రంగము గానొనర్చి యిందు రప్పించుము.

న. నటకులందరు సిద్ధముగా నేయున్నారు గాని యీ గ్రంధమును రచించిన కవిపేరేమో.

సూ. కవి యెవ్వరైనది యింతవరకు నీవెఱుంగవా. అట్లైన.

ఉ. ధీరతయుండు సజ్జన వి-ధేయుఁడు శాస్త్రవిశారదుండు గూ-
డూరి కులాబ్ధిచంద్రనిభు-డున్ సుగుణోన్నతు మల్లయాఖ్యునిన్
భూరిసుతుండు వెంకటశి-వుండతిసంతస చిత్తవృత్తిబల్
నేరుపుమీర వ్రాసెనిది-నిర్మలితంబగు నాంధ్రభాషతోన్.

నటి. ఆలాగా ఇంతకుమున్ను తారాచంద్రవిలాసము రచించిన గూడూరి వెంకటశివకవియేనా.

సూ. అవును మనమిచ్చోట్ల కాలయాపనఁ జేయఁదగదు. ఎందుకన. నవఖండమండలాధీశ్వరుండగు దుర్యోధనచక్రవర్తి యీసభాస్థానమునకువచ్చుచున్నట్లు దోచుచున్నది. మనము పోదము రమ్ము.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించిరి)

శ్రీ

దక్షిణగోగ్రహణము

ప్రారంభము.

దుర్యో. మంత్రులారా పాండవు లజ్ఞాతచర్య నెఱవేర్చి వచ్చి తిరుగ రాజ్యభాగమును కోరకమున్నె వారినచ్చటచ్చటఁ గలయ వెదకి గాంచి మరల నరణ్యమందు దొల్లిటియట్ల పదిరెండు వత్సరంబులు కాపురంబుసేయునట్లు జేయఁదలంచితిని (యోచించి) చూడగా నట్లు సేయుటదుర్ఘటంబని యోచనగల్గినది పాండవులజాడ నెవ్విధిగా దెలియవచ్చునో? మీమీయెఱింగిన తెఱంగుల నాకెఱుకపఱచుడు.

దుశ్శా. అగ్రజా మీరింక శంకింపక నామనవి నంగీకరించెదరా.

దుర్యో. అంగీరించకేమి.

దుశ్శా.

ఉ. జూదమునందు పాండు నృప-సూనులనోంచి ధనంబు రాజ్య సం
పాదనజేసి ద్రౌపదిని-బట్టి సభంగడు భంగబెట్టగా
నేదరిదోచక న్మదిని-సీయనియంచు సగంబుజచ్చియు
న్నాదమునెత్తి నెంజిలిని-నాలిగఁబోయిరి వారుగానమేఁ

ఆకౌంతేయుల కొరకు బ్రాణంబులు కూడా యెపుడు పోవచ్చు నంటిరేని దెల్పెద వినుము.

గీ. పాండవులరణ్యములపాలు-బడిన యపుడె
చచ్చిరచ్చోటబూరివి-శ్రమము లేక
తొలచియుండును మీరు స-మ్మోద మెలర్ప
రాజ్యలక్ష్మినిగొనఁదగు-రాజసముగ

కర్ణు. రాజేంద్రా! యీసుశర్మని మాటవిని మీరలశ్రద్ధగా నుండదగదు. యోచించఁగా, పాండవేయులు పంచత్వ మందియుండరు. కావున మనము చేయవలసిన కార్యమెద్దియంటిరేని మంచి నేర్పుగల ననేకుల ననేకవేషములచే నఖిలదేశంబుల నరయుబంపితిరేని వారిజాడఁ దెలిసికొని రాగలరు.

ద్రోణు. (చిఱునవ్వుతో) దుర్యోధనా ఆర్యులచే వర్ణించదగు నవార్యబలవిక్రమోపేతులగు పాండవుల కేవిధమైన కష్టంబులును గలుగఁజాలవు. అట్టి పుణ్యపురుషులు మరణమందుదురనుమాట నమ్మదగునా నీతమ్ముఁడగు దుశ్శాసనుఁడు యథేచ్ఛగా రాజ్యలక్ష్మి లక్షణమును గొనియాడుమని గొప్పగాఁజెప్పుట వింటివిగదా పాండవులు వచ్చినచోట బూరిమొత్తుటయు మీరీరాజ్యంబెల్లఁ బరిపాలనఁ జేయుటయు నిశ్చయమే (యోచించి) కానిమ్ము నీవిట్టి చెడుమాట లాలించక భూతలంబునందెల్లెడల మీ నేర్పుగలంది కౌంతేయుల నరయుసంగతులఁ జెప్పకొని యట్లు సేయసమకట్టుము.

భీష్మ.—

ఉ. మానవనాథ యీగురుని-మాట నిజంబునుడీ గనంబృథా
సూనులు ధైర్యశాలులతి-శూరులు దైవబలాఢ్యులౌట మిం
హానిహనంగ దాపదల-హాయనిదూరము బోవుధర్మ సం
త్రాణముగల్గు కారణము-నన్ నినుమొక్కటి చెప్ప దేర్పడన్.

కౌరవేంద్రా! మాకు మీరును వారును నొక్కటియేయగు నైననుమీరుముందు కార్యాలోచన నాచేవినఁ దలఁచినారు గావున నేనుజెప్పినరీతి జేయబూనుఁడు.

దుర్యో. అలాగే జేయువారము.

భీష్మ.—

ఉ. ధర్మనృపాలుడున్న వసు-ధాతలమందలి మానవోత్తముల్
నిర్మలచిత్తులై బరమ-నీతిని బ్రాహ్మణ భక్తిగల్గి స

కీర్తులొసఁగుచుం బరహి-తంబగు సత్యవచోవిలాసులై
ధర్మము చెలఁగించు ధన-ధాన్యసమృద్ధి గనుందు రెప్పుడున్.

ఆ. వె. దుష్టశిక్షణమును-శిష్టరక్షణమును.
జ్ఞాతిప్రీతి నతిక్ర-మాతిశయము,
సాధుపోషణమును-సౌజన్యమును వీత.
గుణము పొడికొలంత-రాకయుండు.

దుర్యోధనా యిట్టి శుభలక్షణములచే నొప్పు దేశంబెద్దియో యందుఁగుం
తీకుమారుల నరయఁదగిన చారులఁబనిపి వారి జాడ దెలిసికొనుము.

కృపా. క. గంగాపుత్రుఁడు దెల్పిన
సంగతి నిక్కంబు పాండు-సంతతి నెన్నో
భంగుల నరసినవారల
సంగతిబోధయగు గాక-సామాన్యంబే.

అశ్వ. రాజేంద్రా! అజ్ఞాతవత్సరంబు కొద్దిగా నతిక్రమించు గావున జా
గు సేయక నెవ్విధిగానైన సమయభంగము జేయుట మేలగును. కాదే
ని మనము తగినరీతి నన్వేషించవారగపడకున్న సంధి సమరోద్యోగంబు
లు సేయుటొప్పు.

దుర్యో. గురు, భీష్మ, కృపాశ్వత్థామాదియోధులారా నేనిప్పుడు తగువే
గులవాండ్రచే పాండవులజాడఁ దెప్పించెద.

ద్రోణుడు, మంచిది విచారించుము.

దుర్యో. కర్ణా వేగులవాండ్ర వచ్చునట్లు జేయుము.

కర్ణ. (సేవకునిజూచి) సేవకా రాజాజ్ఞయైనదని వేగులవాండ్ర దోడ్కొని
రమ్ము.

సేవ. అయ్యా! చిత్తము.

[సేవకుఁడు నిష్క్రమించి వేగులవాండ్రతో ప్రవేశించును.]

వేగుల. రాజేంద్రా! వందనములు.

దుర్యో. మీకు జయమగుగాక.

వేగు. స్వామీ మమ్ము బిలుపించినకార్యమెద్దియో యానతిండు.

దుర్యో. మీరలిద్దారుణీతలంబెల్లఁ గలయంబరికించి పాండుకుమారుల గాంచి యజ్ఞాతవాస భంగంబు గావించి తిరుగ పాండవేయుల వనముల కంపించిరందు.

వేగు. అయ్యా! మాకదెంతటిపని పోయివచ్చెదము.

[చారులు నిష్క్రమించుచున్నారు.]

విరటుడు. సుథేష్ణ,పరిచారిక, పురోహితుడు ప్రవేశము.

విరటు. బ్రాహ్మణోత్తమా! కంకుభట్లవారునిన్నటిరోజు ఆశౌచవిషయమై.

శ్లో. దశాహంబ్రాహ్మణానాంతు। క్షత్రియాణాం త్రిపంచకం. అని శెలవిచ్చియుండిరి అందుచే పక్షముదినములా శౌచముతో నుండ నవసరముకద్దా.

బ్రాహ్మ. లేదు. లేదు.

శ్లో. శుద్ధ్యేద్విప్రోదశాహేన ద్వాదశాహేనభూమిపః।
వైశ్యఃపంచదశాహేన శూద్రోమాసేనశుధ్యతి।

అను స్మృతిప్రమాణంబు బట్టి సింహబలాదుల భార్యలనీరోజుననే శుద్ధిస్నానము జేయించవలయును,

(సుథేష్ణవిని దుఃఖముతో.)

సీ. సింహవిక్రమనీవు-సిగ్గుబోవిడిరాజ
వీథిని సైరంధ్రి-వెంటనంటి
సింగమేనుఁగుబట్ట-వెంగునఁజనురీతి
బరుగిడుమాలిని-బట్టుకొంటి

పాయుపు చేకూర్చి। నదినా డాయసుకొంటి
చాలునీకిది కాదు। మేలటంటి
నాలస్యమొకక్షణం। బైనఁ జేయనుకుండ
చంపునన్నని యేడ్వ। జాలిగొంటి॥

తే.గీ॥ నెట్లకో జత్తువని। మది నెంచుకొంటి
మంచి పెద్దలగనకనీ। మాటవింటి
ప్రేమదీరంగ నిన్నుజం। పించుకొంటి
న్యాయహీనుండు విధి। యిట్లు జేయఁగంటి॥

హా॰ తమ్ముడా హారిబలా పదిరెండు దినంబుల క్రిందట మమ్ము నీవు మరచి పోయినను నిన్ను మేము మరచి క్షణమైన యుండలేము గదా నీపైగల మక్కువ పెక్కు రీతుల మమ్ము మనోవ్యథ బెట్టి విడువకుండెగదా అక్కటా యొక్కసారి నూర్వురు తమ్ముల దిగమ్రింగుకొని ప్రజల ముఖము జూడ బ్రదికిన నిర్భాగ్యురాలను కఠినురాలను పాపిని నేనుగాక యీలోకమందింకెవ్వ రుండిరి హా సైరంధ్రీ కీచకుల పాలన కాలమృత్యువు కీవి జనుదెంచి యొక్కసారి నూర్వురు తమ్ములఁ బొట్టను బెట్టుకొని తృప్తిఁ బొందితివిగదా॥

పరి॥ దేవి. ఊరడిలుము ఊరడిలుము ఇప్పుడా సైరంధ్రి దోషమేమి గలదు పరసతినిఁ బట్టఁ దలఁచిన పాపకృత్యమే యీ హారిబలునకు కాలమృత్యువైనది ఇదిగాక నా సింహబలుని పాడెపై నా పతివ్రతా రత్నంబును బట్టి కట్టిన పాపఫలితమే యతని తమ్ములఁ దోడ్కొని పోయినది మృత్యుదేవత నెట్టుకొని వచ్చినప్పుడడ్డ పడగలవారెవ్వరు॥

సుధే॥ అవును ఆమహాపతివ్రత యెడల దోషము లేదు అతిపాపురాలనగు నేనే సుర నెపంబున సైరంధ్రిని హారిబలునియింటికంపి కొంత పాపము మూటగట్టుకొని తుదకు నూటయేవురు తమ్ములను నాపొట్టనే బెట్టుకొంటిని వినాశకాలము సమీపించి నప్పుడిట్టి విపరీ

శబుద్ధులు గల్గుగాబోలు హా దైవమా నాకెఱుక లేకబోయెగదా నేనేమి సేయుదు.

పరి. దేవీ అది నీదోషమా విధిప్రేరేపణ అట్టివిధిని దప్పించుకొన శక్యమగునా॥

సుధే॥ నిజము (యోచించి) హా తమ్ముడా నామాట నాడు చెవిజొరకపోయెనే ఇప్పుడైన ననుభవమై చెవిజొచ్చెనా।

విరాటు. ఉ॥ చక్కెరబొమ్మ వేదురగు ల। చాప్పన నేడ్చెదు పుత్రులంత
బెంపెక్కినగుండె బ్రద్దలయి। యేడ్వగసాగుదురిట్లు సేయగాఁ
జక్కనయౌనె యూరడిలు। చచ్చినవారలు లేచివత్తురే
యెక్కడిసోదరవ్రజమదెక్కడ। మక్కువ లేల వారిపై॥

సారసాక్షి నీతల్లికడుపునందా కీచకసంఘంబుద్భవించనే లేదనుకొని పలువరించుటమానుము.

సుధే॥ నాథా మీరెంతమాటడితిరి ఆడవారికి సోదరస్నేహము మించిన దెద్ది అఖిలబలశౌర్యోపేతుండగు సింహబలుని ప్రాణంబులుగొన్న గంధర్వులెంతి బలవంతులో గదా యని కంపమెత్తుచున్నది.

విరా॥ పాటలాధరీ పాపాత్ములజంప బలవంతులతోఁ బనిలేదు వాని పాపమే వాని కకాలమృత్యువై వెన్నంటి క్షణకాలంబులోఁ గాఁ జేయును గడచిన పనికంతగా జంతిలుట గతజలసేతుబంధనము గాక లాభమేమిగలదు ఊరడిలుము నీవా సైరంధ్రితో నేను జెప్పుమనిన సంగతి చెప్పి పురినుండి సాగనంపితివా॥

సుధే॥ ఎన్నివిధములఁ జెప్పినను పురివెడలి పోయినదికాదు.

విరా॥ నీకేమిబదులు చెప్పినది.

సుధే॥ ఇంకా పదమూడుదినములవరకు మీయింట నుండనియ్యకొంటివేని మత్పతులప్పుడు ప్రత్యక్షమై తగినబహుమానము జేసి నన్నుగొనిపోయెదరని వేడుకొనినది.

విరా॥ నీవామాలిని ప్రార్థనకియ్యకొంటివా।

సుధే॥ మీకేమి యపాయము దేజూచునోయను భయకంపంబుచే నొప్పితిని॥

విరా॥ నేడేకదాతుదిదినము.

సుధేష్ణ (దుఃఖంబుతోదలవంచి)

తే॥ అకటపరసతికై కీచ। కాగ్రజుండు
మరణమందినదినములఁసరణినెత్తిగి
చెప్ప నోరాడదిక నేమి సేతునాస
వోసమును దెచ్చి పెట్టెను। గ్లానముగను॥

హా! దైవమా నీకాకీచకులపై దయరాకపోయినను ఆగంధర్వులైన బిత్రుదేవతలకు తిలోదక పిండోదకములకొరకొక్కనినైన వదలి వేయగూడదా.

పరిచా॥ అమ్మా మఱిమఱితలంచుకొని యేడ్చుటచే నీతమ్ములు లేచివత్తురా చాలుచాలు రాజుగారడిగిన దానికిసమాధానము చెప్పుము.

సుధేష్ణ॥ (విచారించి) నాథా ఇదేపదమూడవదినము.

(అందరువిస్మయించిరి)

చారులు (దుర్యోధనునిరంగమునకు ప్రవేశము.)

చారు॥ తే॥ దండములుమీకుకౌరవా। ధ్యక్షమేము
దుర్గములుబులుగుహలును। దోనలుశిలలు
కవములునుపల్లములుపొదల్। గాంచిగాంచి
వెసిగితిమిపాండుసూనుల। వెదకివెదకి॥

రాజేంద్రా మేము చెట్టుచెట్టు పుట్టపుట్ట గుట్టగుట్ట మిట్టమిట్ట వెదకి వెదకి పాండవులజాడ దీయజాలక చిట్టచివరకొక్కయెడ నరదంబు లరిగిన త్రోవబట్టి పోవపోవ ద్వారకకుజేరితిమి యచ్చట కూడ పాండవులజాడ దెలియని కతంబున తిరుగవెడలి సకలదేశంబులు గలయందిరిగి తుదకొక్క విశేషంబెఱింగి సంతోషంబుగా దేవరవారి సన్నిధికి వచ్చితిమి॥

దుర్యో॥ మీరెఱింగినవిశేషంబెయ్యది.

చారు॥ ఆ॥ వె॥ అధిపవిరటుమఱఁదియా। గీచకునిరొమొక
కోమలాంగికతన। గుట్టుమీఱ
నర్ధరాత్రివేళనడచిరి। గంధర్వు
లాయుధములపనులఁ। జేయకుండ॥

ఇంకొకవిచిత్రంబుగలదు అదియెద్దియన శిరంబును కరచరణంబులును డొక్కలోనికి జొరఁద్రోచి పీనుంగు నొక్కముద్దగాఁజేసి యతని తమ్ములం దొక్కనినైన బిఱుపోనీక యారాత్రియే ధారుణీస్థలంబున కర్పించి గంధర్వులరిగిరని వింటిమి యన్విరటుండు మనకు పగవాఁడగుటచేతను అతండిపుడతి చింతాక్రాంతస్వాంతుండగుటచేతను సాధించుటకిది సమయమని యీసంగతిం దేవరవారికి విన్నవింప వచ్చితిమి మీదమాకేమి యానతిచ్చెదరు॥

దుర్యో॥ (తలయూచుచు) చారులారా మీరుమార్గాయాసంబుచే బడలియుండితిరి గాన మీరిపుడిండ్లకేగి శ్రమదీర నీరేయినిద్రించి మెల్లి ప్రొద్దుపొడువకముందేరండు॥

చారు॥ చిత్తము. [చారులునిష్క్రమించిరి.]

దుర్యో॥ యోధాగ్రేసరులారా వేగులవాండ్రు వచించిన దెల్ల వింటిరిగదా.

భీష్మ॥ ఆహా! వింటిమి.

దుర్యో॥ (యోచించి)

క॥ హలధరుండు। శల్యుఁడును హరి
బలుఁడును భీముఁడు। సమానబలులిలలోన
వలువురుభుజ। బలయుద్ధప
టులువీరలలోన। నొండొరులకనిజయమా॥

ఈనల్వురకును సమానమగు భుజబలము కలిమిగలవా రివ్వసుంధరలో నచ్చట వెదకినను గనుబడరు శల్యునకును బలరామునకు

ను కీచకునిజంప నవసరమేమిగలదు ఇదిగాక వారిర్వురును చాలా దవ్వులనున్న కారణంబున కీచకుని కొఱకిచటికి వచ్చుమాట కల్లయని మనోదృఢముగా జెప్పవచ్చును [యోచించి] దీనికింత యోచన యేల మనపాండవులే ప్రచ్ఛన్న వేషంబులచేత నామత్స్య దేశంబునందు తలదాచుకొనియుండిరి ఇందుకుసందియములేదు॥

కం॥ ఎందుకనఁ గీచకుండతి
సుందరిద్రౌపదనిగోరఁ జూచికొఱకొఱ
గంధర్వు పేర మారుత
నందనుడేసింహబలుని ఁ జంపెనుజూడన్॥

అట్లుగాదేని గర్వాంధులగు కీచకప్రకరంబు నణంచనేరికి శక్యమగు ఇదియటుండ భీష్ముండు చెప్పినశుభలక్షణంబు లాదేశంబుననే గలవనివింటిమి ఇప్పుడు మనమవ్విరటుని పురిబాహ్య ప్రదేశంబు నంగలయుతని గోధనంబు గ్రహించితిమేని యదియెట్లుగి ధర్మరాజు తమ్ములతోసహా బహిరంగము వెంటనే॥

తే॥ సమయభంగంబువారికి- సంఘటిలుట
దెలిపినమరిపవనవాసంబు- సంభవంబొ
దాదురు లేనిబీరంబున- నిర్గమించి
నెల్ల నేలుచుఁగీర్తిస- మృద్ధిజేసు॥

ఇదియటుండ నమ్మత్స్య దేశంబున పాండవులు లేకున్న విరటునిపురంబునగలవెల్ల జూరగొందము మన కెల్లైన లాభంబేయగు మీద నిందుకుదగు నుద్యోగంబు సేయుడు.

కర్ణు॥ దుశ్శాసనా, భీష్మ, ద్రోణ, కృపా శ్వత్థామలాదిగాగల యోధులెందఱోయుండగా నీసభాస్థలమందు రాజుగారికొక్కరికి తక్కయుట్టియు క్తి యుఁకెవ్వరికి సదోచెనా శహబాష్ అవగింజంత యవకాశమున్న కొండంత యూహజేయఁగలవాఁడు గనుకనే సు

యోధనుడను సార్థకనామము జెల్లినది.

దుశ్శా॥ ఉ॥ సాధుతనంబున న్విరటు-సన్నిధి దైవ వశంబుచేతనో।
రాధకుమార యీకురువర-ప్రభుడన్నటులందెయున్నసీ।
యోధులలోన నొక్కఁడసు- యోధను బుద్ధిబలంబు మేధహ్వా।
ద్వీధులఁ జేర్పరంచుఁ బృథి- వింబొగడందగు నెల్లభంగులన్॥

కర్ణు॥ అబద్ధమేమియున్నది.

సుశర్మ॥ (లేచినిలచి)

తే॥ రాజరాజేంద్ర కీచకా- గ్రజుఁడు వేడ్క।
నాఁడు కేకయహాళ్వరఁ- బోడుగాగ।
వచ్చినాతోడఁ బోరియ-ల్పజయముంది।
బోయెనాడతఁ డొకడైనఁ- బోగలండే॥

నన్నుమున్ను భంగపఱచిన సింహబాహునితో సంగరము సమకూడకపోయి నది ఐనప్పుడు మిగిలినదేమిటి యతనిమఱఁదియగు విరటునిబట్టి కనుగాసిఁ జెట్టి సప్తాంగఁబులఁ జూరబట్టి దెచ్చుటకు నతనిగోగణంబు లన్నింటి కొల్లగాగొట్టి మనదెసకు మరల్చుటకును అందుకవిరటుం డడ్డపడ నచ్చో పాండవులఁ గనుగొనుటకును నేనేచాలినవాఁడను.

కర్ణు॥ (నిలచి) సందేహమేమి యీపనినెఱవేర్చగలవాఁడవు నీవుగాక యీసభాస్థలిని కెవ్వరుండిరి. [దుర్యోధనుని దెసఁజూచుచు] రాజేంద్రా యీసుశర్మ చెప్పినంతచేయు శక్తిగలవాఁడు గాననికార్యసఫలతకై యితనినేబంపుటుచితంబగు నైనను మీకును తక్కినరాజులకును నెద్ది యిష్టమో యట్లనే సేయబూనుడు.

భీష్మ॥ దుర్యోధనా యీరాధేయుని వాక్యంబమోఘంబు నీవిప్పుని నెఱవేర్చుట కీర్తిగర్తనాథునకే సెలవొసంగుము.

దుర్యో॥ సీ॥ దుష్టసేనాకర్ణువొడ్డ వాక్యంబుల
కీసభాసదులు సంతృప్తులైరి
బలములెల్లను రెండు పాయలుగా బన్ని

ముందటఁ సుశర్మని బలంబు
బహుపగాంబహుళాష్టమిని గోవులనుబట్టు
మత్స్యేశ్వరుఁడు శౌర్యమహిమ వెలయ
సేనలఁ గైకొని చెచ్చెరఁ నీసుశ
ర్మనుదాఁకు వేళుగా మనబలంబు॥

తే॥ గీ॥ నవమిరోజున గోగ్రహణమునకరిగి
కొన్నిఁటినిబట్టగా నంతఁగుంతిసుతులు
కయ్యమునరింప వత్తురు గానవారి
నరయఁగావచ్చు వనములఁ గనుపవచ్చు॥

(సుశర్మనుజూచి) సుశర్మా ముందు నీబలంబుతోఁ నడువుము.

సుశర్మ॥ చ॥ ఘనముగ దుందుభుల్ మొఱయఁగాఁ జనిమత్స్యపురంబుముట్టడిం
చినవిని యవ్విరాటుఁడట చివ్వనయొనర్చఁగ వచ్చెనేని యా
తనిఁ బెడకేలఁగట్టి పడఁ దన్నెద గోవ్వఁడగంగ మొత్తెదన్
మునుపటివైర మీఁతఁజిన మోఘుఁడుఁగాఁ దెగదిర్చ్వఁగాంచితిన్॥

భవదాజ్ఞాబద్ధుఁడ నిదే పోయివచ్చెద.

[సుశర్మ బలముతో నిష్క్రమించును.]

భీష్ముఁడు॥ (తనలో) ఏమిప్పటికిఁ దల్లకావరము యీసభాసదులందఱును యెంత తెలివిగలవారలు పాంచాలితోసహా పాండవులాచరించు గూఢచర్యావత్సరంబు సాంతంబయ్యెనని యియ్యాస్థానంబున నొక్కండైన దలంచక సుశర్మను దక్షిణగోగ్రహణంబు కొఱకంపనతండు పోయె నైననుధర్మోవర్ధతివర్ధతియనునట్లు పాండవేయులను వారిధర్మమే కాపాడుగాని యెవ్వఁడుఁగాపాడగలఁడా. యీవిషమవత్సరంబు సాంతంబగువరకు వారలను ధర్మదేవత వెన్నుదన్నియుండ నిక్రూరాత్ములుకనుగొనియుండిరా॥

దుర్యో॥ దుశ్శాసనా మీరు పాండవులని మనము నిరూపింప భీమార్జున నకులసహదేవులు శత్రులై విడిపడ ధర్మజాంకుశనిపాతిచే మరలి

ధర్మపాశములనుబద్ధులై తిరుగనందఱునరణ్యమార్గముఁబట్టిపోక మొ దలించి మనపైకియుద్ధమున కరుదెంచెదరా బాగుగాయోచించుము

దుశ్శా॥ అన్నా సుయోధనా. యిందుకై సందియపడఁదగదు. ఎందుకంటిరేని. ధర్మజుఁడధర్మమార్గంబు చేలభించు మహేంద్రపదవినైనను తృణముగాఁ జూచి విసర్జించువాఁడుగాని యాశించువాఁడుగాఁడు. ఇవియటుండ.

ఆ॥ వె॥ దినకరుండునైజ। తేజంబుదొరఁగిన।
నగ్నిచల్లబడిన। నబ్జవైరి।
వేడిఁబూనెనేని। పిడినడిధర్ముండు।
ధర్మమునుదొరంగఁ। దలఁచడెపుడు॥

దుర్యో॥ ధర్మరాజధర్మమునకురాఁడేని తిరుగబదిరెండు వత్సరంబులరణ్యవాసంబును ఒక్కయేడజ్ఞాతవాసంబును వారికిచేకూడినదే

దుశ్శా॥ చం॥ కురుకులనాథ మీకుగల కోరికదీరకపోను గాక స
ద్వరబలధైర్యశాలులకు భాగ్యముభోగ్యముగల్గుగాక మీ
యిరవుననుండు భీష్మగురు లెప్పుడువైరులశత్రుగాక త
త్తరబడుగొల్లవాసిమది దల్చెదువారికి కీడుగాదొ కో॥

రాజేంద్రా యిప్పటికాసుశర్మ విరటునిపురిచేరువకరిగియుండవచ్చు మనమిచ్చోగాలయాపనముజేయక తగువారిఁగూర్చుకొని యుత్తరగోగ్రహణంబునకు కదలిపోవలయుఁ గావునకొల్వుజాలింపుము.

దుర్యో॥ నేనీమాటలసందడిచే ముందుకార్యాలోచనమరచితి నికగొల్వు జాలించెదను (అనిలేచి) భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామకర్ణాదియోధులారా. మీరుస్యందనారూఢులై శస్త్రాస్త్రపాణులై సంగరోన్ముఖులై వెడలిరండు

భీష్మాదులు:— **మేముయుద్ధసన్నద్ధులమైముందునడచెదము.**

(అందఱునిష్క్రమించిరి)

(సుశర్మ. సత్యసేనుడు విక్రమసేనుడు శేవకుడు ప్రవేశము.)

సుశర్మ। శేవకా! విరటునిగోగణం బేమూలనుండునో.
శేవ। చిత్తము చూచివచ్చెదను. (అని నిష్క్రమించును. మరలవచ్చి ప్రవేశించి)
శేవ। విరటుని గోధనంబావనంబున కీశాన్యమూలగా గనుపించు వని
మళ్ళలోనున్నది.
సుశర్మ। సత్య సేనా!

తే। విరటుఁడమ్మూలమునుపుర । నర్వురటుఁగూడ
యేనుబెబ్బులిలేళ్ళపై । కేగిజంపు
రీతివిక్రమలీలఁబ్ర । ఖ్యాతి మెఱయు
రణములోఖడ్గమునకున । ర్పణము చేతు॥

విక్రమ। తే। ఓత్రిగర్తాధిపతినాని । శాతబాణ
వర్షమునసవ్విరాటుని । వరకుమార
వర్గమునుబట్టిబోరిఁగొను । వాడనమగ
వర్గమడ్డమువచ్చిన । వగలఁజాల॥

సుశర్మ। సత్యసేనా! నీవీ శేవకుని వెంటగొనిపోయి గోపకులనెల్లరఁబట్టి
కొట్టి గోవులబట్టుము. విక్రమసేనా! నీవు దగు సేనలఁగూర్చుకొ
ని ముందునడువుము, నేనును వెనువెంటవచ్చెద.
సత్య। (విక్రమసేనుడు) అలాగేపోవుచున్నారము.

అందఱు నిష్క్రమించిరి.

ప్రథమాంకము సంపూర్ణము.

ద్వితీయాంకము ప్రారంభము.

విరటుడు, కంకభట్టు, శేవకుడు ప్రవేశము.

విరటు। కంకభట్టా! గోపాలునొకని గోవులసవత్సయుతముగా నేఁడు
దెమ్మని బంప నతఁడురాలేదు, కారణం బేమో తెలియదు.
కంక। (తలూచించి) రాజేంద్రా! ప్రొద్దుబోదువఱకు నన్నే గోవుల దో
డితెచ్చెదనని పోయినగోపాలుఁడు రాకుండుటయు జూడ విరోధులచే
వానికేమో హానిసంభవించి యుండునని తో

(అంత విరటుడు యోచించుచున్నాడు) (శేవకుడు దిశలఁజూచి)

శేవ॥ భూపాలగోపాలుఁడు రొజుచు తొందరగా దేవరవారి సన్నిధికి వచ్చుచున్నాడు.

విరటు॥ ఆహా! ఏమియీవిచిత్రము నిజముగా నీకంకుభట్టు చెప్పినంతయే జరిగినది.

(గోపాలుఁడు రొజుచు) రాజా! నమస్కారము నాశరీరము కంప మెత్తుచున్నది నోటమాటరాకున్నది.

విరటు॥ ఓరిగోపాలా భయపడకు శాంతిబొందుము, నీవెక్కడినుండివచ్చుచున్నావు.

గోపా॥ నేనా వృకోదరశేవత బారినుండి తప్పించుకొని,

విరటు॥ ఏమిరా! దేహము తెలియుసి మాటలాడెదవు, గోవులఁదోలుకొనివచ్చితివా?

గోపా॥ గోవులా, గోవులా, మనకెక్కడివి గోవులు (అని నిట్టూర్పు విడుచును.)

విరటు॥ గోపాలకా నీకేమి యుపద్రవము వచ్చినది, కొంచెము శాంతించుకొని చెప్పుము.

గోపా॥ మనగోధనంబు బట్టుటకు తగుపరివారముతో సుశర్మ వచ్చినాడు.

విరటు॥ (ఆశ్చర్యంబుతో) ఏసుశర్మ.

గోపా॥ ఏసుశర్మా, ఎఱుఁగరాయేమి, ఆసుశర్మే, దుర్యోధనుని ప్రేరేపణవల్ల ఊరికిదక్షిణ దిక్కునకువచ్చి ఆదిశఁగల పశుధనంబుఁ జూరబట్టినాడు.

విరటు॥ శా॥ ఎట్టెట్టాముసునన్నెఱుంగి జెత్రిగ। త్రిగుండుగర్వాంధుడై
పట్టంజాకడనున్న గోవులనుజే। పట్టంగఁదాంజూచెబో ॥
శెట్టేవంచుఁదలంచియున్నదనకుఁ। జంగల్గు భగంబుని ।
పట్టంబోవగ నట్టియేమొగముతో। వచ్చెఁ జమీకాక్రిమ్మ్మఱ॥

అతిగిరత్తల నాపత్రతాపాగ్ని యందు బూర్ణాహుతిగాఁజే యుకార్యము నేటికి చేకూడినది (అని శేవకునిజూచి) శేవకా తమతమపరివారంబులతో

యుద్ధపరియత్నులై యుండుమని మనదండనాయకులకుజెప్పి శస్త్రాస్త్రస
మేతంబుగా నాయ రథంబు దోలికొని రమ్మని సారథికి నియమింపుము.
శేవ॥ అయ్యా చిత్తము. (నిష్క్రమించి కొంతసేపటికి మ
రల ప్రవేశించి)
శేవ॥ భూపాలా మనవీరసేనుఁడు సత్వరంబుగా నాలగాపరులఁ దోడుకొ
ని తమసమ్ముఖమునకు వచ్చుచున్నాడు.
విరటు॥ తే॥ శేవకాగ్రేసరులకువీర - సేనుఁడోడి
వచ్చెఁగాభయపడిగోప - బాలకులను
దోడుకొనిబోయిపగతులఁ - దుర్లడంచ
కిప్పురమునుజొచ్చెనాశౌర్య - హీనుఁడగుచు॥
ఏడీవీరసేనుఁడు, ఏదిశనుండి వచ్చుచుండెను.
(వీరసేనుఁడు గోపాలకులు ప్రవేశము)
వీర॥ రాజేంద్రా నమస్కారము.
విరటు॥ శుభంగుగాక, వీరసేనా హార్యతబలుఁడనఁగినవెంటనే యెం
త విపరీతము సంఘటిలెనో వింటివా.
వీర॥ కం॥ మనుజేంద్రశక్తపుటముల
వినుటయోగాదింకఁగనుల- విస్పష్టముగాఁ
గనివచ్చితిమాటలతో
క్షణమాలస్యంబుసేయఁగాఁ- దగదింకఁ.
అనుశర్మఁ దమితబలవిక్రమోపేతులగు సైన్యముతో జనుదెంచి దక్షిణం
బునంగల గోవులఁబట్టనది జూచి యీగోపాలకులడ్డ పడనెట్లు సెలగోల
ల వీపులువ్రయ్య లగునట్లుగొట్టెనో జూడండి
విరటు॥ (చూచి) ఆహా వాఁడెంత మూర్ఖుఁడు కానిమ్ము పిమ్మటజరిగినదేమి
వీర॥ ఏమియున్నది ఈగోపాలకులఁబట్టికొట్టి పచ్చెపుదొంగ రీతినాఁల్మంద
వలఁదోలుకొని పోవుచున్నాడు. సేనదిశన్నులారాఁ గాంచి మనసే
నలయుద్ధసన్నద్ధులై యుండ నియమించి శత్రుసంహారమునకు గా.

నేలిన వారసన్నిధి కేవార్త విన్నవింప వీరలిం దోడ్కొని వచ్చితిని.
విరటు॥ (గోపాలకులఁజూచి)

కం॥ గోపాలురారవిూపరి
తాపంబులుమానిచింతఁ- దగులకుఁడింకన్
రూపార సునాసుశర్మను ।
దూపుల చేనతనిబలముఁ- దుఃఖ్యడఁగింతున్ ।

మీరింతమాత్రమైనను చింతిలవలదు వీర సేనా మనసైన్యమెల్ల సంగరోన్ముఖులై యుండిరా.
వీర॥ కం॥ మనసైనికులుత్రిగర్త
కునినామమువిసఁగసమర- శూరత వెలయన్
గనుపట్టి పిండ్లికరగెడి
మనుజులవలెబయనమైరి - మతులింపారన్ ।
విరటు॥ వీరసేనా! మనయోధులలో నెవ్వరెవ్వరు పయనమై వచ్చుచుండిరి.
వీర- తే॥ లోకములన్నిగడఁగళతా నీకుఁడమిత
బాహుఁడుమదిరాస్యుఁడతిధైర్యవరుఁడుసాహ
సుండునాసూర్యదత్తాహ్వ యుండుసమర
లీలఁదగుసాధనములతో లేచినారు ।

మాయుగ్రనందనుండగు శంఖుండాదిగాఁగల యోధాగ్రేసరులెల్లరు వైరినుదాపహావిక్రమోల్లసితులై, పగవారిబలమునుబట్టి పరాభవించుటెట్లనుచింతతో ప్రాణములమీద నాసమాని యుద్ధసన్నద్ధులై రాజవిధివినిల్చియున్నారు దొరవారి సారథియును శస్త్రాస్త్రసమేతంబుగా నరదంబు నలంకరించుకొనివచ్చి తమరాకకెదురుజూచుచున్నారు.
విరటు॥ అటులైన మేమువారివెంటనే బయలుదేరెదము, సైన్యమును ముందునడచునట్లాజ్ఞాపింపుము.
వీర॥ చిత్తము, (వీరసేనుడు నిష్క్రమించును)

కంకు॥ (తనలో) ఈసమయమందు నాకును సంగరోత్సాహము గల్గుచున్నది. ఏదోయొకయుక్తిఁబన్ని వీరివెంటఁబోవయత్నించెదను. (ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా.

ఆ॥ వె॥ అస్త్రవిద్యనెల్ల-నభ్యసించితిఁ బ్ర
యోగమంత్రకముగ-నుర్విమాని
చేతనిట్టివాఁడ-నీతజేనింటిలో
యునికితెగదురధము-బనుపునాకు ॥

మీరును మీబంధువులును యుద్ధమునకరుగ నేనింటికడయుండుట తగదు. నాకునుతగినరథంబొకటి తెప్పించుము.

విరటు॥ తే॥గీ॥ ధారుణీశులకనిసేయఁ-దగునుగాని
సత్యవాదులుపుణ్యులు-శాంతచిత్తు
లాగమజ్ఞులుభూరిద-యాపరులగు
ధన్యులగుబ్రాహ్మణులకిది-దగునెబాన ॥

కంకు॥ తే॥గీ॥ పరశురాముఁడుమున్ను సం-గరమునందు
నిరువదొకమారుధరఁగల-నృపులనెల్లఁ
బట్టిపడగొట్టిరక్తప్ర-వాహములుగఁ
జేసినాఁడనవినవెసు-స్థిరతమీర ॥

ఆజామదగ్ని బ్రాహ్మణోత్తముఁడుగాఁడా? ఐననుబలపరాక్రమములఁబట్టి యాతనిక్షత్రియోత్తముఁడనుటకు సందేహమా! నేను యుద్ధమందంతగా నిపుణుఁడనుగాను, కాకున్నను ఈపురిలో నన్నుమించినమేటి మగలింకా మువ్వురుండిరి వారిని వక్కాణించిచెప్పెద.

విరటు॥ శలవొసంగుము.

కంకు॥ తే॥ వలలుఁడసమానభుజబల-కలిమిఁగల్గు
మంచిమగఁడుదామగ్రంధి-నెంచలేరు
పరిభవమందునవైరు-లపాలయముని
సమ్ముఁడువినుముకుంతీపాలుఁ-డమితబలుఁడు ॥

మున్ను వీరిమువ్వురిబలపరాక్రమంబులు కొంతవడికే నెఱింగినవాఁడ నివుడు వారారోహణంబు సేయఁ దగినరథంబులంపి సంగరంబునకు బో ద్రోసిపోవ మేలుచేకూఱుగావున నానాటనమ్మి యట్లు సేయుము.

విరటు॥ ఆలాగే సేయనొడంబడితి (అని బ్రాహ్మణునిదెసఁజూచి) బ్రాహ్మణోత్తమా! సింహబల్లాదుల యుత్తరక్రియలీదినమున జరుపవలసినదానినంతయు నుత్తరునిచేవలయు పదార్థంబులెల్ల దెప్పించి జరిగించుడు.

బ్రా॥ ఆలాగే జరిగించెద.

విరటు॥ మేమిక సంగరమున కరుగుదుము.

బ్రా॥ మీకు శుభమగుగాక. త్వరితగతి విజయము చేయండి.

(విరటుడు తమ్మునిజూచి) శతానీకా! యీయంకవలల దామగ్రంథితంత్రీపాలురకు నాల్గురథంబుల నాయుధసమేతంబుగా త్వరితగతి దెప్పించుము.

శతా॥ భవదాజ్ఞాబద్ధుఁడ. (నిష్క్రమించును)

విర॥ సీ॥ శేవకానీవతిశీఘ్రంబుగానింక। వరసుకుమారుఁడుత్తరకుమారుఁ
గనుగొనిపురికిదక్షిణమునఁగలమన। గోధనంబునుబట్టిగోపకులను
గొట్టిగోవులఁజూరగొనిపోయెడిత్రిగర్త। పతిసుశర్మునుగొట్టిపశుధనంబుఁ
బురిఁజేర్చువరకునీపురముసంరక్షణ। మతిజాగ్రతఁజేయుమనుచు నేను
తే॥ చెప్పితినటంచునతనికి జెప్పివేగ
కంకువలలాంకుదురగశిక్షకునిగోప
కులవరోత్తంసకునితోడ గలసిమమ్ము
గలయువెనువెంటరమ్మంచు క్రంగఁబొమ్ము।

సేవ॥ చిత్తము పోయిచెప్పి వచ్చెద, (అనినిష్క్రమించును)

(కంకవలల దామగ్రంథి తంత్రీపాలురు ప్రవేశము)

కంకు॥ వలలుఁడా మననీపల్లమందు గూర్చుండి విరటున కెద్దియైన నపా

యము పోసగనేని, వెంటనే పరుగిడిపోయి ప్రతిపక్షబలంబును జరి మార్పవలయును గావుననీవు బాగుగాఁ జూచుచుండుముమీ.

వల॥ చిత్తము. (సుశర్మ రణభేరి వేయించుట)

వలలు॥ ఈయుద్ధభేరీ ఘాంకారముచే నాశరీరము పులకరించుచున్నది. ఏదీ నాగదాయుధము. (అనిలేవ యత్నించును)

కంకు॥ వలలుఁడా కూర్చుండుము. ఇదిసమయముగాదు, నీవేసంగ్రామభీముండనను కొంటివా. నీవెవ్వండవో జ్ఞప్తికిదెచ్చుకో.

వల॥ నేనా, (యోచించి) విరటుని వంటలవాఁడను, వీరావేశముచే నా సంగతివిమరచితి, నితప్పుక్షమించండి, (అనికూర్చుండును)

వల॥ ఏమీ, యీసంగ్రామమునకు దాడికాయవలె రాలుచున్న శిరంబులన్నియు మనవిరోధుల వేయగునా.

కంకు॥ తథాస్తు (భేరీమ్రోగును)

వల॥ ఉలికిపడి.

తే॥ వైరియూధులలోనసవక్రవిక్ర॥
మాఢ్యులగువాగుతమసైన్య మణఁగఁగాంచి॥
వీరసేనునినానాస్త్ర ధారిముఖప॥
నతఁడుమరలరథంబె క్కి నతిరయముగ॥

మనవీరసేనునిపైకి నొక్కప్పుడు శత్రుసేనాధిపతి యుగ్రవిక్రమసేనుఁడు వెడలుగాఁగల వారలద్దుఁడినట్లు గన్పట్టుచున్నది సేనపీరసేనునకు సహాయముగాఁబోవలెను. (అసిలేవ యత్నించును)

కంకు॥ తాళు తాళు క్షణకాలమువరకు నిన్నునీవు మరచుచుంటివేమి, తొందరించకు.

వల॥ అవునవును (అనికూర్చుండును). (భేరీమ్రోయుట)

వల॥ (జేరిపారఁజూచి)

తే॥ అత్రిగర్తాధిపుండు మత్స్యావనీశుఁ॥
డాకిటయు త్సాహమొప్పంగ ధ్వజమురథము॥

సత్వములనేలఁగూల్చె సత్యార్తితోడ।
విరటునకుఁదోడుబడనిదే వేళసుమ్ము॥
[అని లేవ గమకించును]

కం॥ బాబు బాబు, కొంచెమునిదానించు, ఇప్పుడేమి జరుగుచున్నదో.

వల॥ [పారజూచి]

మ॥ మనమత్స్యేశ్వరుండి పుస్యందనముపై మధ్యందినాదిత్యభా।
తినిజూడంగనుపట్టి కేలగదను దీపింపఁగాబట్టిగ్రి॥
త్కృనవైరింగదియంగదుంకిజడియం గోష్ఠీరథాశ్వాళినిం॥
పొనరంచంగరముందు బాహుబలద ర్పోత్సాహసంరంభుఁడై॥

కం॥ తర్వాత

వల॥ [చూచి] ఆ॥ వె॥ అసుశర్మవిరథుఁ డై భూమియందుఁవగా॥
దుమికిగదను కేల నమరిచికొని॥
విరటువిరావడఁగదియు వేళకుమదిరాను॥
నాదిసోదరులు సహాయులైరి॥

కం॥ అటుపిమ్మట

వల॥ (చూచి)

తే॥ అంతలోనఁద్రిగ ర్తభూ- కాంతునకును
యోధవీరులతిసంగరో- ద్యోగిమొప్పఁ
దోడుపడనొండొరులుదై- ర్య- ధుర్యులగుచుఁ
గదియరాసుంకులంబయ్యె- గంత భట్టు॥

మనరాజుగారు సుశర్మచేపిడుగులవంటి యడిదపుదెబ్బలుతిని మూర్ఛ పోయినట్లుగన్పట్టుచున్నాడు నేనిప్పుడుపోయిరాజుగారికిసహాయపడియెద

కం॥ బాబు బాబు నేనొక్కఁసంగతిఁదెల్పెద నవివెుద్దియన పాండవులిం దుదాగియుండిరను సంశయంబుచే ధృతరాష్ట్రునియనుమతిఁబడసి వారిఁగ నుగొనుతలంపుగల్గి గోగ్రహణనెపంబున నిత్రిగర్తేశ్వరుసింనుబంపియుం దునేమో యనినాకుశయుపాహాబోడమునది.

దామ॥ వానికట్టిదురుద్దేశ్యముగల్గుటోకలేక-గాదు

కంకు॥ ఇదియటుండ నాదుర్యోధనుడుకూడా మిగిలినయోధులఁ గూర్చుకొనిమనలఁగనుగొనవలయునని రేపువచ్చునేమో

తంత్రీ॥ అవును మనరాజుగారికి మనమందఱమిచ్చటనుండ గొంతయైన భయముగల్గదు కొంతదనుక నింకానేమేమిజరుగునో చూచుచుండరాదాయింతలో మిగిలినదేమిటి.

వల॥ (కోపముతో) చూచిచూచి కన్నులొట్టబోయెను అదుగో మన విరటునిబట్టి పెడకేలఁగట్టిపట్టుకొనిపోవుచున్నారు పసిమిగిలినపిమ్మట మన బలమేమిచేయును పాడుచేయనా.

దామ॥ (చూచి) విరోధులకు చిక్కు-బడెఁగదావిరటుఁడు వలలాఇదేమంచిసమయము

• కంకు॥ (చూచి) తే॥ మనసుమత్స్యేశ్వరునినాశ్ర- యంబునందు
బ్రతికిజీవముతోనున్న- వారమతని
నుగ్రవైరులపాల్పడ- కుండఁజేయు
సమయమిదిగానముప్పరు- జనుడివేగ॥

మీరవిరటుని విడిపించిరందు మీకుశుభంబగుగాక.

వల॥ (చిరునవ్వుతో)

చం॥ విరటునికట్లనూడ్చెదవి- వేకముతోబసులన్మరల్చెదన్
గరకరినాత్రిగర్తపతిఁ- గావరముందొరగంగఁదన్నెదన్
స్థిరముగఁగాల్బలంబులన- శేషముగాఁబొరిగొందుసమ్మదన్
బోరయఁగనిందువిల్వడుబ్ర- యోజనమేమిటివీరితోనిటన్॥

కంకు॥ వలలానీవుతరువుబెఱికికొని యురువడిగాఁబోతివేని వైరిబలంబునిన్నుగాంచి వృకోదరుండని తెలిసికొందురు వెంటనేమనకు మోసము సంభవించును గావున నీకవలలఁ జక్రరక్షకులుగాఁ జేసికొని శరశరాసనాద్యాయుధవ్యాపారంబుతో విరోధులఁ దునుమాడి విరటుని విడిపించుకొనిరమ్ము.

వల॥ అంతవలలుఁడు రణరంగంబుంగాంచి ఆశ్చర్యంబుతో

ఉ॥ మిక్కిలిచిత్రమయ్యెనని- మేషముక్రిందటరక్తవార్ధిబెం
పెక్కుడుధూళిగ్రుంగియుమ- జేమొకొయెట్టులఁడో చెనియ్యెడక్
దక్కకఁజూడనాదివస- నాధుఁడుపశ్చిమదిక్కుగ్రుంకని
క్లెక్కడుసాంధ్యరాగితతు లెల్లెడగ్రమ్మెనునొక్కపెట్టునన్

దామగ్రంథి తంత్రిపాలా మనవిరటుని చెరబట్టి నతిగ్రత్తనాథునిబట్టి కట్టితిరుగవిరోధిని విరటునికిస్వాధీనపరచివత్తమురండి

(అందఱునిష్క్రమింతురు)

(సుశర్మ సత్యసేనుఁడు విక్రమసేనుఁడు శేవకుఁడు ప్రవేశము)

సుశర్మ॥ తే॥ అమితబలవిక్రమోపేతుఁ- డైనమత్స్య
నాయకునిబట్టికట్టిర- ణంబునందు
నిగ్రహించియుభగవద-నుగ్రహమున
విజయమందినవారమో- విక్రమాఢ్య॥

స్వామికార్యంబుకై మానంబునపేక్షించి ప్రాణంబులపై నాసమానిపోరాడిన మీకుతగినసన్మానములు రేపుజేయువాఁడను, ఇకనీమత్స్యేశ్వరుని గురించి ముందుసేయఁదగిన కార్యమెద్దియో మీరెల్లరుయోచనజేయుడు

సత్య॥ రాజేంద్రా, భండనంబున కండకొవ్వుచే గండుమీరినయీమత్స్య భూమండలాధిపుని దండధరుమందిరంబున గాపురంబుండ బంపుటదక్క నింకేమి యోచనగలదు

విక్రి॥ కం॥ ఆయుధహీనులున్మృతులను ॥
చాయూర్యులుదెలుపుచుందు - రదిమిథ్యగమీ॥
రీయెడఁజేయగఁజెల్లదు ॥
న్యాయముమించంగరాజ - నరులకుదగునే ॥

విరోధి చేజిక్కినప్పుడఖిలలోకము మెచ్చునట్లు సన్మానము జేయుటయేమంచిది.

సుశర్మ॥ కం॥ ఈవిరటుఁడుతోలినపుడీ
రావేశముచేజయించి- యవమానించెన్
గావుననీసమయంబున
దైవికముగఁజిక్కె-వదల- దలచుటదగునే

విక్రమసేనా, నీమాటచొప్పున నేనిప్పగతుని విడిచితి నేని నాపగదీర్చు కొనుట కవకాశము గల్గనేరదు. (అనిసేవకునిజూచి)

తే॥ సేవకాసత్వరగఁబోయి- యావిరాటుఁ
బట్టుకొనియిప్డు పెడకేలు- గట్టియుచటి
కీడ్చుకొనిరమ్ము పశువుల- నెల్లమనపు
రమ్ముమార్గముఁబట్టించి- రమ్ముపొమ్ము

సే॥ చిత్తము. (అంతసేవకుడు మెల్లగాబోవుచున్నాడు)

వి|క॥ తే॥ వేగబడనేలనామొఱ- వినఁగదయ్య
దైవవశమునవైరులఁ- దగిలిగొట్టి
నారమనిఘోరమొగిసేయ- న్యాయమగునె
కీర్తికరమగునదియొ- త్రిగర్తనాథ

సుశర్మ॥ నాకుగీర్తితో బనిలేమిపగతుఁడుఁపట్టుపడినపుడు కరుణచేతిరుగ విడిచితిమేని తుదకు వాణాంతముకూడ రావచ్చు నీవునామాట కడ్డు చెప్పవలదు.

విక్రి॥ తే॥ ఇట్టియెడశత్రువునువీడు- టేయుదార
చిత్తులగువీరవర్యుల- కుత్తమంబు
గానకారుణ్యమునకిజ్జ- గానపాటి
లేదునామాటవినుమింక- మీదఁదేవ

(సేవకుడు విరటునుప్రవేశము)

(సుశర్మనిలచి హేళనగా) ఓహోఘరట మహారాజులవారా, విజయము చేయండి ఎంతకాలమునకు దర్శనము, దొరవారెప్పుడును పగవారికిపట్టుబడువారు కారుకాబోలు

విరటు॥ నీవలె పరులగోవుల దొంగిలవచ్చిన దొంగనుగాను నాదేశ మును నాగోవ్రజంబును గాపాడుకొనవచ్చిన మహారాజను నేనుదొరను గాకనీవలె దొంగనగుదునా.

సుశర్మ॥ నాచేతనీకు చావుమూడినది.

విర॥ ధనవంతుఁడు తస్కరుని బారిఁబడినపుడు చావుగాకమరేమిగలదు

సుశ॥ ఆ॥వె॥ ఓవిరాటనీకు - జీవించవలెనని
కోర్కెయుండెనేని-కొంతికొమరు
లీపురంబులోన నేడనుండిరోగాంచి
దెల్పవైతొయుసురుఁ- దీతుఁజూడు॥

కొంతకాలము బ్రతుకుపై నాశయుండెనేని పాండవులెడయుండిరో పట్టితెచ్చి యొప్పగించుము లేదేని వారిజాడయైన జెప్పుము అట్లుచెప్పవేని నిన్నుప్రాణములతో విడుచునదిలేదు.

విరటు॥ శహబాష్ నీకుచిక్కితినను భయముచె నేటికసత్యమాడ నేర్చుకొమ్మఁటివా॥ ఆపుణ్యపురుషులగూఢచర్య యెవ్వారికిదెలియును అట్టిమహాత్ములే యీపురంబుననున్న నాకేమికొఱంత

సుశ॥ పాండవులుయీపట్టణంబులోలేరా

విర॥ లేరు

సుశ॥ లేరుగా

విర॥ పాండవులేమాపట్టణంబునందున్న యెడనిన్ను ప్రాణములతోవిడుతురా

సుశ॥ నాప్రాణములసంగతి నటుండనిమ్ము నీప్రాణములు నిల్చుసంగతి జూచుకో

విర॥ దుర్నీతిఁజేప్రాణాపేక్షగోరుట నీవంటి శౌర్యహీనులకుగాని మావంటిశౌర్యశాలులకుగాదు

సుశ॥ తొందరపడగదు శాంతించు విక్రమసేనా

ఉ॥ ఈవిరటుడు తెంపుగొని-హెచ్చుగఁ బేలుటవీనులార వి
న్నావుగదావివేకివలె- న్యాయముజెప్పగఁబూనితౌభళా

కేవలపోషించిచట- గీడ్పడఁజేసివధించమేలగుఁ
గావునవింకమీఁదనిది- గాదనిచెప్పఁదలంచినాడవే॥

విక్ర॥ చం॥ అవనిపనీకులోబడిన- యట్టివిరోధినిఁజంపఁబూనుటల్
శవమునుజంపుసట్లితని- సాగగసంపుట చావుకన్నవె
క్కువపనియట్లుసేయుటికి- క్రూరతనంబొగిఁజేసిరేని గౌ
రవముదొరంగుగాకసరి- రాజులుచుల్కఁగఁజూడరేమిమున్॥

సుశర్మ॥ అటులైననరే కొల్లవారిసతరువాత విరటునిపని యాలోచింతము (అని శేవకునిజూచి) శేవకా యీరాజాధమునియిచటవదరనీక యీడ్చుకొనిపోయి తగినపాశంబులతో బంధించియీరాత్రికి భద్రముగాఁగాపాచుండుడు.

శేవ॥ చిత్తము—[శేవకుఁడు విరాటుని నెట్టుకొని పోవుచున్నాడు]

సుశర్మ॥ చం॥ మనపనిదీరెపాండునికు - మారులఁగన్గొనిస్వామికార్యముఁ
ఘనముగఁదీర్చికీర్తినిచో- కాటముగాపహించుంతునా సుయో
ధనుఁడువిరాటుపట్టమున- దాగిరిపాండవులంచుదెల్పెఁగా
వునమనమింకఁజూడమును- ముంబడనుండరువారలిత్తఱిన్॥

పాండవులిందేగలరని సుయోధనుని వలెనికొల్లురూఢియయ్యె నంటినే నియోచించగా విరాటుఁడుమనకు చిక్కఁబడియుపాండవులదండ జూచుకొని బహుగాఁబ్రేలుచున్నవాఁడని దోచుచున్నది. (యోచించి) ఏమీ యీ కలకల భటులనక్షోభధ్వనులు వినబడుచున్నవి.

[తెరలో కలకల]

భటులు ॥ తే॥ ఎవ్వరోవీరవర్యులు- మువ్వురుమన
వీరయోధులపైఁబడి- విడిచిచెడఁగ
నస్త్రశస్త్రలచేవారి- కడ్డునడిన
వారిదహనంబుజేయుచు- న్నారలిపుడు॥

రాజేంద్రా కావలివారమగు మమ్ము బడఁగొట్టి విరటునిపట్టుకొని బంధనము లూడ్చుచున్నారు వేగముగావచ్చి మమ్మురక్షింపుడు

సుశర్మ॥ [చూచి బిగ్గరగా] ఓరీ విరటుని కట్లువిడిపింపవచ్చిన నీవెవ్వడవు
వలలు॥ నేనెవ్వడనైననేమి

చం॥ నిలుముసుశర్మనీబలము- నీటడఁగించితిమావిరాటు నా
బలముచెలంగబంధములఁబాపితిఁగమ్మఁబట్టిగమ్ము బె
బ్బులిముఖమందుబడ్డపసి- బోతునుబోలినవాఁడవైతి వం
టలనుమదీయనేర్పరిత- నంబునుజూపినరీతిఁజేసెదన్॥

నీవుపౌరుషశాలివైన పోరాటమందు నన్నతిక్రమించి మానప్రాణము లుదక్కించుకొని మఱీపొమ్ము

సుశర్మ॥ (తనలో) ఏమీ యీవిచిత్రము వాఁడెవ్వఁడోగాని నన్నుపేరెత్తి పిల్చుచున్నాడు [ప్రకాశముగా] సత్యసేనా విక్రమసేనా మీరిందుఁడిరేని సేనాతులువ నొకక్షణకాలంబులో యనుసన్నిధానవ బునకంపివచ్చెద.

మ॥ ఇదిగోవచ్చెదనేనువచ్చువరకీ- వీలాగుబేరిలంగఁబూ।
నెదుసంగ్రామమునన్నిమేషమెదుటన్ - నిల్వంగనావిక్రమ
ప్రథితాస్త్రోత్కరగులంగఁజేయఁజిదునై- బాటిల్లవానేడ్క నీ
వదరుల్ మానెదవప్లవన్గదియరా- పచ్చుక్ జుమీనత్వరన్॥

విక్రమసేనా నేను సత్వరంబుగాఁబోవుచున్నాడ నాశరశరాసనాద్యా యుధంబులిటుదెమ్ము. (అని అందుకొని తెఱలోకిబోవును)

(తెఱలో భటులకలకల)

భటులు॥ ఉ॥ విక్రమసేనయీడకొక- వీరుఁడువచ్చితగన్ దిగర్తభూ
చక్రధురంధరుండగుసు- శర్మగదాయుధమెత్తిమోదిని
ర్వక్రపరాక్రమప్రకట- బాహుబలంబునఁబట్టిరాజిటన్
విక్రమహీనుఁడయ్యెఁగదు- వేగమెరక్షణజేయరమ్మికన్

ఎవ్వరోముువ్వురు వీరపురుషులిందువచ్చి యందొక్కఁడు విరటునిగొనిపోవుచుండె నింకొక్కఁడుగదా యుధంబుచే మనభూపతిని సత్యసేనుని మూర్ఛబుచ్చిపోయె మఱియొకఁడు విరాటునికట్లువిడిపించె అయ్యోవిరాటుఁడు తప్పించుకబోయెనిక నేమిసేయుదుము విక్రమసేనా నీవింకుతోం

రగారము.

విక్రి॥ ఓరిభటా ఎవ్వఁడో యొకమహాబలశాలివచ్చి మనరాజేంద్రుని య
తనితమ్మునిమూర్ఛబోఁగొట్టి విరటునిఁదోడ్కొనిపోవుచున్నాఁడట నాబాణ
బాణాసనములిటు తెమ్ము వేగముగాఁబోయివాని పొట్టకొఱివ్వ మట్టుబె
ట్టివచ్చెద.

సేవ॥ ఇదిగో తెచ్చితిని (అనిబాణములీయగా అందుకొనిపోవుచున్నాఁడు)

విక్రి॥ మ॥ ఇదిగోవచ్చుచునుంటిమానృపతినీ- వీపట్టునన్వీడకు
న్నదయంబూనకఁ జేతిఖడ్గమునమే- నం బ్రాణముల్వాపిమ
త్స్వధరావల్లభుఁబట్టికట్టెదఁద్రిగ- ర్తాధ్యక్షునిందోడితె
చ్చెదమీగోధనమెల్లఁజూరఁగొనెదం- స్వేచ్ఛన్ననుంజూడుమీ

నరవరాధమా మాసుశర్మ మహారాజును విడువలేనుగా నీవుసామం
బుగా విడుచునట్లు లేదు.

వల॥ ఓరినీవుదూరంబుగా నిల్చిపేలెదవేల ననుదారసించిన తరువాత ని
న్నుదండధరుని సన్నిధానంబున కంపుటకీగదాయుధంబు తొందరించుచు
న్నది. నాతోఁబోరాటమ్మునకు రమ్ము.

[తెరలో]

భటులు॥ అక్కటా వీఁడెవ్వఁడో యమునివలె మండిపడుచువచ్చి మనయో
ధవీరుల నెల్లరజంపుటయగాక విక్రమసేనుని శిరోభిన్నముజేసె సేనలెల్ల
బాయలు పాయలుగా విచ్చిపోవుచున్నవి హా సేనాపతి నీవుమమ్ము విడిచి
పోతివిగదా యికమాకెవ్వరుదిక్కు. (అనిపారిపోవు చున్నారు)

వల॥ ఉ॥ సంగరమందునిల్చిఘన- శౌర్యము వైరులమీదఁజూపకన్
భంగముబొందిసిగ్గువిడి- పాఱెదరేలఁద్రిగర్తనాథునిన్
సంగతినిల్చిగాంచికడు- సాహసులై విడిపింపలేరిమీ
సింగిణువేలనస్త్రములం- జేతులఁబూనగ నేలఁజెట్టలై

దాము॥ ఉ॥ పాయలుపాయలై యుటుల, పౌరుషులై కడుభీరులై వెసన్
బోయదరేలనెక్కడికి బోయదరీరణభూమిబాసిఁ ఛీ

పోయినయంతమాత్రమునఁ బోవునె మృత్యువుకూడ మీవలెన్
బాయక బోరినన్ గెలువ వచ్చును సంశయమేలరండికన్॥

తంత్రీ॥ చం॥ పసరము తెల్లనీగతిని బన్నీలం బెట్టుచుఁ బోవుగానిఁయి
వ్వసుమతి మానవోత్తములు వార్యతశౌర్యము మానిభీరులై
పసగలసంగరంబున డిఁ ప్రాణముపై భ్రమఁ గల్గి పాఱఁ బో
వుసుడియశంబలంగిలియు బొందికిగా నిటు సేయఁ బాడియే

మీరు వీరభటులైన యవమానంబునఁ గోర్చి చావునకు జడిసి పాఱిపో య్యెదరా మీ కరంబులం గలవి కత్తులయ్యేనేని కదనంబునకు దిరుగరండి తెల్లమయ్యేనేని సంశయింపక పాఱిపొండి

సుశ॥ (మూర్ఛదేరి తనలో) హా దైవమా మత్స్యనాథుని సేనాసముద్రమును గడచి పంటలవాఁడను బిల్లకాలువకు జిక్కినట్లు జేసితివిగదా నిన్ను నమ్ముకొన్న వానికన్న ముదొంకునా ॥ ప్ర॥ నన్ను బట్టికట్టినవాఁడెవ్వఁడు

వల॥ విరటుని వంటలవాఁడనగు నేనే గట్టివేసితి బలమున్నదో ద్రెంచుకొనిపొమ్ము. (అని విరటుని దెసఁ జూచి)

తే॥ గీ॥ ఓవిరాటమహేశ్వర యుగ్రరిపులఁ
గెల్చితిమి మీరు సేనతో గృహము జేరు
డేము మనపశువుల వెంట నీద్విపాద
పశువు నచటికి బట్టుక వత్తుమయ్య॥

విర॥ ఆల్లాగే బోవయత్నించెదము.

వల॥ (సుశర్మ దెసఁ జూచి) సుశర్మా గర్వభంగమైనదా (అని చేయిబట్టుకొనును)

సుశ॥ దీనుండనై యుద్ధజయము దైవాధీనము నేను నీ బారిఁ బడితినని యింతలోనే నధికుఁడనని ప్రబ్రవీగకు ఇట్టి నడమంత్రపుసిరికింత గర్వమేల ఇల్లలికి ముగ్గు బెట్టగ నేపండుగగాదు. (అని చేయిని విదళించుచున్నాఁడు)

వల॥ సుశర్మా నీ విట్లు పెనుగులాడితి వేని తావుజేరునప్పటికిఁ బ్రాణవాయువులు తావు విడచునట్లు తెన్నుదును బుద్ధివంతుఁడవై వదరక ముందునడవుము

(కంక వలల దామగ్రంథి తంత్రీపాల సుశర్మలు ప్రవేశము.)

విరా॥ ఓహో సుశర్మ మహారాజులవారా విజయముచేయుచు ఎంతకాలం
మునకు దర్శనము ఏలినవారొస్పుదురు పగవారికి పట్టుబడువారు కారు.

సుశ॥ (తనలో) ఇంకుకేమిబదులు చెప్పుదును ప్రాణభీతిచే శరీరకంప
ముగల్గి గుండెలదరుచున్నవి హా పాపపుదైవమా నిమిషముక్రిందట నా
లోనుండి యుంతలో నన్నువిడచి పగవారిచెంత జేరితివే నేనేమి సేయుదు-

వల॥ ఓరి పిరికిపందా నోటమాటరాదేమిరా ప్రాణభయముచే గాళ్లు
కొట్టుకొను పూరిపుడకవలె వణకుచుంటివి అంతగా భయపడ నేల.

సుశ॥ (సాపస్వరముతో) కరుణకు పాత్రుఁడ.

కం॥ భూవరపగఁ ♦ బూనకుఁడీ
రీవేళను నన్నుగరుణ ♦ నేలితిరే నీ
దేవగుణము ♦ వినాయందుం
దావలమైనిల్పెననుచు ♦ దలఁచినుతింతున్॥

ఇదిగాక.

ఉ॥ క్రోధముతో సమానముగ ♦ క్రూరము లెవ్వియు లేవు క్రోధమే
బాధలనందఁ జేయుఘన ♦ పాపులఁ జేయునతిల్లిదండ్రిదా
యాదులఁ జంపఁ జేయు నజ ♦ నాపలి నింద్యము సేయు నార్యస
ద్బోధల నెట్టివెట్టి చెవి ♦ దోపఁగనీయకఁ జేయుఁ గావునన్
విరాబోరిల్లు క్రూరమును విసర్జించెదరుగాని పూనఁదలఁచరు.

కంకు॥ సుశర్మా శరణాగతరక్షణవ్రతుఁడగు నీమహారాజునకు దాసోహంబని
శరణుజొచ్చితివేని నీవు పనియై కారాగృహవిముక్తికార్యము సేయఁగలము.

వల॥ ఈ క్రూరకర్ముఁడు మాచేఁ గారాగృహమునకు పాత్రుఁడా.

సుశ॥ దీనుండౌ.

తే॥ అరిమతంగజహర్యక్ష ♦ శరణుశరణు
లీలపాపాటవీవహ్ని ♦ కీలశరణు
ధీరమందారసాంద్రగం ♦ భీరశరణు
శైలవరధీరసన్నిభ ♦ శరణుశరణు॥

తదుపరి మీాదయు.

విర॥ సుశర్మా.

సీ॥ ఈకంకుభట్టుచే - నీరాజ్యవైభవం
బెల్లనాకులభించె - నల్లమలర
వంటలవానియ - వాహ్యపరాక్రమ
ప్రతతిచేమాటినాకు - బ్రతుకుగల్గె
గర్వాంధుడైనన్ను - గదసినరుగతులఁ
బట్టిదామగ్రంథి - ప్రాణమిచ్చె
నేపట్టుజూడఁదంత్రీ - పాలుఁడొక్కఁడై
గనుపట్టిమానంబు - గాచెనట్టి॥

తే॥గీ॥ పుణ్యమూర్తులకీమత్స్య • భూమిధనము
నస్మదీయశరీరంబు • నతిముదమునఁ
గానుకర్పింపఁగామది • దలఁచియున్న
వాఁడననునేఁడుఫలమేమి • నదరకుండు॥

కంకు॥ రాజేంద్రా మీారిమ్యేడమమ్మేకగొప్పగాఁ బొగడఁదగదు పు
త్రంబున కరిగినపిమ్మట మీాయిష్టానుసారంబుగా గౌరవింపవచ్చు.

కం॥ వినుమొక్కటి • చెప్పెదనో
మనుజేశ్వరయీాత్రిగర్త • మనుజేశ్వరుస్వం
దనగజతురగ • గానలతో
బనిపడివిడిపింపఁగాళు • భంబగుమనకున్॥

సుశర్మను విడిచిపుచ్చినపిమ్మట భవద్విజయఘోషంబిప్పరంబునందు చాటనియమింపుము.

విర॥ మహాప్రసాదము (సుశర్మనుజూచి) సుశర్మా యీాకంకునిదయారసంబుచే నిన్నువిడిపించదలంచితిమి (అనిబంధనములువిడిపించి) నీవు మాకు శరణుజొచ్చుటచే శత్రుత్వమునకు మాకుగామిత్రుండవైతివి మీాద నీపరాభవపరితాపము మరచినీపున్ను నీతమ్ముఁడుమొదలగు వారెల్లరును

మాగృహంబునకువిచ్చేసి తగుగౌరవంబుబొంది పోవలయునని ప్రార్థించుచున్నాఁడ.

సుశర్మ॥ రాజేంద్రా కదనమందు ఖడ్గంబుచేగాక నీయాదరంబుచే నాశిరచ్ఛేదనంబిపుడు నిజముగాచేసినట్లయినది మానవంతునకింత కన్నమరణమెక్కుడనున్నది.

విర॥ సుశర్మా నీవు పశ్చాత్తాపమందకుమని మిక్కిలిగాఁబ్రార్థించెద (అనికంకునిజూచి) కంకభట్టా యీరాత్రి మనసైన్యంబునిచ్చో నిద్రించునట్లునియమించి మనమునుగొంతసేపు విశ్రమింతము.

కంకు॥ రాజా మీయాజ్ఞప్రకారము జేసెద.

విర॥ వలలా దామగ్రంథీ తంత్రిపాలా నాకొఱకు మీరతి శ్రమజేసితిరి మీరుకొంచెము విశ్రమించుడు.

వల॥ మాశ్రమయొకలెక్కగాదు వచ్చినపనిముచ్చటగా నెఱవేరినది యేలినవారు విశ్రమింపవలయునని ప్రార్థించుచున్నారము.

(చారులుపురంబులో సాటించుట)

చారులు॥ ఓహోహో పౌరులారా మీరందఱువినందగు మనదొరగారి గడచిన రేయిదుర్యోధనప్రే[illegible] వచ్చిగోవులఁజూరబుచ్చినత్రిగర్తేశ్వరుండగు సుశర్మనుబట్టికట్టి అఱగొరగా మానప్రాణంబులుదీసిరోహోహో

దక్షిణగోగ్రహణము-సంపూర్ణము.

ద్వితీయాంకము-ముగిసెను.

ఉత్తరగోగ్రహణము - ప్రారంభము.

(దుర్యోధనసుశర్మాదియోధులు ప్రవేశించుచున్నారు)

దుర్యో॥ చారులారా విరాటునిపశుగణంబే దెసనెందుగలవో మాచిరండు

చారు॥ చిత్తముపోవుచున్నాము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

దుర్యో॥ యోధాగ్రేసరులారా

త్రిగర్తాదులు॥ ఏమిరాజకులాగ్రగణ్యా.

దుర్యో॥

తే॥ మత్స్యభూనాథునాసుశ ♦ ర్మక్షితీశ్వ
రుండునిన్నటిరోజునా ♦ రూఢమతిని
బట్టిగోవులతోఁగజ ♦ పట్టణంబు
మార్గమునుబట్టవచ్చుని ♦ రర్గళముగ॥

మీరీదెసఁగలయంబరికించి గోపాలకులఁగొట్టి గోవులఁబట్టినయెడ పాండవులసంగతి దెలియకపోదు.

కర్ణాదులు॥ అలాగే సేయుచున్నాడము.

(చతురుఁడనుగోపాలుఁడు ప్రవేశము)

కర్ణు॥ నీ వెవ్వండవు.

చతు॥ నేనా చతురుఁడను నామాంకముగలగోపాలకుఁడను.

కర్ణు॥ చతురుడా ఈమత్స్యదేశమునపశుసమృద్ధిగలదా.

చతు॥ పశుసమృద్ధితోఁబనియేమి.

కర్ణు॥ మాకుకొన్ని కావలసియున్నవి క్రయమునకుఁబుచ్చుకొందుము.

చతు॥ పశుసమృద్ధి బాగానేయున్నదిగాని యిచ్చోవిక్రయించునవి లేవు.

కర్ణు॥ పోనిమ్ము పశువు లెచ్చటనున్నవి.

చతు॥ పశువులా ఏవి ద్విపాదపశువులిచ్చోటనే సమృద్ధిగానున్నవి.

కర్ణు॥ (తనలో) పశుధనం బెచ్చటనున్నదియన. కసివోవునట్లు విరోధాభాసముగా మాట్లాడుచున్నాడు. ఏమి. యీవింత (ప్రకాశముగా) ఓరి

నీకుపశుధనంబెక్కువా ప్రాణములెక్కువా.

చతు॥ నాకాపశుధనంబు కన్న నీముష్టములో నూరేగు ప్రాణము లెక్కువయని యెవ్వరినుకొనెదరు నీకువలసియుండనేని యీప్రాణవాయువుల భక్షణ జేయుము.

కర్ణు॥ ఓరితెలివిహీనుడా నామాటవినుము నీవీపశువులసంగతి జెప్పకున్నను మేమువిరాటునిగోవులం బట్టకుండము మాచారులు పశువులసంగతినే గనుంగొనబోయిరి వారలూరకవచ్చువారుగారు.

చతు॥ సరిసరి వారలూరకరాకున్న నేమివచ్చినసేమి మీకీదుర్బుద్ధియూరకగల్గినదా ప్రాణములుపోదయి చెడిపోవుటకేగల్గినదిగాని.

కర్ణు॥ మా ప్రాణములసంగతినట్లుండని నీ ప్రాణములనిల్పుకొనంగోరితివేని మాచారులువచ్చులోగా బుద్ధిమంతుడవై నిజముజెప్పుము తగినసన్మానముజేయుదుము.

చతు॥ (నవ్వుచు) నీసన్మానమెంతనీవెంత మాకుమీసన్మానముతోబనిలేదు ఈవ్యర్థప్రయత్నముమానివచ్చినదారి నేతిరిగియుండ్లకుపొండి కాదేని

ఆ॥ ప్రళయకాలవహ్ని * పగిదిమీసైన్యకా
ననముసాయకార్చు * లనువిదిల్చి
తగులబెట్టిఘోర * తరశరపజ్క్తిచే
నుక్కడంచుమిమ్ము * నుత్తరుండు॥

కొంతవడికిట్లావదరుచుంటివేని మాయుత్తరకుమారుండువచ్చి మీమానప్రాణంబుల దాహముబుచ్చుకొనకమానడు.

కర్ణు॥ (కోపముతో) ద్రోహీ నోటికివచ్చినట్లుప్రేలెదవేమి యిప్పుడేనీత్రుళ్లడంచెదము (అనిభటులజూచి) భటులారా యీదురాగ్రహుని శిక్షించుడు.

భటు॥ ఓరీమాయంగరాజునుతిరస్కరించినఫలమనుభవించుము.

(అనికొట్టుచున్నారు)

చతు॥ అనుభవింపకతీరదు క్షణమాగికేని దీనికిపదిరెట్లెక్కువగా మా

ప్రభువుగారిచేత మీరెల్లరుతగినంతగా ననుభవింతురుగాక.

భటు॥ మేమేలఅనుభవించెదము. (అనిమకికొట్టుచు)

కర్ణు॥ ఓరీయిక్కనైననిజముజెప్పెదవా.

చతు॥ నిజముతెప్పనబద్ధమెట్టిదోమాదేశమందేచూడము.

కర్ణు॥ నీవుమాతోదర్కములాడుట నిష్కారణముగాఁ చెట్టుకొట్టిపై నివేసికొన్నట్లున్నది.

చతు॥ చాలుచాలుమీపాండిత్యమునకు నేనుమెచ్చుకొంటిని.

కర్ణు॥ నవ్వుచు యోధులారా వీనితోవృథాప్రసంగముచేఁ గాలయాప నము శేయఁదగదు వీనినట్లుదూరముగాఁ దఱిమివేయుడు

భటులు॥ చిత్తము. (అనిచతురునితఱిమిగొట్టుచున్నారు)

(చారులుప్రవేశము)

చారు॥ రాజేంద్రానమస్కారము విరటునిగోబృందంబావనముదరిగాఁ గనుమేరదూరములోనున్నది.

దుర్యో॥ భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామ కర్ణవికర్ణదుశ్శాసనాది యోధు లారా మీరతిత్వరితగతిఁజని విరటునిగోవులఁబట్టి గోపాలకులఁగొట్టిరండు.

భీష్మాదియోధులు॥ ఆలాగేమేముపోయివచ్చెదము.

[నిష్క్రమించుచున్నారు]

(ఉత్తరునిసభామంటపము గోపాలకులుప్రవేశము)

గోపా॥ ఉత్తరకుమారా దండములు దండములు,

ఉత్తరుడు॥ గోపాలానీవెచ్చటనుండివచ్చితివి

గోపా॥ ఉత్తరదిశనుండి.

ఉత్తరుడు॥ ఇంతతొందరగావచ్చినకారణంబెయ్యది.

గోపా॥ దుర్యోధనుండు చతురంగిబలసమేతుండై వచ్చి యుత్తరదిక్కు నఁగల గోధనంబునుబట్టి గోపాలకులఁగొట్టి గోవులఁదోలుకొనిపోపుచు న్నాడు నేనాసంగతిందేవరవారికి విన్నవింపవచ్చితిని.

ఉత్తరుడు॥ అతఁడెవ్వరెవ్వరిఁగూడుకొనివచ్చినాడు.

గోపా॥ భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామకర్ణ వికర్ణశకుని దుశ్శాసనాదిప్రముఖులఁ బెక్కండ్రఁ గూడికొని.

ఉత్తరుఁడు॥ మంత్రీ॥

తే॥ ఇప్పుడీగోపగాలుండు ♦ చెప్పినట్టి
మాటలెల్లను వింటివే ♦ మంత్రివర్య
యీక్షణంబున నాప్రతి ♦ పక్షబలము
చలము మాన్పఁదగ నైన ♦ సమరమందు॥

నేనుసంగరంబునకరుగఁ దలంచితిని నాకుదగినసారథినివిచారించుము.

మంత్రి॥ ఉత్తరకుమారా యీవచ్చినయోధాగ్రేసరు,లొక్కొక్కరొక్కొక్కలోకంబుజయింపఁ గలవార,లట్టిబలవిక్రములజయించుసామర్థ్యము నీకుగలదే విచారించుము.

ఉత్తరుఁడు॥ [చిఱునవ్వుతో]

తే॥ అమితబలవిక్రమోపేతుఁ ♦ డనఁగఁ బరఁగి
నట్టినాశౌర్య మెఱుఁగని ♦ యట్టిపల్కు-
లేల నేవిల్లుఁ బూనిన ♦ వేఁడు జగము
లెల్లఁ గడగడ వడఁకవే ♦ రొలమిదక్క॥

ఇదియటుండ.

సీ॥ దుర్యోధనుం డెంత - దుస్ససేనుం డెంత
గంగాతనూజుఁడు - నంగనెంత
గురుఁ డెంతసూరుఁడు - గురుసుతుండన నెంత
అల్లకృపాచార్యు - లనఁగ నెంత,
కర్ణుఁ డెంతో టివి - కర్ణుఁ డెంతటివాఁడు
శకుని బాహ్లీకాది - నికర మెంత
శరలాఘవంబున - నరునకు సముఁడని
సురలెల్లఁ దివినుండి - చూచి పొగడ॥

తే॥ వస్త్రదీయాఁ బ్రతతిచేతి ♦ పసులఁ బట్టి
గొట్టి ధరకర్పణము జేసి ♦ గోధనంబు
మగుడ మరలించుకొని వత్తు ♦ దగిన రీతి
రథము నడుపంగ నాకు సా ♦ రథిని దెమ్ము॥

మం॥ విచారించి వచ్చెద.

[అని నిష్క్రమించును]

ఉత్తరుడు॥ (తనలో) ఉత్తమ క్షత్రియ కులమందు జన్మించి యుత్తరుఁడను నామాంకంబుచే నుత్తమ భంబు పోల్కి మత్తాట్టహాసంబుగాఁ జాటోటి మేటి మగఁడుండ నిక్కౌరవ బృందంబెల్ల సిగ్గులేక యేమొగముతో నిందు వచ్చిరో యిప్పుడే వారి బలపరాక్రమములు గనుగొందును.

[మంత్రి ప్రవేశించి]

మంత్రి॥ ఉత్తరకుమారా యిప్పురిలోఁగల రథికసారథులెల్లరు విరటభూపాలు వెంట సమరంబున కరిగిరట యిప్పుడెచ్చట బరికించినను తగు సారథి దొరకుట దుర్లభంబుగానున్నది.

ఉత్తరుడు॥

ఉ॥ సారథి లేకయుండుటెటు ♦ సంగర మెట్లొనరింతు నయ్యయో
భ్రాతరను దా కిరీటిపతు ♦ లేకను వీరులఁ గ్రుళ్ళడంచు బల్
శౌరతయుఁ బరాక్రమును ♦ శౌర్యము లెక్కను పట్టినాఁ డ్రౌలా
వైరుల చేతఁ జిక్కె మది ♦ స్వాంతముఁ దలఁచి నిందనొందితిన్॥

మంత్రి॥ ఎట్లయినను నొక్క సారథిని జూచెదము.

మంత్రి॥ చిత్తము [అని సేవకుని బిలుచి] సేవకా మా సమస్త పురంబెల్ల గలయఁ బరికించి యెక్కడనైన నొక్క సూతుని దోడ్కొని రమ్ము.

సేవ॥ యయ్యా చిత్తము. [నిష్క్రమించును]

[సైరంధ్రి నర్తనశాలకు ప్రవేశము]

సై॥ ఆ॥ కురుబలంబు వచ్చి గోవులఁ ♦ దోలుక
పోవుచుండ వినియు ♦ నా విరాట

ఉత్తర॥ బృహన్నలా కౌరవులుకండక్రొవ్వుచేఁగల పశుధనంబు నెల్లఁ బట్టిరనువార్త గోపాలురచే యుత్తరకుమారుండువిని సంగ్రామంబున కరుగఁ దగినసారథిలేమిం జేసి యతివిషాదంబందుచుండ నీసైరంధ్రిచే నీకలతెఱంగెల్ల నెఱింగినిన్ను దోడితెమ్మని మమ్ముబంపనిదోకపనిబూని వచ్చితిమి నీవునామాట నలక్ష్యంబుసేయక నుత్తరునకు రథసారథివై జయలక్ష్మిని చేకూర్చ జేయుమని భవదీయశిష్యురాలి ప్రార్థనము.

బృహ॥ చిఱునవ్వుతో.

క॥ తేరునడిపింపగలనే
నేరుపుగానొట్యవృత్తి॥ నేర్పడి నేనుక్
నారీమణినీప్రార్థన
మారూఢిగమిగులజాల॥ నమ్మాకొమ్మా॥

ఐనను భవదీయప్రార్థనచే పరమానంద కందళితాంతరంగుండనై తిని ఇక మీాదను త్తరునికి సారథినై కౌరవులనెల్ల జయించునట్లుజేసి పౌరులకెల్లకు నేత్రోత్సవంబుగావించెద.

(ఉత్తరునిసభాభవనము బృహన్నలప్రవేశము)

ఉత్తరుడు॥ బృహన్నలా నీవిపీఠంబుపై గూర్చుండుము. (బృహన్నలకూర్చుండి)

బృహ॥ ఉత్తరుఁడా నన్నుబిలుపించిన కారణంబేమి.

ఉత్తరుడు॥

తే॥ వినుబృహన్నలకౌరవ॥ విభుఁడువచ్చి
పశుధనంబంతిచయ్యన॥ బట్టగోప
బాలకులుచెప్పవినిసూత- వరుఁడులేమి
యగుటననికేఁగుటకు వెను॥ కాడియుంటి॥

ఇకార్యము నీవల్లనెఱవేరునని సైరంధ్రి జెప్పగావిని నిన్నిచ్చటికి బిలుపించితిని.

బృహ॥ (భయమభినయించుచు)

తే॥ ఆటపాటలనభినయపాటవములఁ
జెప్పుకొని బ్రతికెడువాఁడ నొప్పిదముగఁ
బ్రథనమందీవు మెచ్చఁగా- రథముగడప
నెంతవాఁడను నెవ్వరి నేనిజూడ॥

ఉత్తరుడు చిరునవ్వుతో అటులయినసరే ఖాండవదహనాది భండనమున గాండీవికి రథమునడిపిన దండిపరాక్రమము నెచ్చటదాచివచ్చితివో ఇప్పుడు నీవిప్పనికొప్పక తప్పుకొనజూచినను నిన్ను సారథిగాఁ జేసికొనక యుద్ధంబునకు నడచుమాటల్ల ఇకఁ ట్టివృథా ప్రసంగముతోఁ గాలయాపనము జేయక స్యందనంబు యత్తంబు జేసికొని తోడితెమ్ము పొమ్ము.

బృహ॥

తే॥ నీకృపారసమునకును నేనుదగిన
యట్టివాఁడను దారత- మ్యంబెఱింగి
పనిగొనందగుమీయన్న- పానములను
దినుచుమీమాటదాఁటుట ఘనమె మాకు॥

ఉత్తరుడు॥ బృహన్నలా జాలమేలజేసెదవు నాశతాంగంబు సమస్త శర శరాసనాద్యాయుధ సహితంబుగా శృంగారించుకొనిరమ్ము.

బృహ॥ ఇదిగో దెచ్చెదను.

(నిష్క్రమించి రథముతో ప్రవేశించి)

క॥ నీరథమాగోపించితి
సారథినై కురుబలంబు జయ్యనగెల్చే
తికేతెఁగిజరించెద
నారూఢి విరపర్వు లానందింపన్॥

ఉత్తరకుమారా యీపంచానన ధ్వజంబుగల రథంబు నెక్కుము.

ఉత్తరుడు ఆలాగే రథారోహణ జేయుచున్నాడ.

(అని రథంబెక్కుచున్నాడు)

ఉత్తర॥ అన్నా మీరక్కౌరవబలంబును జయించి వారిశిరోవస్త్రం బులలో జిత్రవర్ణంబుగలవాటినెల్ల నాబొమ్మపొత్తికలకు దెచ్చి పెట్టవలసినది

బృహ॥ ఉత్తరా యితండు జయలక్ష్మింజేకొనునా యననదియొకలెక్కగా దు ఎట్లనైన జిత్రవర్ణాంబరంబుల నేనే దెచ్చిపెట్టెదను.

(అనిబృహన్నలరథమునుదోలుచున్నాడు (గోపాలులుప్రవేశము)

గోపాలా॥ ఉత్తరకుమారా దండములు.

ఉత్తరు॥ శుభమగుగాక. గోపాలులారా మీరెచ్చటనుండివచ్చితిరి

గోపాలు॥ ఉత్తర దిశనుండి.

ఉత్తరుడు॥ కురువరేణ్యుండే దిశగలగోవులఁబట్టి దోలుకొనిపోవుచు న్నాడో.

గోపాలు॥ పితృవనంబువలనిగల వెల్లను.

ఉత్తరుడు॥ బృహన్నలా

తే॥ తడవు సేయనకరదంబు- దఱిమినడుప
సమరుఁడడ్డమువచ్చిన- నడలఁగొట్టి
కురుబలంబునుబడఁగూల్చి- గోధనంబు
క్షణములోమరలింతును- త్వాహ మొప్ప॥

బృహ॥ రథమునతిత్వరగా నడపించెద. (అనిరథముదోలుచుండునంత లో (ఉత్తరుడు కౌరవసేనఁజూచిభయమభినయించుచు.)

సీ॥ కదనంబు నేసల్పఁ- గాజాలనో బృహ
న్నలనీపదముసాక్షి- నిలుపురథము
కౌరవాళిఁబోడఁ- గానగానాగుండె
చెదరెగాభయమెంతో- జెందెమనము
దుర్యోధనుఁడు- కర్ణ దుశ్శాసనాదుల
శౌర్యధైర్యంబులె-చ్చటనుగనము
కార్ముకశంఖభే- కరతరధ్వనులచే
ధైర్యముచెడిమెవే- దనముఘనము॥

తే॥ గీ॥ మాటలేటికి కౌరవకోటిసాగ
రంబుఁ దగఁ జాలఁ దంబురయము
జెలఁగ మరలించుకొని పురి జేరి ప్రాణ
ములను నిల్పుకొనుట మేలు గలదు వినుము॥
బృహన్నలా నామనవి వినుము (అని అతిచ్చ పడును)
బృహ॥
క॥ కలన మొనరించు చోనరి
బలమొగి తన బలము మించఁ బాఱఁగ వలయుఁ
గలఁగన్న రీతి నరిసే
నలఁగనుఁగొని పాఱిపోవ నవ్వరె జనముల్॥
ఇది గాక
సీ॥ తగు దుసటం చని మగవాని వలె వచ్చి పగవానిఁ గని యిట్లు
పారిబోవ- యాలమందను నైరి
కిర్పించి మేదినీ పాలనందనయిట్లు
పారిబోవ- దూరంబుగానున్న
కౌరవులను గాంచి- పోరాడఁ జాలక
బారిబోవ సరసవా బుద్ధిని
శౌరిమనలఁ బ్రోవ పదలవ లెనిట్లు- పారిబోవ॥
తే॥ తేరు నేదోలఁ బురిలోకి- జేరఁ గానె
వారు లెల్ల నుగనుఁగొని- పరిభవంబు
జేయుటయు గాక హేళన- జేయు నిజము
నవ్వు బాలైన పిదప జ- న్మంబదేల॥
ఉత్తరకుమారా యొక్క- క్షణంబులో గౌరవుల నోటు బుచ్చి గోవుల దోలుకొని పురప్రవేశమయ్యేదము భయపడకు నామాట విను తత్తరబడి మనముతిరుగ బురిజొచ్చుటకింటె మరణమెక్క-డనున్నది.
ఉత్తరుడు (దీనుండై) బృహన్నలాయారి దెసకు తేరును మరల్పి

నన్నుద్ధరింపుము. పాయకుంటుకన్న ప్రాణములులేపియును సాధ్విత. నీతో యుంగవా.

బృహ॥ అవును ఎఱిగిననేమి

తే॥ పసులఁదెచ్చెదమని పల్కి - బరవసముగ
మేటిలాగున రథమెక్కి - చాటుబట్టి
శంఖనాదంబులును వైరి - సమితిగాంచి
బెగ్గడిలనేల సత్కీర్తి - బెందువడగ॥

నీవకౌరవసేన యుగ్గలికకు బెగ్గిలి పరుగిడదలంచినట్లున పశుధనంబును సంగ్రహించవచ్చిన పగవారందఱు పకపకనవ్వేరా

ఉత్తరుడు॥ (తనలో) అయ్యో నాకీగతి యేలరావలెను. (ప్రకాశముగా) బృహన్నలా

చ॥ వినుము సుశర్మసేనబల - విక్రమసంపదబెంపుమీరగో
ధనమునుబట్టి మత్స్యపతి - దర్పమెలర్పఁగ సైన్యసంఘముల్
గొనకొని వోడఁజేసికొని - క్రూరులఁదుళ్ళడగించఁజాలరేఁగా
వున మనమొంటివారిమయిఁ - బోవుటమేలగునే బృహన్నలా॥

సకులదయ్యామెఱుఁగుగాని నీపుణ్యము.రథమునిల్పుము. నన్నింకు కేడిపిం పవు. (క్రిందిచెముూరకుండి) నిన్నింత వేడుకొన్నను జాలిఁబడవేమి.

బృహన్న॥ ఉత్తరుఁడా. నేను నీకుసారథినై రథముసాగదోలుచుపుడు శుభాశుభములతిసంతసంబుగా నజ్జనును కెట్లు జయంబాపాదించితివో నీవే యియ్యుత్తరునకు జయంబొనగూర్చుమని యాశీర్వదించిరే ము తగుదుమని యరదంబును తిరుగ బుచిలోని కెట్లుతోలుకొని ము. శమా శాస్. నీబఁటుతనముదలంచ నాకేసిగ్గగుచున్నది. నీకెట్లు

త్తరుడు॥ అయ్యో కాంతామణులసంతోషముతో నా

కాలహరణము సేయక నతిగుబ్బుగా నరదంబును తిరుగవురికిమరల్చి నా ప్రాణంబులు నిల్పుము.

బృహ॥ నేనుపశుధనంబును సంగ్రహించక రధమును వెనుకకు మరల్పుటకల్ల

ఉత్తరుడు॥ అయ్యో తండ్రీ

తే॥ జాలమిచ్చోటజేసినక - జంపదలంచి
నాడవబ్బబ్బ నీకుమా - కూడుగుడ్డ
లింతజేసె నేడ్పించక - నిల్లుజేర్చు
కూలివాండింటిమగండయ్యో - గాలమేమి॥

బృహన్నలా తుదకు నన్వైరోధులచే జంపించందలంచి రధమును వెనుకకు మరల్పక సమరస్థలి సమీపమునకు దోలుకొని పోవుచుంటివే నేనే యునదేమిటి (దిశలుజూచి) యిదిగో నేనురధంబు డిగ్గిపోవుచున్నాను.

(అని రధమును దుమికిపోవును-)

బృ॥ ఉత్తరుడా. నిలు- నిలువుము.

(అని వెన్నంటిపరుగెత్తుచున్నాడు)

ఉత్తరుడు॥ నేనొకనిమిష మైనను నిల్చియుండలేను.

బృ॥ నిన్నొకయడుగైన కదలనిత్తునా. (అని పట్టుకొనును)

(ఉత్తరుడు దీనుండై) బృహన్నలా కౌరవసైన్యమందుంబుట్టిన వా ఘోషమురొంకల- ప్రతిధ్వని వినవినయుద్ధము జేయవచ్చియున్న నాకు చేతులు మొదలగు అవయవములు శిధిలమగుచున్నవి. నోరెండుచ ది. దేహమునందువణకును. రోమాంచములును గల్గుచున్నవి. నా నోండు పిల్లజారుచున్నది. నామనస్సున కేమియుం దోచక రధమునిి ల్పుటకు శక్తిలేనివాడనై యున్న నన్నుబట్టి యేలబాధించెదవు. న నువాలించి విడిచిపెట్టుము. నీకుపది వేలవందనములుగాని విడిచిపె

(అని గడ్డముబట్టుకొనును)

ఉ॥ కౌరవవీరులన్దరిన - కన్నులకుంభ్రమగ్రమ్మ నిల్వవిూ
నూకువరాల్క పృహుజ్వలము - ఱలగజఘోటకశతాంగయానదా
సీరుచిరాంబరాభరణ - సేవకుల న్మరియాళ్లుగొన్నిమా
యూరుసారంగనిత్తుమన - ముక్కటియింటికేఁబోవమేలగునా॥

అయ్యో బృహన్నలా. నాముద్దుచెల్లెలను నారాకకెదురుచూచు సుధే ష్ణా దేవిని కన్నుదమ్ములతో నుక్కసారిగన్గొని వచ్చెదగాని నన్ను విడిచి పెట్టుము.

బృహ॥ ఉత్తరుడా

ఉ॥ ఏలనోకోభయంబు మది - మేకొకకొండగవిల్పివైచెదం
దూలఁగగొట్టిగం రథము - దోలగఁబూనుము సూతవృత్తిచే
గ్రాలెడి వైరివర్గముల - గాలిని నీపమ్ములకొండనే
నాలను దోలిదెచ్చెదశ - తాంగము నెక్కుము బాగునేయకు॥

నేనురథికుండనై కురుబలంబునెల్ల గుట్టలుగుట్టలుగా గొట్టి మనగోధ నంబును మత్స్యపురికి దోలుకొనివచ్చెద నామాటనమ్ము.

ఉత్తరుడు॥ నేనుసారథిగాగూడ రథముపైనిల్చియుండలేను నన్ను విడిచితివేని యీమేలు నేనుబ్రతికియుండునంత దనుక మరువజాలను.

ఉ॥ (అని పెనుగులాడుచు)అయ్యో భగవంతుడా,నాకెంతగతిసంభ వించినది (అనునంతలో అర్జునుండు త్తరునిబట్టి నొగలనడుమబెట్టికట్టి తానురథమెక్కుచు)

బృహ॥ ఉత్తరకుమారా బెదువకుసుమీ

ఉత్తరుడు॥(వణకుచు) నేనెంతజడిసినను నాకీసారథిత్వముతప్పనుగదా.

బృహ॥ నేనుగల్గ నీకేమిభయము రథంబుతిన్నగా సాగదోలుము.

ఉత్తరుడు॥ నేని త్తెరుదోలకున్న నీవుబోలుదని నీవుజాలిబడి యూ రకుండెదవా.

బృహ॥ నేనూరకుండే నీకుమంచివాఁడనగుదునా

ఉత్తరుడు॥ నాకర్మముచాలక నీకీకఠినబుద్ధిగల్గినదిగాని నీవుమంచివాఁడవుగాకేమి

బృహ॥ ఇకనీమాటలుచాలించి ముందుజరుగు సంగతి నాలోచించుము.

ఉత్తరుడు॥ నేనంతవాడనుగాను.

బృహ॥ నీసంగతి నేనెఱుంగననుకొంటివా.

ఉ॥ నీకుదెలియనిదేమియున్నది.

బృహ॥ అవునుగాని

తే॥ ఉత్తరకుమార యిచ్చోట - నొగిరథంబు
నిల్పుమీ జమ్మిచెట్టుపై - నెమ్మిదనర
పాండవులుగూఢచర్యస - ల్పంగబోవు
నపుడుశస్త్రాస్త్రములుదీని - యందునిడిరి॥

ఉత్తరుడు॥ అలాగే రథమునునిల్పెదను---

(అని రథమును నిల్పుచున్నాడు.)

తృతీయాంకము,

సంపూర్ణము.

చతుర్థాంకము ప్రారంభము.

ద్రోణ భీష్మ కృపాశ్వత్థామ దుర్యోధన దుశ్శాసన కర్ణ వికర్ణాదులు ప్రవేశము.

(ద్రోణుడు తనలో) ఈవచ్చు పుణ్యాత్ముండాతఁడు చందంబునఁ బురుషాకృతియుఁగల్గి నివురుగప్పిననిప్పువలె గనుపట్టుచున్నాఁడు. (బాగుగాఁబరికించి)

తే॥ భుజములచాయయునదశనింపు-గనుజూడ
నర్జునుండనియనుమాన - మందెమదికి
సందియములేదుమత్స్యావ - సుంధరేశు
నింటనజ్ఞాతవత్సరమిట్లుజరిపె॥

మనయర్జునుఁడే, యిట్లు చేటికైయుండకున్న నొంటరులు కౌరవులతో గయ్యంబునకుఁగాలుద్రవ్వికదలిరాగలరా. విరటుఁడుపురిలోఁగలరథికుఁల గూర్చుకొనిదక్షిణగోగ్రహణమున కరిగియుండుటచేఁజిన్నవాఁడగునుత్తరుని రథసారథిగాఁజేసికొని తానేవచ్చుచున్నాఁడు.

(పరికించి ప్రకాశముగా) భీష్మా ఉత్తరుండు తత్తరపాటుచే రథముదుమికి పారిపోవ నూరడుగులదూరంబునబట్టి తెచ్చి నొగలఁపైబెట్టి తానేరథికుఁడై గనుపట్టునపుంసకుం డెవ్వఁడో బాగుగా యోచింపుము.

భీష్మ॥ ద్రోణాచార్యా. నామదినూహించగా నివ్విరాటునిపురంబునం దర్జునుండే యీనీచరూపము గైకొని యింతవరకు తలదాచుకొని యుండి యుత్తరునికి సారథిగావచ్చి తిరుగ నింతపనిజేసినాఁడని తోఁచుచున్నది. ఆహా మనమవ్విజయుని యెన్నాళ్లకు జూచినవారమైతిమి.

ద్రోణు॥ గాంగేయా యితండజ్ఞాతవాససమయభంగమగునను సంశయమిసుమంతయైనను లేక గురువీరులకు దనరూపము బొడసూపవచ్చుచుండె, నేమివీనియహంకారము. ముందుసంగతిదెలియదు కాఁబోలుసుమీ.

భీష్ముఁడు॥ (ప్రకాశముగా॥ యోధులారా.

కం॥ పగతులకిప్పుడు కొలఁదని
దిగులుచ్చియు ఎటకువచ్చి - తిమిభుజబలము
త్వరగఁతితగతి సెలవుటకిది
తగుసమయము వచ్చె వెలువఁ - దగదరితతికిన్॥

ఇదియుఁగుండ

సీ॥ చుక్కలగమిఁ తేని - జోదుమూసెను గాక
నక్కలు గూసెను - నాల్గుదిశల
దమయంత దుర్గ్యముల్ - తగిలి వేగుగ మ్రోసె
మ్రొగ్గెనుమిన్నకి - నిగ్గజంబు
లగ్గలంబుగ దురం - గావలిఁ కన్నీరు
వదలుచున్న విధ్వజా - వళిచలించె
నాయుధంబులు గద్ద - మైనల్లు గింపించె
ధైర్యశౌర్యంబులు - దరిగిపోయె॥

తే॥ దిక్కులను ధూమమొసఁగెసం - దిగ్ధముగను
పుట్టదగనట్టి యుత్పాత - ములుజనించెఁ
గానవోపిన చుంతగాఁ - గాచికొనుడు
వెలఁపడెండక పసులను - బెదరనీక॥

అఁకలిగొన్న సింగమేనుంగుపైకి దుంకురీతి భీకరాకృతితో బాకారితనూజుఁడు మనపైకి బవరమునకు వచ్చుచున్నాఁడు. బాగాపరికించండి

ద్రో॥ (చూచి) కర్ణాఘాటాత్మురీతి నరుఁడెంచు నరునిజయించి గోవులఁదోలుకొనిపోవుట కలవిగాదని దోఁచుచున్నది.

కర్ణు॥ (కోపముతో)

ఉ॥ పాండవపక్షపాతివయి - వందివిధంబున వైరినెంచెగా
ధండనమునునున్నపుడే - శౌండమధ్యము నెంతవాఁడునా

దండిబలంబు ఫల్గుణుని - దాడికినోడు నటంచు మీరలి
ట్లుండిరిగాని సుంతభయ - ముండను నాకతనిం జయించగన్॥

మేలు మేలు. దుర్యోధనచక్రవర్తి కర్తవ్యంబుగల్గు నట్లయ్యెజూకొనుంబో గడుటచాలింపుము. ఈనమ్ము వాడేయజాలనుండు న్యూనేని యస్మదీయవిశిఖపాతచలిత చిత్తునిగాఁజేసి మనయోధుల కెల్లగను నేత్రోత్సవంబుగావించెద. నా ప్రతిజ్ఞజూడు.

ద్రోణు॥ సరిసరి బాగుగానున్నది నీవు పరాక్రమహీనుండవని యెవ్వానిరి నీవెఱుంగుము దుర్యోధనా, మనసేనాసమూహమునం దపరిమితముగా నపశకునంబులు గనుపట్టుచున్నవి, పరికించగా మనకీసంగర జయంబు లభించుట దుర్భరంబని స్పష్టపడినది.

అశ్వ॥ నిజముగా నట్లనేయున్నది.

దుర్యో॥ కోపంబుతో) ద్రోణాదులారా! మనుష్యునకు రోషమైనను రాజ్యాభిలాషయైనుండవలెఁగాని వందిజనము రీతిబగతుని యిట్లొకపెద్దగాఁజేసి పొగడుట మీవొంట్లకు మేరగాదు.

చ॥ కడుభయమందిమీరు వెను - కంజెరలాడుచు యుద్ధమందరిన్
జెడబడఁగొట్టి గాండివము - చెండికపిధ్వజముట్రెంచియా
తోడుకులమంగఁబోలుకొని - దోవాద మొప్పఁగ వాస్తిపత్తనం
బునకు గనినంతసంబునను - హొన్నతిఁజేరెద నీబలంబుతోన్॥

ఇతరులెవ్వరైన నిదివిని నవ్వుదురను లజ్జలేక విజయుని వంది విధంబుగాఁ బొగడుచు మదీయసైనికులఁ దిరస్కరింపుచుంటిరి మీరు బ్రాహ్మణోత్తములగుటచే బ్రాహ్మణుల యిండ్లలో నుచితాలాపంబు లాడుచు బ్రాహ్మణార్థములు చేయుటెరుంగుదురుగాని సంగ్రామమున గలతెఱంగెఱుంగరు ఐనను. మీరుగురువులుపూజార్హులగుటచే మమ్ము మీరుతిరస్కరించినను మిమ్ము మేము తిరస్కరింపలేక నూరకుంటిమి.

ద్రోణు॥ అశ్వత్థామ యీదుర్యోధనుని వాక్యంబులు వింటివా.

అశ్వ॥ (కోపంబుతో)

ఉ॥ గోపకుమారులంబోదిని - గోవులఁబట్టిన యంతచేతనే
ప్రాపుకు జేరెదోఁదగిన - పౌరుషముంగనుగొందు మింకఁనీ
వీపాలిమేరబాటగల - వేసరుబారిని బడ్డమీఁద నీ
యేపుదొరంగునింత - దుడుకేలసుయోధన ముందుజూదుమా॥

రణరంగంబున విరోధులఁజయించి సాంమ్రాజ్యంబు గైకొన్నపరాక్రమవంతుండైన నింతగా ప్రేలఁజాలడు మాయాద్యూతంబున పాండవుల నోడించి వారిరాజ్యం బపహరించి ద్రౌపదిని సభలో మానభంగము గావించినను ధర్మజాం కుశనిహాతిచే సమయభంగంబగునని సంశయించి పాండవులింతదనుక నూరకుండిరిఁ యిప్పటికమ్మచ్చరంబు దీర్చుకొన వివ్వచ్చుఁడేతెంచుచున్నవాడు.

సీ॥ దుర్మదత్వంబుచే - ద్రోణునిదూలఁగా
వచ్చు నర్జునుగెల్వ - వశమెనీకు
ప్రియశిష్యుబలమెల్లఁ - దీర్చెనగురునకు
దప్పగుననిమదిఁ - దగిలెనీకు
సిగ్గుమాలి రణంబు - జేసిన ద్రోణుండు
సేయఁదొడంగునేఁ - జేయనీకు
నింతకుమూలమై - యేతెంచుశకుని స
హాయమహా యుద్ధంబు - నందునీకు॥

తే॥ గానయివిమాయపాచిక - ల్గావుగెల్వ
నరునిబాణంబులనిమడి - నాటిమేను
ఇచటనిల్వక నెచ్చోటి - కేనియేఁగ
దలఁచియుండిన మాకింక - దర్పమేల॥

దుర్యోధనా ప్రళయకాలరుద్రునినైనను, బడబాలనంబునైనను నిల్పఁదర మగుఁగాని నరుని శరపరంపరలునిల్ప నీదరమా యయ్యర్జనుండు మ.

ధ్యందిన మార్తాండభాతిమండు, శరకాండంబులం వేయుచుగాని నీవలె మాయపాచికలు వేయునా, మేమయ్యుత్తరు నొక్కరుని యుద్ధమందు జయింతుమంటిమిగాని, యర్జునుని జయించగలమని నీవలె ప్రతిజ్ఞలు బల్కితిమా, అయినను, మాకు బెక్కుమాటలతో బనియేమి మాయిచ్చ వచ్చినచోటికేగుదము

దుర్యో॥ రాధేయా యశ్వత్థామవచనంబులు వింటివా.

కర్ణు- వింటిని (కోపమును మానకుండి) యోధులారా.

ఉ॥ పాండుకుమారుల్లనము - పాతరలాడగవచ్చి మత్స్యభూ
మండలనాథునందలన - మందగతిం గ్రహియించి నెండియ
గ్గాండివిఁ జూచియు న్వెరపు - గల్గియు మేమెటకేఁ గెదన్నమి
మ్మెందఱ వేసువారలైన - రందనుకట్టవసియించుచుండెదంటిరా॥

యోధాగ్రేసరులారా, నేనికౌరవులలో నధికబలవంతుఁడనని ప్రఖ్యాతి కెక్కితిని అట్టిబలవిక్రమంబులుగల్గ పదుమూడుసంవత్సరంబులు వనంబులం జెట్టలాఁడి ఆకలములు మెక్కి బక్కయైయున్న యర్జునునకు మనము చిక్కుదుమా మిక్కిలిగా నుక్కుచెడియున్న బక్కవానిబట్టి కొట్టపదుగురుకావలెనా- మీరిక్కడ నేఁడిల్చినా యపక్రమపరాక్రమంబు బరీక్షించుచుండ నేనొక్కండనే యక్కిరీటినిబట్టి మక్కువాఁడుగా గొట్టివచ్చెద జూడుడు.

ద్రోణ॥ కౌరవులారా. మనకిప్పు డిమాటలవైఖరి బాగుగాదని నా నందించవచ్చును.

కృపుం॥ (కోపముతో) కర్ణా॥
సీ॥ ఒక్కఁడేఁగద యింద్రు - నోడించి ఖాండవ
మగ్నికినిడిరో గద - మఱచువేళ
నొక్కఁడేఁగాదె వి - రోత్తములనుగెల్చి

హెచ్చినసుభద్రను - దెచ్చువేళ
నాఁడె గంధర్వుల - నొగిఁబట్టి పడఁగొట్టి
కురునాథు విడిపించ - గోరువేళ
ఒకఁడె గదా నివా - తకవచులను బట్టి
యాంచితగతిని ఖం - డించువేళ॥

తే॥ ఒక్కఁడే యర్జునుండని - వెక్కసముగ
నిక్కి పల్కెద వేగాని - నిక్కువముగ
నతనితోఁ బోర హరిహరు - లైన జాల
రెంత వాఁడవు నీకింత - పంతమేల॥

కర్ణా! ఒక్కఁడేసవతె చిక్కియున్న యర్జునుండొక్కఁడే గదాయని పెంపెక్కి సరకుగొని వానిమాటత్రొక్కఁబోవుటజూడ సముద్రంబుఁజే యీఁత నీదినట్లుగానె యుండుగాదు. గాన నీవీవిరసప్రజ్ఞలుమాని యోధాగ్రేసరులంగూడికొని యత్నిందుము. కాదేని మానప్రాణంబులు గోలుపోవుట నిశ్చయంబని తెలిసికొనుము.

కర్ణు॥ ఇక్కురువరేణ్యుండు పట్టిచెలగావున మిమ్మెల్లరఁ బాండవపక్షపాతులని గ్రహించక యుద్ధమునకు సహాయము జేసికొని వచ్చినాఁడు. మీవల్ల నితనికి సుమంతైనను లాభము లేదు. ఐనను మీరాలుబిడ్డలాదిగాఁ గలవారెల్లరును ఇక్కురునాథుని సొమ్ముగుడుచుచు, సమయము వచ్చువరకు వెనుకాఁడుచున్నారు మీరెంతటివారు.

సీ॥ గురువులు మీరు సం - గరవేళ కోరగాదు
బ్రాహ్మణార్థములకు - బాగువారు
అట్లు పాయసము జి - త్రాన్నము భక్ష్యముల్
తిని జుట్టుదువ్వించు - కొనెడివారు
పప్పుదప్పళములు - దొప్పలతో నెయ్యిఁ
గలిపి యాహారించ - గల్గినారు

త్యాగగుణము దక్షిణల్ - దివ్యనిశ్యంపు
పాట్లంబులకు - వెఱగబోదువారు॥

తే॥ ఇట్టిబలశాలులనువిల్లు - బట్టలేని
పూర్విపురుషశ్రేష్ఠనపడకది - వ్యాకమిలోన
యోను విల్లందిలనయోపి - యీజగములు
వశవశవశవశంకు నాయకూ - పారమింకు॥

భీ-ష్మ ముంజేతికంకణమ్మునకన్నమేలనన్నట్లు మీధయిర్యసాహసంబులీ మాటలలోనే తేటలగుచున్నవి.

కృపా॥ భీష్మా కర్ణుని దుర్నీతులు వింటివా?

తే॥ పక్షపాతంబు గల్గిన - వారమగుచు
నిందనుండఁగ బనియేమి - యింక మీఁద
నిచ్చవచ్చినచోటికి - నేఁగదలఁచి
యున్నవారము మాకాజ్ఞ - నొసగుమయ్య॥

భీష్మ॥ (చిరునవ్వుతో) కర్ణునిమాటలతో నేమిప్రయోజనము మీరు శాంతింబొందుఁడు కర్ణా॥

ఆ॥ నిందసేయదగదు - నీవుబ్రాహ్మణులను
నాల్గువేదములకు - నాకరాంత్రి
మండెమేలమునను - మర్యాదవిడిపల్క-
రెంతవారలైన - నేమికర్ణ॥

కర్ణ॥ గాంగేయా వీరిని నిందించ నీకు దగదంటివిగదా నన్ను వీరునిందించవచ్చునా.

భీష్మ॥ చాలు! నీమాటనిల్పుము - రాజేంద్ర యీయాచార్యుల వాక్యంబులమోఘంబులు. కర్ణుండుమీకుమన్ననగలవాడగుటచేతమీరు మెచ్చుకొనునట్లు హెచ్చుగా భాషించినాడుగాని వీరిసినిందింపఁదగి

గడు పిఱుపూజింపఁ దగువారుగాని తిరస్కరింప దగినవారు గారు. దాసరి తప్పు దండముతోఁ బోవునన్నట్లు మన మెల్లర మీయాచార్యులఁ బ్రార్థింతము రండి.

సుయో॥ అట్లనే ప్రార్థింతము.

భీష్ము॥ చం॥ ఘనమగు మీచరిత్రములు-గన్గొన నేఁగినశంబు గామక
ర్ణునికతనైనోక్తులి త్తఱిని-దూరము మీమదిఁజేయకండియు
ప్పని నెఱవేర్చుకోరలని-భారము బెట్టితి తప్పులెంచుమా
ఘన ముఁగి జేసికోప మిద-బాటిల జేయకుఁడంచు వేఁడెదన్॥

కౌరవులఁ బోరాటమందు బీజువోనియుని భారకర్తలు మీరేనని నమ్మియిక్కలిగా బ్రార్థించుచుంటిమిగావున మాసేరములకుమిఁచి విరోధంబు విసర్జించి యర్జునుని జయింపవలయునని కోరుచున్నారము

ద్రోణు॥ చిరునగవుతో

తే॥ భారకేసునికరుణకుఁ-దగినవార
మగుదుమాతనిఁ జెఱపెద-మాతలంప
శత్రులమె మేముశంతను-పుత్రమమ్ము
బోగడఁగ నేలనరుఁడిట్టు-దగిలివచ్చె॥

అర్జునుండు రణ్యవాస మజ్ఞాతవాసములుగడపి కడుగాసింబడి యతిరోషావేశుండై వచ్చుచున్నాఁడు గావున మనలఁగాంచి సైరించఁబూనడు మీందమీరెల్లరు జాగుసేయక మనసేనలనెల్ల గుమిగూర్చికొని గోవుల నెవరకుండ నల్లనల్లన నడుచునట్లు జేయుఁడు.

కర్ణుడు॥ అలాగే జేయువాడను.

(బృహన్నలయుత్తరుఁడు ప్రవేశము)

బృహ॥ ఉత్తరకుమారా యీశమీవృక్షంబునఁ బాండవులు సమస్తాయుధంబులు గట్టికట్టిపెట్టిరి ఆకట్టవిడిచియందుఁ గలపాండవ మధ్యముని గాండీవంబు బుచ్చుకొని తక్కినవి యచ్చటియుంచిరమ్ము.

ఉత్తరుడు॥ పాండవులుతమ శరశరాసనంబు లిందేలయుంచిరి

బృహ॥ వారజ్ఞాతవాసంబున కేగుచు సమస్తాయుధంబులు నీచెట్టుపై బెట్టిపోయిరి.

ఉత్తరుడు॥ ఏకొమ్మపైన.

బృహ॥ తూర్పుభాగంబుగాఁబోయిన కొమ్మయందు.

ఉత్తరుడు॥ ఇదిగో చెట్టునెక్కి యాయుధములకట్ట విడచెదను.

(అనిచెట్టెక్కి ఆయుధములకట్టజూచి భయపడిదిగుచు)

తే॥ అక్కటా యస్త్రములకట్ట - యనుచుదిట్ట
ముగమనుష్యకళేబరం - బును వడిగను
జూపుచున్నాడవేనురా - చూలినగుచు
ముట్టగారానిదిదియెట్లు - ముట్టగలను

బృహ॥ ఉత్తరకుమారా మనుష్యులంటకుండునట్లు మఱువడఁజేసిన యాయుధప్రచయంబుగాని శవంబుగాదు। నామాటనమ్మి జమ్మిపైనున్న గాండివమ్ము నాచేతికందిమ్ము.

(ఉత్తరుఁడు సందేహించును)

బృహ॥ ఉత్తరుఁడా పనికిమాలినపనికి నిన్ను బంప నేనంతవ్యర్థుండనా సంశయపడకు. కానిమ్ము. గోవులుదూరంబగుచున్నవి.

(ఉత్తరుడు తిరుగవృక్షమెక్కి)

ఉత్తరుడు॥ బృహన్నలా. ఈవృక్షరాజమెక్కితిని. ఇకజేయవలసిన కార్యమేమి.

బృహ॥ శస్త్రాస్త్రసంచయంబందుకొని త్వరితగతి విడిచి పెట్టుము.

ఉత్తరుడు॥ ఇదిగో విడుచుచుంటిని.

(అనికట్టవదలుచు భయముతో)

బృహన్నలా. ఇవి పెనుబాములపోల్కి బుస్సుబుస్సుమనుచున్నవి. మనోదృఢత్వము క్షీణించుచున్నది. కన్నులు మిఱుమిట్లు గొనుచున్నవి.

(అని వడకుచున్నాడు)

బృహ॥ ఉత్తరుఁడా భయపడకు నిదానము తెచ్చుకొమ్ము యీశరంబులు పరులుముట్టకుండునట్లు పాండవులట్లుగావించిరిగాని యివిపాములు గావు బాగాపరిశీలించుము.

ఉత్తరుడు॥ (దేరిపారచూచి) బృహన్నలా బాగుగా వీక్షించితిని నిదానము తెచ్చుకొంటిని కొండచిలువరీతి మండిపడుచున్న యీ కోదండంబా పాండవుల యందెవ్వరు బట్టెదరు.

బృహ॥ అదియేగాండీవము పాండవమధ్యముండు దానివలన నమరేంద్రాసురలనైనను సమరమందొక క్షణములో నేలపాలుజేయ గలఁడు

ఉత్తరుడు॥ ఈధనస్సు నెవ్వరుబట్టుద

బృహ॥ ధర్మరాజు.

ఉత్తరుడు॥ ఈధనస్సు.

బృహ॥ భీముఁడు.

ఉత్తరుడు॥ ఈచాపము.

బృహ॥ నకులుఁడు.

ఉత్తరుడు॥ ఈవిల్లు.

బృహ॥ సహదేవుఁడు.

ఉత్తరుడు॥ ఈగదాయుధము.

బృహ॥ భీముఁడు.

ఉత్తరుడు॥ ఈశస్త్రాస్త్రంబులీ వృక్షంబుపైఁబెట్టి కౌంతేయులేడ కరిగిరోగదా.

(అనిచింతతో)

తే॥ అక్కటాధర్మరాజెందు - నడఁగినాఁడొ
భీమపార్థులవర్తన - మేమొమాద్రి
తనయులెచ్చోటదాఁగిరో - ద్రౌపదియెట
నెట్లుమెలగుచునుంజెనో - యెరుగరాదు॥

ఆహా పంచపాండవులనఁగా బరమధార్మికులు బంధుహితకార్య పరతంత్రులు అమితపుణ్యాత్ములు అట్టిమహానుభావులెట్టి కాపురుషులచే నెట్టికష్టములుబడుచుండిరోగదా ఏమియీకాలమహిమ.

(అనిదీనతజూపుచు)

బృహ॥ ఉత్తరుడా॥

తే॥ పాండవులఁగూర్చిఁ వగవంగ - వలదునీవు
విధివశంబునవచ్చిన - వెతలకోర్చి
కానఁదప్పకఁ దారుద్రా - వదియరణ్య
మంగుద్వాదశవర్షఁబు - లుండిపిదప॥

ఈపదమూఁడవసంవత్సరమున మారువేషంబులుదాల్చి యజ్ఞాతవాసంబు సలుపనెంచి యిమ్మత్స్యపురిలోనే ప్రవేశించియుండిరి.

ఉత్తరుడు॥ (ఆశ్చర్యంబుతో) పాండవు లిప్పాటనేమి వేషంబులు ధరియించియుండిరి

బృహ॥ సీ॥ సకలధర్మాధర్మ - శాస్త్రజ్ఞుఁడగుకంక
భట్టువైవస్వతు - బట్టిసుమ్మి
వంటలవారిలో - నన్నిటనెక్కు,న
వలలాంకుఁడేగాలి పట్టిసుమ్మి
తురగంబులకుశిక్ష - గఱపుదామగ్రంధి
మాద్రిసంతతిలోన - జెట్టసుమ్మి
గోవులఁగాచెడి - గొల్లలమేటితం
త్రీపాలుఁడేసహ - దేవుఁడుసుమి॥

ఆ॥ వె॥ దేవిచెంతదాసి - గావెల్గుమాలిని
ద్రుపదరాజపుత్రి - ద్రోహదముగ
నింకఁగొంటతయేల - యెనజనుండనీ
వ్వదినిసందియంబు - గదురనీకు॥

ఇదిగాక ద్రౌపదిని మోహించిన సింహబలునిని యతనితమ్ములను గంధర్వులను నొకంబున వాయునందనుండగు భీముండే యమపురంబున గాపురంబుండ బంపినాడుగాని యొరులెవ్వరునుగారు.

ఉత్తరుండాశ్చర్యంబుతో॥

ఉ॥ నమ్మదు నేబృహన్నలధ . నంజయుఁడన్మతినేనటన్న మా
యమ్మపదమ్ములానయిపు - డారయమండుడవోదుపీచరి
త్రమ్ముగనంగజోద్యముగ - రంజిలెనాఁతముశైలధీరుఁడౌ
సమ్మిదిసత్యమంచుమది - నూటిగనుండు నెవిన్న వారికిన్॥

బృహన్నలా అర్జునునకు దశవిధనామంబులుగలవు అవివిశదపరచితివేని కొంతవరకునమ్మకము గల్గును.

బృహ॥ ఆలాగేజెప్పెదవినుము అర్జునుండును ఫల్గుణుండును పార్థుండును కిరీటియు శ్వేతవాహనుండును భీభత్సుండును విజయుండును జిష్ణుండును సవ్యసాచియు ధనంజయుండును అను పదినామంబులునాకే చెల్లియున్నవి.

ఉత్తరుడు॥ నీకీదశవిధనామంబులు గల్గినకారణం బేమి.

బృహ॥ సీ॥ ధరణీశ్వరులఁగెల్చి - ధనమునార్జించిన
శౌర్యంబుచేధనం - జయుఁడనైతి
సీమంబుతో నేరి - నేనిబోరినగాని
జయముగాంచుటచేవి - జయుడనైతి
ఘనశుభ్రవాహన - కలితరథంబెక్కి
యనిసేయశ్వేతవా - హనుఁడనైతి
తలమీఁదనిందగ్రిద - త్తముకిరీటముదాల్పు
ధాటిమీరఁగ నేగి - కీటినైతి॥
తే॥ పగఱనినిలోనబట్టిభీ - భత్సుసేయఁ
జూడభీభత్సుఁడనుపేరి - వాఁడనైతి

సరవిసవ్యాపసవ్యహ - స్తములయందు
శీవిగాండీవముంచగాం - డీవి నైతి॥

సీ॥ అవదాతవర్ణుండ - నగుటచేనిలఁగల
జనులెల్లఁబొగడన - ర్జునుండ నైతి
నుత్తరఫల్గుణీ - నొప్పుగాజన్మమె
త్తినకారణమునఫ - ల్గుణుండ నైతి
రణముఁగోనాధర్మ - తనయుఁదాఁకెడిదేవ
బృందంబు గెల్వజి - ష్ణుండ నైతి
దనరఁగాఁబృథయను - తల్లికిజన్మించి
యుండినకతనపా - ర్థుండ నైతి॥
తే॥ సురలునాఁకోడమాట్కొకన - హరిసహాయ
మగుచుఖాండవమేర్చిన - యఁపుడుమెచ్చి
హరవిరించులుగూడిన - నర్గుణఁజూచి
కృష్ణుఁడనునామమింకొక్క - డిడిరివేడ్క॥

ఈపదకొండవ పేరుబెట్టుటయగాక కొన్ని యప్రతిహతశరంబు లిడిరి వారియనుమతినింద్రాద్య మరుల కేక శస్త్రాస్త్రంబులొసంగిరి గీర్వాణు లకోర్వరాని నివాతకవచులను పూర్వగీర్వాణుల మూఁడుకోట్లబలంబుల నింద్రస్యందనంబెక్కి యొక్కండన జయించితి నింకనొందరసురులఁబట్టి బరిమార్చితిని అందుకాబృందారకేశ్వరుండతి ప్రీతుండై కిరీటంబొసంగె దేవబృందంబు శంఖంబొసంగిరి అందుచేనాశంఖంబు దేవదత్తంబనా బరఁగుచున్నది.

కం॥ గంధర్వనాసుఁడొకఁడు
గాంధారీతనయుఁడైన - కౌరవనాథున్
బంధించఁగనేనదివిసి
గంధర్వులఁగెల్చియతనిఁ - గాచితివేడ్కన్॥

అమితబలవిక్రమాఢ్యుండనగు నేనునీకండగానుండవిసుమంతయైనభయంబు రానేరదు! నేనొక్కపెట్ట కురుబలంబునెల్ల జయించి కర్ణ గాంగేయ ద్రోణాశ్వత్థామ కృపాచార్యులాదిగాఁగలవారలు గనుగొనుచుండఁగ దుపుఁగ్రమ్మరించెదను. ఇంకనైన నామాటనమ్మకములేదా.

ఉత్తరుడు॥ నేటికి నమ్మకముగల్గినది.

(అని వృక్షంబుదిగి చేతులుముకుళించి నిల్చి)

తే॥ మొరలనాలించి బ్రోవుమీ - నరవరేణ్య
నిన్నెఱుంగక నిదివర - కన్నమాట
లెన్నొగలవవియెల్ల మీ - రెన్నకుఁడని
శరణు జేసితినయ్యన స్సరుణఁజూడు

బృహన్నలా. నిన్నుజనుండని యెఱింగిన చేతనే సకలపాపక్షయంబై కృతార్థుండనైతి మీశరీరమీ నపుంసకరూపమందు కొను కారణంబు దెలియబరచవలసినదని ప్రార్థించుచున్నాడ.

బృహ॥ ఉత్తరుఁడా మాయన్నగారగు ధర్మజుపంపున ప్రవచ్ఛన్నచర్య వర్తనకై పూర్వశాపవిహితమగు రూపమును ధరించి యొక్కసంవత్సరంబీ వేషితవంబుతోనుంటినది యు నిటమీఁదఁ నన్నుంటఁజాలదు.

ఉత్త॥ తే॥ ననుగృతార్థుఁ జేయ - నాదెసఁ దయబెంపు
చేత నిజముదెలియఁ - జెప్పినాడ
వింకసురలకైన - జంకకుండుదునిట
యేను సేయు కార్య - మెద్ధిగలదు॥

బృహ॥ ఉత్తరకుమారా నీవీవృక్షరాజం బెక్కి మదీయధనుర్బాణ కవచఖడ్గాద్యాయుధంబులుదీసి తక్కినవాని నెప్పటియట్ల కట్టగట్టి యందేయుంచిరమ్ము.

ఉత్తరుడు॥ ఇదిగో దెచ్చుచుంటిని (అని చెట్టెక్కి తెచ్చియిచ్చును)

బృహ॥ కం॥ నేనీశరాసనముచేఁ
బూనితిఁ గవచంబుదొడఁగి - పురుహూతుసుఁ స
న్మానించి యిడినమకుటము
నూనంబుగఁ బెట్టితిని గ - సుమునారూపుల॥

దేవదత్తంబు చేతబూనితి. నపుంసకరూపంబువిడిచి పురుషరూపంబు దాల్చితి రథారోహణంబు జేసితి, సింహకేతనంబువిడిచి హనుమత్కేతనంబెత్తితి నికనీవు నొగలెక్కి జమ్మికి ప్రదక్షిణముగానరదమతి త్వరితగతి నడపిచితివేని కౌరవులఁగెల్చి కదుపులమరల్చెద.

ఉత్తరుడు॥ అలాగే రథమును నడపెద.

(అర్జునుఁడు శంఖమునూరించుచున్నాఁడు)

(ఉత్తరుడు నొగలపై మూర్ఛజెందుచున్నాఁడు)

అర్జు॥ ఉత్తరకుమారా లేలెమ్ము (అని లేవనెత్తుచు)

భూమింజయూ నాదగుశంఖధ్వనికే సొమ్మసిల్లినొగలపై వాలితివి ముందునీవురణరంగంబున శంఖబేరీభాంకార దనుష్టంకారసుభట హుంకారాదిధ్వనుల కెట్లోర్చిరథంబుగడపెదవోయని దలంచుచున్నాడ.

ఉత్తరుడు॥ (తెల్విదెచ్చుకొని) అర్జునా అట్టిధ్వనులోక లక్షయైనను నీదేవదత్తధ్వనికి సరిగావు.

అర్జు॥ ఇదిగో రెండవసారి జాగ్రతగల్గియుండు.

ఉత్తరుడు॥ సరిసరి.

అర్జు॥ శంఖధ్వానము.

ఉత్తరుడు॥ కానిమ్ము.

అర్జు॥ ఇదిగో మూఁడవసారి వచ్చుచున్నది.

ఉత్తరుడు॥ రానిమ్ము.

అర్జు॥ ఉత్తరకుమారా కురువీరులు మన మొదవులదూరముగాఁ దగులుకొనిపోవుచున్నారు రథంబువారిని గదుమనడపింపుము.

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు)

(భీష్మద్రోణ కృపాశ్వత్థామ దుర్యోధన దుశ్శాసన కర్ణవికర్ణాదులు) ప్రవేశము

భీష్ము॥ కౌరవులారా

కం॥ ముందర రాజనుగోవుల
దండడిబెబ్బకయుపీఱుఁద - దాఁటించుచుమీా
రందఱు వెనుకన్నొనగా
సందడిలేకుండనువ - సాగుండింకఁ॥

దుర్యోధనాయవార్యబలవిక్రమోపేతుఁడగు సవ్యసాచికయ్యంబున కు మనలఁగదుమ వచ్చుచున్నాఁడు చూడుము.

దుర్యో॥ (చూచి) తాతగారు అర్జునుఁడు నజ్ఞాతచర్యకొరంతమున మెఱుంగమని తానేభూమి వెలువడియె, మనముమోహంబున గానమి యొండె, నాయుఁగోభంబున నచ్చుట యొండెఁగావలయు. గావున నెక్కు తక్కువ లెంతవరకుగలవో నిరూపింపుము.

భీష్ము॥ తే॥ కురుకులేశ్వర రెండువ - త్సరములైన
నొక్క నెలయధికంబుగాఁ - బిక్కటిల్లు
గానసవియెల్లలెక్కించ - గడచినట్టి
రోజ కేవెళ్లిపోయెదు - దుర్యోధనుండ॥

దుర్యో॥ మంచిది ఇప్పుడుమిగిలినదేమి అయితేవ సంగ్రామంబునవా సవ్యసాచిం జయించి పసుధనంబును పరిగ్రహింపలేమా.

భీష్ము॥ (చిఱునవ్వుతో) దుర్యోధనా పర్జన్యాదినిర్జరుల భజించజాలిన యర్జునునితో కజ్జమేల జేయబూనెదు వారికర్ధరాజ్యమొసంగి సంధి జేసికొనుటమేలగు నామాటవినుము.

దుర్యో॥ పితామహా, అర్ధరాజ్యముగాదు సూదిమొనమోపినంత భూమియైనను పాండవులకు పంచిపెట్టను

భీష్ము॥ వారిభాగ మొసంగవేని సంగరోద్యోగంబు సేయఁబూనుము

మహో॥ సంగరము సేయదలంచుట సంతోషమేగదా.

(పిమ్మట అర్జునుడు ధనుష్టంకారము జేసి)

అర్జు॥ ఉ॥ ధీరతఁబట్టి మీతలలఁ - దీసెద సైనికులార గోవులన్
మేరగు నీపురంబు పొలి - మేరను దాటఁగనీయ మీరకూ
పారములోన దాగినను - భంబున కేగిన నాగలోకమున్
జేరినఁ బోవనీ చురణ - సీమను నిల్వను బీరమున్ డిసన్

(ఉత్తరునిజూచి) ఉత్తరుఁడా యిదియే పెద్దమొన, యిందు కురురాజు గనుపించడు; యీమొనకు దాపల భాగముగా మనరధము సాగదోలుము.

(పరిజూచి)

(భీష్మద్రోణకృపాచార్యులకు నమస్కారబాణంబులు వేయుచున్నాఁడు)

ఉత్తరుఁడా భీష్మద్రోణ కృపాచార్యులకు పాదకర్ణాంతములు సోఁకి సోకములుగా, నమస్కారకుశల ప్రశ్నంబుకొరకు నాటిపి బాణములు వేసితి నిక మనరధము పరసైన్యంబునకు కుడిప్రక్కగా గోవులున్నవైపునకు నడపింపుము.

ఉత్తరుఁడు॥ అట్లేనడిపించెదను.

భీష్ము॥ ద్రోణాచార్య. నీకును. నాకును కృపునకును కుశలప్రశ్నంబులుగా సోఁకిసోకకుండా రెండేసిబాణములు వేసి ఇతరులకు దుర్నిరీక్ష్యుండై కదుపులఁ గదియవచ్చెడి యర్జునుని జూడుము.

ఆ॥ అమితబలుని సజ్జ - నావనప్రియునరి
ధ్వాంతబంధుప్ర - భాకరాంర
కాలమునకుఁగనుల గంటిమి వెనుకగా
వచ్చిరధముదోలఁగఁ - బుచ్చిపోయె॥

విచారించగా నర్జునుండిట్లనఁ గలయంజూచి కౌరవేంద్రునియి చటగానక నతఁడు గోవులయునను తలంపుతో మనలనతిక్రమించి పోవుచున్నాఁడు. ఇంతశక్తియుక్తిగల నరుండెక్కరు విభునిముట్టనేని మ

నప్రయోజనంబెల్ల నిష్ఫలంబగుతదుపరి యీపశుధనంబుతో బనియేమి

ద్రోణు॥ పర్జన్యాది నిర్జరులకైన నలవిగాని యర్జునుని నిర్జించువాఁడి కౌరవులలో నెవ్వఁడుఁగలఁడు.

కర్ణు॥ నేనుండలేదా.

అశ్వ॥ (నవ్వుచు) ఇక్కురుపతి కార్యభారము నీపయిఁబెట్టుట చేత నీవతనికి మెప్పుగా నక్కవ్వడిని గెల్తునని క్రొవ్వి బల్కుచుంటివిగాని నీవేమి సేయఁగలవు. అయినను పెక్కుమాటలేల ప్రళయకాలానలు నిభంగివచ్చువివ్వచ్చుని జయించికురువిభుని యిష్టంబుదీర్పుము. అందుకు నీవుచాలవేని దీనికి కారణకర్తయైన శకునినిగూడా యాలోచించుము.

కర్ణుడు కోపముతో } తే॥ ఫాల్గుణీస్థలిశూరుఁడు - భీరుపోల్కి
దురమునందున నిలువక - దొలఁగఁడెపుడు
వెఱచుమీబోంట్లకెల్ల నే - విభుఁడగుదు
వెఱతునే-ఛీపలుకకిట్టి - వెడగుమాట॥

నాపరాక్రమంబును నరుని పరాక్రమంబును నీవేచూచెదవు

అశ్వ॥ అవును నీవుముందు నడువుము.

కర్ణుడు॥ నడువక మీవలె వెనుకాడుదునా.

అశ్వ॥ నీవు నరునిబారింబడి వెనుకాడకుండుట మేము చూడక పోదుమా.

కర్ణు॥ కానిమ్ము అనికర్ణుఁడు నిష్క్రమించును.

(అందరు క్రమముగా నిష్క్రమించిరి)

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

పంచమాంకము.

(అర్జునుఁడు ఉత్తరుఁడు ప్రవేశము)

అర్జు॥ ఉత్తరుడా, చండప్రచండ కిరణమండితంబగు నిగ్గాండీవంబుచే గౌరవసైన్యంబు నెల్లకొల్లగాఁ గొట్టితి, నిదిగాక చిత్రాంగదప్రభృతి

కురుకుమారులఁ బోరాటమందు మాఱాడనీనైతి. సకలసైన్యంబులదైన్యంబు నొందించితి. గోవులమరలించితి. ఇక భీష్మద్రోణాది యోధాగ్రేసరులతో సంగరంబు సల్పఁదలంచితి గావున మనరథంబీ కనుపట్టు సేనకును పశుబృందంబునకును మధ్యగాఁదోలుము.

(అనిగోపకులఁజూచి)

క॥ గోపాలులార గోవుల
నీపట్టునఁ జెదరనీకు - డీశేకంబై
మీపాలముజోరగఁదోలితి
నేపగతులఁబట్టికొట్టు - కుంతయనాకుఁ॥

మీరాలామందలఁ దలగఁ దోలుకొనిపొండు.

(తెఱలో) దుర్యోధనునిసైన్యము.

తే॥ అక్కటామమ్ముబట్టిత్రు - ళ్లడఁగగొట్టి
యాలమందలమత్స్యభూ - పాలుగోప
బాలకులపాలు జేసెవి - వ్వచ్చుఁడిపుడు
మమ్మురక్షించరమ్మువే - గమ్మెకర్ణ

కర్ణు॥ యోచించి (బిగ్గరగా) ఏమీయీకలకల.

భటు॥ అర్జునుఁడు మనమొనఁజొచ్చి కొట్టిగోవులఁ దోలించుకొని పోవుచున్నాడు

కర్ణు॥ కోపముతో } ఉ॥ ఎక్కడికేగెడాగనక - నిద్రెసనన్గడుసిక్కుబాటుతో
జక్కగబక్కచేఁవలెఁ-జయ్యనవచ్చితివౌరనాదుచే
జిక్కితివింకనొంటరిగ - జచ్చుటకోలలగాలుఫ్రాకని
యుక్కడఁగింతుఁజూడరమ - హోగ్రతనుద్గమమందఫల్గునా॥

నీవక్కడక్కడ బెక్కురీతులఁ బెక్కండ్రఁబట్టిఁ యుక్కడంచితివని విందునుగాని యింతదనుక నదినమ్మజాల ప్రళయకాల ఫాలనేత్రునికిలా భీల జాలంబున కైనయగు ఘనశరపరంపరలు వింటనంధించి బఱుపుచుంటి

నివిడప్పించుకొనుము.

(అసిశరములు వేయును అర్జునుఁడు మధ్యనేవాటి సంహరించి)

అర్జు॥ ఉ॥ ఓరీకర్ణుఁడ నేను లేనిమొదగ - ర్వోద్రేకముప్పొంగనిం
పారన్ లోకములో మదీయబలశౌ - ర్యావిక్రమాధ్యుల్ దగన్
లేరంచున్వడిధిక్కరించుటనే - నేవింటివారమ్మునన్
బోరం గెల్వఁగఁజాలితే ననిముఖం - బున్నిల్వనామ్ముందఱన్॥

అదరుబెదరు దిగవిడిచి మొదల దాలిమిఁగూడుకొని కదనస్థలంబున ఁ రెండు పదంబులొక్క ప్రదేశమందుంచిన న్గదిసిపోఁజిరియుం బోజిఁచి మరికదలిపోమ్ము.

కర్ణు॥ అర్జునాతజ్జనసభజ్జనసలంఘో బని యేల కదనస్థలంబున గట తటంబులదరి వికటభ్రూకుటి నిటలస్థలంబునఁ జలింప పటుతరకోపాగ్ని పెటపెట చిటచిటాయమానంబులై తటాలునదిక్తటంబులెల్లఁ బర్వ బటాపంచలై మింటనంటుకొనునట్లు మంటలుప్పతిలు ప్రచండకాండం బుల నిర్థండనస్థలి మార్తాండలాది దేవతాండంబు లాకసంబుననుండి కన్నులపండువుగా జూచుచుండ నవఖండమండలాఖండలుండగు దుర్యో ధనుండు నన్నుఁగని మన్ననఁజేయ నిన్నుఁబట్టి బంధించి మట్టుబెట్టుద నిక నాపరాక్రమము జూడుము,

అర్జు॥ కర్ణా మదసంకీర్ణా! కండకొవ్వుచే; గకమునిమారి నీవేదండి వాఁడవని రండమాటలాడుటొక దండితనమా వినను కానిమ్ము. ఇక్కడ వబృందం బమితానందంబుగాఁ జూచుచుండ మధ్యందిన మార్తాండ మండలంబుకరణి మండిపడు శరకాండంబులచే నీగుండియలఁ ...చ్చి దండధరు మందిరంబునందు గాపురంబుండునట్లు జేసెదఁజూడుము.

కర్ణు॥ అర్జునా మానవిసర్జనా నీవ్రాండవుగాకున్న భార్యను మానభంగంబుజేయుచో గుడ్లువెళ్ళబెట్టి వట్టిదేబెరతి నూఁక కన్ను లారఁగజూచుచుంటివదవా.

అర్జు॥ కోపముతో { ఉ॥మిక్కిలి ప్రల్లదంబులని- మేపముకొక్క- విధంబుబల్కి-
దాతక్క-క ద్రౌపదీసతిని- దర్పమెలర్పఁగమానహానిమీా

రెక్కు-డధర్మమార్గమిది- యేననియెంచకఁజేయునాడునే,
మక్క-డయున్నమాట వెను- కాడకనూరకయుంటిమోటమిన్

లేకున్న మద్భుజాదండ మండితగాండీవ విముక్త ప్రచండ కాండంబులచే గురుకుమారాది రాజమండలంబెల్ల కండలుకండలుగావించి గంటుకుక్క-ల కాహారంబుగా నాఁడేవేయక నూరకుందుదునా.

కర్ణు॥ అర్జునా అంతమగతనమున్న మిాభాగమునుదిగవిడిచిఅడవులకేఁగి పడరానియిడుములెల్లఁబడి బడుగులై కడకుముదిసిన తోండలవలె ముక్కు-నూవిరి బెట్టుకొనితిరుగ నేమొగముతో రాదలంపుబుట్టినది.

అర్జు॥ క్షాత్రధర్మమునుబట్టి.

కర్ణు॥ క్షాత్రధర్మమన నెట్టిదోనీకు దెలియునా.

అర్జు॥ రండా నీవుదండిమగండనని ఘోషయాత్రయందు క్షాత్రధర్మంబు బూనియేగాఁబోలు. దుర్యోధనుని శౌర్యధైర్యస్థైర్య గాంభీర్య చాతుర్యాదార్యులగు గంధర్వులపాలుజేసి గుప్పునరథంబునుమికి తప్పించుకొనిపోయి ప్రాణంబులు నిల్పుకొన్నది ఛీ షండానీవంటి విశ్వాసహీనుండీలోకంబునం దింకెవ్వఁడుగలఁడు.

కర్ణు। అర్జునా షండుని లక్షణంబులువిను నీవలె నెడవాసినరాజ్యంబుపై నాసించుటయు కడుగాసికోర్చుటయు వనవాసంబు నెఱవేర్చుటయు విరాటునింటఁబొట్టకూటికికుదిరి యాటపాట లభినయంబులు నేర్చుటకుగా నపుంసక రూపమెత్తుటయు నీమొదలగు నీచములకాటపట్టగు రాచధర్మవేత్తవు నీవెల్లప్పుడును షండుఁడవుగాక గండుమానిసివని యెవ్వరనుకొందురు.

అర్జు॥ తుంటరీ కొంటెయగు సుయోధనుని వెంటబెట్టుకొని బంటురీతి ప్రధనోద్యోగమునల్పసమయముగని తగుదునని వచ్చితివి యిప్పుజేసిద

రామండలంబు భేదిల్ల ప్రచండమద్భుజాదండ మండితగాండీవం బెక్కిడి టాం టాం యనిటంకారధ్వని దిక్తటంబుల యందుమాఱు మ్రోయ శౌర్య స్థైర్యంబులు మెఱయ బిడుగులవంటి వడిగలవిశిఖంబులచే నీమగతనం బగడు బెగడునట్లుజేసి పగవారు పరమానందంబుచే పకపకనగవునట్లు జేయకున్న నేను పార్థుండనా పృథాసూనుండనై నీతో వృథా ప్రసంగంబులాడఁదగదు నాకరలాఘవంబుజూడుము.

(అనిశరములచే గొట్టగా కర్ణుఁడు పాఱిపోవుచున్నాడు)

అర్జు॥ (జూచి) చ॥ నిలునిలు శౌర్యహీనయని - నట్టనవైరియు వక్రవిక్రమా
ఘ్యులఁగడుఁదాకిపోరికిటు - లోడిభయంబడి సంగరస్థలిం
దొలఁగఁగఁజేతులం గలవి - తూపులుగా వెనుదెప్పగా జులా
కలగకరమ్ము నెల్చి జయ - కారిపిగమ్ము యశంబుపమ్మగన్॥

మానవంతులౌ క్షణకాలంబులో క్షీణించు ప్రాణంబులకాసించి భూమిపాలగుబొందికొఱకు నీవలె మానహీనతకియ్యకొనరు. నామాటవిని పసరముకీతి బాఱిపోకవైపులఁ గదిసిపోరి మగిమునందు జయలక్ష్మిం బొందుము. కర్ణాయుష్యంబునకు ఱవ్వ్రు, (అని వెంబడించ కర్ణుఁడుపాఱిపోవును)

తే॥ ఉత్తరుఁడ కర్ణుఁడిపుడు బల్ - తత్తరమున
సమరతలమునఁబోరాడఁ - జాలలేక
బాణముల నేలఁబడవైచి - భయముచేత
తలనువిరబోసికొనిపాఱె - దైన్యవృత్తి॥

సకలకురుకుమారుల శస్త్రవిద్యయందతి నిపుణులగునట్లుజేసిన దివ్యాస్త్రకోవిదుఁడగు ద్రోణాచార్యులకెదురుగా మనరథంబుసాగదోలుము.

ఉత్తరుఁడు॥ ఇందు ద్రోణుండెవ్వఁడు

అర్జు॥ ఎఱ్ఱనిగుఱ్ఱంబులఁగట్టిన తేరునెక్కి మనకుప్రక్కగానున్న వేదనీతిశాస్త్రకోవిదుండగు నమ్మహాత్ముండే ద్రోణుండు.

ఉత్తరుఁడు॥ మనయరదంబు ప్రక్కకేదోలెద.

ద్రోణుడు॥ (పరికించి) ధనంజయా. రాధేయుని ప్రధనమందుబట్టికొట్టి వెడలనెట్టితివను గర్వనిర్వాహకుండవై నన్గదియ నేతెంచితివా నిలు.నిలు మింక నెక్కడికేగెదవు.

అర్జు॥ (చేతులుముకుళించి)

తే॥ వందనము సేతుగురువర- వనమునందు
జాలకాలముకష్టము- పాలఁబడితి
మింకమాకెదితెరియని- యిప్పుడువచ్చి
యున్నదీనుని యెడగృప- యుంచుమనఘ॥

క॥ ఇదిగాక మీరుగురువులు
విదితంబుగ మేముశిష్య- వితతి మిమితిమీతో
నెదిరించికయ్యమునకిట
గదురుకొనం శాస్త్రహాని- గాదె తలంపన్॥

ద్రోణు॥ అర్జునా నీయుక్తి ప్రావీణ్యా సోకంబు నిపుణముగా నెరిగించి కయ్యమునకువచ్చిన నన్నెకెప్పుడాఁ బొగడఁదగదు. ధనుర్ధరుండగు సంగ్రామంబునన్ జయించి విజయుఁడను సార్థకనామము నిల్పుకొన జూడుము.

అర్జు॥ అట్లైన ముందు మీకరలాఘవంబు జూపింపుఁడని వేడెద.

ద్రోణు॥ అట్లాగే (అని బాణములు వేయుచున్నాఁడు)

అర్జు॥ (ద్రోణుని బాణములు ఖండించి) ద్రోణాచార్యా మీబాణపంక్తి ముపదలఁ గొట్టిగిట్టినను దివ్యాస్త్రములు కొన్ని సంధించి విడుచుచున్నాఁడ నవి తప్పించుకొనుము.

ద్రోణుడు॥ (వానినివారించి)

తే॥ క్రీడినాపయి ప్రయోగించినట్టి
బాణసంచయముల నీళ్ల-పాలు జేసి

పటిమ నిం(డాగ్ని వాయువు-ల్వరుణుఁడొసఁగు
నంబకంబుల నేసితి-నతిరయముగ
నీకరలాఘవంబు చేతనీశరపరంపరల నుఱుమాడుము.

అర్జు॥ ద్రోణాచార్యా మీనారాచంబులెల్ల దదీయనారాచంబులచే నీరసంబుగావించితి నికనాకరలాఘవశరలాఘవంబుల చేసీసైన్యంబు నెల్ల నవిద్రైన్యంబు నొందించి పటుతరనిశాతోజ్జ్వలదుర్నివారవిలసద్భరజాలంబుచే మీతురగస్యందనధ్వజంబులఁద్రెంచి మీయొడలిసోయగంబెల్ల జల్లెడతూట్లరీతి వల్లెగాఁ గొట్టకున్న నేను మీకుశిష్యుండనా.

(అని ద్రోణుని రథతురగధ్వజాదులఁ గొట్టివేసి ఉత్తరునుఁజూచి)

తే॥ ఉత్తరకుమారయాచార్యుఁ-డుక్కు-దక్కి-
నిలచెరాసిలపోలిక-నెమ్మనసర
యిమ్మహాత్ము నివిడియర-దమ్ముఁద్రొంచి
సైకఁబఱపుము వేవేగ-భయముదలఁగి

ఉత్తరుడు ఆలాగేలో లెద

(అశ్వత్థామచూచి)

మత్తకోకిల॥ ఓధనంజయనాదుబాహుబ-లోన్నతింబవరంబునం
నీదు దేహము బాణవహ్నికి-నేనిటంబరమాహుతిం
యోధులెల్లరుజూచిసంతస-మొందగానొసరించినీ
క్రోధమెల్లనడంతుఁగౌరవ-కోటిమేటిచెలంగగఁ॥

మద్గురువరుండతివమో వృద్ధగుటచే యుద్ధరంగమందు ముగ్ధుఁపోల్కెగ స్వస్టి నతనిమాఱు నేనరుదెంచితి నికనాతో సంగరోద్యోగంబు సేయరమ్మా॥

అర్జు॥ ఇది గోశరవర్షము గుసిపించెద

అశ్వ॥ నీశరవర్షము నుదుమనే హరించితిని-

(అనికొన్ని శరములు వేయును)

(అశ్వత్థామ శరంబుల నడుమనే హరించి)

అర్జు॥ మత్తే॥ ఇదిగో వైరము దీర్పఁ గోరెదలంచితే-నీ పట్టునం జేవలం
గదియం గొట్టితి దారుణాస్త్రములయు-గ్రవ్రాతముం సూతునిన్
జడియన్నొంచితి దీవ్రబాణసమితిన్-చాపంబుఁ గాఁ జేసితిన్
గరసంబందున నిల్చిపోర జయముం-దప్పవు ద్రోణాత్మజా॥

(అని కొన్ని బాణములు గుప్పి ఉత్తరుని జూచి)

అర్జు॥ తే॥ వికటభూపాలతనయుఁడా-గురునిసుతుని
దైనతూణీరములు తేఁయ-బాణములుగ
నగ్ర్యకీర్తని విడిచిన స్యందనంబు
పరకృపాచార్యుపైకి వే-బరపుమింక॥

(తెరలో)

కృపుండు చూచి)

కం॥ సూతా ఘనసుగుణాకర
నేతా మనస్యందనంబు-నీ పికట్లన్
ఖ్యాతిగ నద్భుతరథమున
కాంతతముగఁ గదియఁ దోలు-మా నుస్థిరతన్!

సూతు॥ చిత్తము. (అని రథమును దోలుచున్నాడు)

కృపా॥ శా॥ ఓహో వచ్చితివర్జునా నిలుమిఁకా-యుద్ధస్థలిం గల్గుమా
వ్యూహం బెల్ల విచిత్రమందశరముల్-పుంఖానుపుంఖంబుగా
బాహాటోప మొలర్పఁ బూని ధరణీ-పాలుండు హర్షించను
త్సాహస్ఫూర్తి నినుం జయించి విజయో-త్సాహంబు లార్జించెద
ఇదిగో నాకరలాఘవంబు జూడుము.

అర్జు॥ కృపాచార్యా గురుశితశరపరంపర లెడ తెరపి లేక గుప్పుచుంటి
ని తప్పించుకొని పోము

కృపా॥ కవ్వడీ నీశరజాలంబుల మధ్యనే మాయంబు జేసితి నిదియటుం
డ రవిగ్రహంబును నిగ్రహింపదలఁచెడు రాహుగ్రహంబు చాడ్పున వచ్చు

జిచ్చఱపిడుగుల కైవడి నవిశిఖములు కొన్ని ప్రయోగించుచున్నాఁడ నవి తప్పుకొంటివేని నీ గొప్పదనంబు చెప్పనలవిగాదు.

అర్జు॥ మదీయ కరలాఘవంబు జూడుము.

(అనిశరములచే విరథునిగాఁ గొట్టుచున్నాఁడు)

తే॥ కృపుని హయములను నొగలను- కేతుసూతు
గార్ముకంబుల ద్రుంచి నా- కౌటముగను
గఱకుటమ్ముల నతనివ- క్షస్థలంబు
నాటనేసితి నేను పి- రాటుతనము॥

ఉత్తరుఁడా కృపుండు విరథుఁడై గురుపుత్త్రుని రథాంగ మెక్కుచున్నాఁడు చూడు మితని నతిక్రమించి మానస్యందనంబా శంతనుపుత్త్రుని రథాంగంబు గదియ నడిపింపుము.

ఉత్తరుఁడు॥ ఆలాగే నడిపెదను

(అస్త్రము చూపి)

కం॥ శంకరుని గెల్చినాఁడని
జంకక నాతోఁ బోరఁ- జాలుదువే యీ
వంకర చేష్టలు మానుము
కొంకక దెబ్బోరి గెల్వఁ- గురువరమునకా॥

అర్జు॥ నాయసమపరాక్రమ ప్రకారంబ ప్పెప్పుడు వినియుంటివిగాని క నులఁ గనియుండ లేదుగావున నిప్పుడు లోకంబులు బాగుగ నెఱుంగునట్లుగ నుత్తి నాయుల్లాసంబుచే నుల్లసిల్లఁ జేయుదును.

అర్జు॥ పరశురామునిచే మునుపు దక్షిణమిచ్చిన యపరిమిత బలవిక్రములగు మీతోఁ సంగరంబు జేయుటకే నెంతవాఁడను ననుఁ దప్పు గాలంబునకు మదీయ కాస్త్ర విద్యాకౌశలంబు విమర్శింపనిశ్చయింపఁ జేసితిరి యిప్పుడు మీయిష్టముగఁ దొలుఁగుడు యుద్ధము సేయఁ గడంగుదము.

భీష్మ॥ అట్లుపైన గానిమ్ము.

అర్జు॥ గాంగేయా బంగరుకొమ్ముల బొగడంచు సాయకంబులు వచ్చుచున్నవి.

భీష్మ॥ రానిమ్ము (అని కొట్టినను మనే విరియించగా అర్జునుడు భీష్ముని విల్లు ఖండించి)

అర్జు॥ కం॥ తాతా గాంగానందన
చేతులు గనిసిపోవునటుల- శేషబలముచే
ఖ్యాతిగ మీరావిల్ దునిమితి
శాతశరత్రయము చేత- శౌర్యము దనరెన్॥

భీష్మ॥ నేనీ దుశ్శరంబులచే నీవక్షస్థలంబు వ్రయ్యలువ్రయ్యలుగా గొట్టుచున్నాను.

(అని కొట్టగా భీష్ముడు రథముదిగ్గి పాఱుచున్నాడు)

అర్జు॥ ఉత్తరునితో॥
కం॥ ఈగంగాపుత్రుఁడు నా
తోఁ గెలువఁగలేక రథము- దుముకుచు బాఱెన్
బాగుగఁ గనుము త్తరుడా
యోగిప్రవరుని పొందు దాగె- సమాధిముదిటెన్॥

ఉత్తరుఁడా కొంతసేపు విశ్రాంతిగానున్న గుఱుకులోత్తముని రథంబు గదియ మనసంఘంబు నడుపుము.

ఉత్తరుడు॥ అట్లానే నడిపించెద.

దుర్యో॥ (చూచి కోపముతో)
కం॥ నామము వహించి బిరుసెక్కి నీ వం
పంబుధసంజయునీ వ్రపిల్చితివో
కులిశము చేతంబట్టితిమో
గూల్చుము నాందుర్నీతి నీకు సెదరన్॥

అర్జు॥ నిలచితిరా సుయోధనుఁడ
నీదుహితుండగు గర్వ వాట్లగ
న్నలఁగనిర్ఘాతనపోసిపను
నుగ్గుగఁ జేయఁదలంచితిఁ బళా॥

దుర్యో॥ కం॥ హరుని దురమందు గెల్చిన
వరబలుఁ డనటంచుఁ గదియ- వచ్చితివటరా
అర్జు॥ గురుకృపభీష్మాదులుమఱి
పరుగిడిరదిగనుమునాదు- బలదర్పమునన్॥

దుర్యోధనా నాకన్న నెక్కుడు శౌర్యవంతుం డెవ్వండని కనుసహాసంబుతో నానావారోద్యోగంబున రోహటింపక వచ్చితివా మేలు మేలు మాకు నీవు నైశశంబాదిగాఁ జేసిన యపరాధంబు లనేకంబులుండెనవి నీవుమఱచితో మేనుమరచెదమా. విను.

సీ॥ విషమన్నమందుఁగ- ల్పించి పెట్టించితి
వౌ భీమసేనుని- యందుదయను
మఱిసర్పములచేతఁ- గఱపించితివిగంగ
మడువులఁద్రోయించి- తడవు చేత
లక్కయిండ్లనుగట్టి- చక్కగాఁగాల్పించి
తభిచారకర్మంబు- లగణితముగఁ
జేయించిమాయపా- చిలకను దెప్పించి
మాయజూదమునసా- మ్రాజ్యమంత॥
తే॥ యపహరించితివదిగాక- ద్రుపదసుతను
మానభంగంబుగావించి- కానలకును
బంపితివియిట్టిక్షుద్రమౌ- పనులు జేయఁ
జేతగానట్లు మేమున్న- రీతివినుమి॥

ఓరీ మేమా ధర్మసుతుని శాసనం బతిక్రమించజాలక నూరకున్న మీ చేయు క్రూరకార్యము లప్పటికి చెల్లెగాని మీఁదఁ జెల్లబోవు నాకులహీనాఁ మదీయశర ప్రకరంబుల చవిజూపుచుంటిని అవి శకునిమాయాద్యూతంబులో మమ్ముగెల్చి నీకిచ్చినరాజ్యంబు చవినిమించునో తగ్గించునో యా హెచ్చుతగ్గులు బాగుగా విచారింపుము.

దుర్యో॥ తే॥ నీవు కులహీనుఁడవు గాన నేను సభను
గిట్టిగా ద్రౌపదిని బట్టి కట్టుపుట్ట
ములను విడిపించ దలఁచినోఁడ మొనకత్తెఁ
జూచుచున్నాఁడ వౌరండఁగోచఁ గేమి॥

అర్జు॥ రంకువు గనుక నే ఘోషయాత్రయందు జిత్రసేనాదిగంధర్వులకు నిన్ను నీకళత్రంబును నిజనాయకులతో సహా పట్టుబడఁజేసిన సమయంబున గంధర్వులనోడించి నిన్ను విడిపించి పుచ్చినది మఱచితివా మత్ప్రజాబలంబెల్ల నెఱింగియుండియు నేమియు నెఱుంగనివానివలె సంభాషించుచున్న నీకు ఘనమౌ యీప్రశ్నలకు లేల నానారసంబులచే నొక్కటిగాంబులో నిన్ను నీరసంబుచే నడఁచెదను.

దుర్యో॥ అర్జునా నేనస్త్రశస్త్రాలనిర్గతించజాలిన సాధనంబులు ప్రయోగించుచున్నాఁడ నని వారింపుకొని ప్రాణములు నిల్పుకొనుము.

అర్జు॥ కురుకులహీనా నీశరపరంపరల నెల్లఁ దుత్తుమురాడితి నిక నాశరలాఘవంబు గన్గొనుము.

(అని బాణములచేఁ గొట్టఁగా దుర్యోధనుఁడు పారిపోవును.)

అర్జు॥ వెంటబడి నిలు నిలువరా దుర్యోధనా నైచులకు జడిసి శిబోఁటి పోటులు ఎటుకపోప క్షత్రియకులగురునామగాంచినవ్వారా పాఱిపోకుఁ పాఱిపోకు ఇదిగాకి.

సీ॥ పురవీథులను మత్తకరిసెక్కి పెంపెక్కి
తిరిగినట్టుండెనా కురుసార్వ
భౌమ సంఘటితమైన సామ్రాజ్యభూషలఁ గ్రాలి
కొల్వున్నటుండెనా కురుకులతిలక

కస్తూరిచందనాగరులనింపగుసొంపు
గలిగినట్లుండెనా క్షౌరవేళ
మనసుకుందగిలిన మగువలతోఁబొందు
సలిపినట్లుండెనా శౌర్యహీన॥

ఆ॥ వె॥ క్షత్రియుండవు పాఱ జనదు నీకంతె నే
బిన్నవాఁడనైన భీతిలేక
దురముసేయుకొల్వ దరిగ్గ నజూడక
పందరీతిఁ బారనీఁదగాదు॥

నీవుపోరాటమందు వైరులధాటికోర్వలేక పాఱిపోయి ఏమిసుఖ మనుభవించెదవు నాకీయు బాంరాజ్యాలలచే ప్రధనమందు ప్రాణములు కోయిలివేసి స్వర్గభోగమనుభవింపవచ్చునే నిలు నిలావరాదుర్యోధనా.

(తెరలో)

దుర్యో॥ (భయముతో)

తే॥ అక్కటా యోధులరుమీరు లంపాతిబలులు
గల్గియుండినఫలమేమి కన్పడెడి
గొప్పతూపులఁగనిపోవ గుప్పకొనుచు
వచ్చుచున్నాడు వెన్నంటి పరుగువిడుచు॥

యోధులారా నన్నురక్షించుకొనుట కిష్టపడరాదేమి.

కర్ణుడు॥ (చూచి) భీష్మద్రోణాదియోధులారా.

ఆ॥ వె॥ మదగజంబువెంట గదుము సింహమువలె
గురువరేణ్యుఁడన్నుఁ గొనినరుండు
వెన్నుదగిలివచ్చె విభుఁడు చిక్కెనమున
యత్నమెల్లవిఫలమాగునిజంబు॥

మనమందఱ మొక్కుమొత్తముగా నక్కఱికిం గదిమి దుర్యోధనచక్రవర్తిని సంరక్షించుకొందము రండి. రండి.

భీష్మ॥ ముందు నీవు నడచ మేము వెన్నంటి వచ్చెదము.

కర్ణ॥ కోపముతో వెలుపలకువచ్చి

కం॥ నిలు నిలు మోరి యర్జున
తలపడి మాతోడ సమర తలమున బోరన్
గెలిచిన దోర్బలగరిమను
కలనం బోరంగఁ గోట్లఁ గెల్చినవాఁడే ॥

రణపరోత్సాహులనగు మేము సంగరంబునఁ బల్ల సత్వరంబుగా సరుదెంచు చుండుటఁ గాంచి భయకంపంబున బిఱుసున నెచ్చటికేఁ గదవు. నీవు నిల్వఁ గీపా ఱజూపినను గార్యాముబూని నిన్ను పట్టుచునల్లు లేము,

అర్జు॥ ఉ॥ మేలిక చిత్రమయ్యె మును మీరము గ్రిందటశౌర్యహీనులై
దూలుచుఁ గోలుపోయి కడు దోర్బలులెల్ల వెలుంగునెల్ల భూ
పాలురఁ జూడ సిగ్గుపడి పారిన శౌర్యబలోద్ధరాయంబునన్
గ్రాలుచు వచ్చి ప్రాకటులఁ గాంచిన కోపము సప్పె రజనుల్ ॥

తుంటరీ గడుంతో మింట నిండిన గోవుమాటలాడుచుంటివా చాలింపుము నా నిశాతశరపాతంబుచే నిస్తేజుగా నిన్ను ప్రేతభూమికిఁ బోయిచ్చెద పాఱి పోక నిలువుము.

ఉత్తరుడు॥ (భయముతో)

తే॥ కయ్యముడుపఁగఁ దైనిక కయ్యనాకు
నమితదాహము బొడమెను నా గ్రహింపు.

నొక్కమాఱె ననుడిగింప పృథుకదక్క
నచ్చుచుండిరి యోధులు మెచ్చి మీఱి॥

అర్జు॥ ఉత్తరకుమారా నేనుగల్గ నీవు వెనుకాడవలదు కొంచెము సేపు దాహంబునకోర్చి నిలిచితివేని కౌరవులనెల్ల నొక్కపెట్ట భంగపెట్టి యెల్లపశువులను క్షణకాలంబులోఁ జిక్కఁబట్టుకొని పోవఁగలముగాని నిదానించుము (అని యోధులఁజూచి) యోధులారా సమ్మోహనాస్త్రప్రయోగము జేసితిని

(అందఱు మూర్ఛబోవుచున్నారు)

తే॥ భూపనందన నామన మోహనాస్త్ర
మునకు నీకొఱి వాఁడ్రబో ముఖ్యమైన
పుడమి ఱేండ్లెల్లఁ బుడమిపైఁ బడిరి కనులఁ
జూడు భీష్మాది యోధులఁ జూడుమనఘ॥

ఉత్తరుడు॥ అర్జుననా కన్నులారఁజూచి సంతోషించితిని.

అర్జు॥ కౌరవులఁ బోరాటమందు గెల్చి వారి వస్త్రంబుల యందతివిచిత్రంబగు వాటినెల్ల బొమ్మపొత్తికలకు దెమ్మని యుత్తరకోరెఁగదా.

ఉత్తరుడు॥ అవును.

అర్జు॥ నీవిపుడు రథముడిగ్గి పొమ్ము.

ఉత్తరుడు॥ పోయి నేజేయునది యేమిటి.

అర్జు॥ ఆ॥ నల్లపాగవారు నరపతిగురుసుతుల్
పచ్చపాగవారు పెద్దపట్టిగరియు
తెల్లపాగవారు తేఁటతెల్లంబుగా
గురుఁడు కృపుడు గనుము గుఱుతులివియ॥

భీష్ముఁడీయస్త్రంబునకు మాంత్రికుండగుటచే మేలుకొనియుండుగావున వానిచెంత జేరక నే జెప్పినంత పట్టుపాగలు దెమ్ము.

ఉత్తరుడు॥ అలాగే శిరోంబరంబుల దెచ్చుకొనివచ్చెద

[అని రథముదిగిపోయి శిరోంబరంబులు తెచ్చి]

ఉత్తరుడు॥ అర్జునా మీయాజ్ఞదాఁటక వారితలపాగల దెచ్చితి.

అర్జు॥ ఇటు తెమ్ము [అందుకొనుకొని] ఉత్తరా ఇకమనయుద్ధరంగంబు దాటబునడపి యుత్తరునిసేనకేమియు గానుదనుక బయలుపుకొనిన విశ్రమముగానుందము. రథమును (కొలుకొలకు తోలుకొని పోవుచున్నారు.)

[దుర్యోధనుండు మూర్ఛదేరి మీసముదీటుచు

దుర్యో॥ తే॥ రథికవరులారచూడుడు యుద్ధికబలుఁడు
మోహనాస్త్రంబుచే మూర్ఛ బుచ్చిమనల
బోవుచున్నాఁడు గనమున మొనను గూడ
బట్టుకొనిపోయి సరిబడఁగొట్టవచ్చు॥

పోనిమురండి త్వరగా లేచిరండి.

భీష్మ॥ దుర్యోధనా తొందరపడకుము శాంతించుము.

దుర్యో॥ ఇదియేనా శాంతించవలసినసమయము.

భీష్ము॥ నవ్వుచు.

సీ॥ చాలించకనర్జును సమ్మోహనంబున
మనమునకేమి ల్మత్రబదియుండు
గరుణించియాతండు కింకము లేయక
జీరలఁగాఁజేసెఁ జిక్కుగొనివె

మనమింక నిల్చుట మంచిది కాదొక వేళ
నిలువ మనసున్నఁ జింతింపు మేని
విజయుండు అతని వెనకను పితృస్వామి ద్రోణుఁ డటు
మనలఁ బ్రాణాహుతి ఘనత సేయు॥

తే॥ గాసియొనర్చె విదురుడు కౌరవేంద్ర
యుద్ధమిక మానుము సమరేచ్ఛ తీర్చ కాల
తో విరాటపురమునకు బోవు మనము
మగుడఁగ జయము గైకొనుట దగవు సుమ్ము॥

దుర్యోధనా మనమిత్తరిఁ జేరితో నిల్చుట బాగు నామాట వినుము.

దుర్యో॥ గురువు విదురు మనకేమి కాలము మేలు కాఁగ నేయాగు నిక హస్తి-
పురమునకు బోదమా పదండి. (అందరు నిష్క్రమించిరి)

[అర్జునుడు ఉత్తరుడు ప్రవేశము]

అర్జు॥ (దుర్యోధనుఁ జూచి)

తే॥ కురుకుల శ్రేష్ఠ నీ దర్పము నీ చేత
కొనుమ నీ గర్వము గొని గెలిచి నెల్ల
పంకములఁ దరి జనుల నిండి మునుగుట
నిత్య మానసమున గని నియమము లేని॥

కం॥ ఓ సాహసు దుర్యోధన
నా హేతువు గాని సమ్మతి తృప్తి పరిచి
సాహసమున గర్వించి
ప్రాపహముతో గోమున్మరాజ్య పురమునకున్॥

శ్రీ విరాటనగర మంచిబుద్ధిగల్గి మనము సేనను విడిచిన ఆచార్యులారా

మీకు నమస్కారంబులు నేనుపోయివచ్చెద ననుగ్రహముంచుడు.

(ఉత్తరుని జూచి) ఉత్తరకుమారా కురుబలంబెల్ల బీనుంగు పెంటగాం జేసితివి రాజు మొదలగు పెద్దవారల చీరలు విడిచితివి మనపశుధనంబును మరల్చితివి. మీ తల్లిదండ్రులాదిగాంగల బంధువులెల్లను నీరాక కనుంగొను చూచుచుందురు గావున మనసైన్యంబు వేగంబుగా పురమార్గముదెస నడిపింపుము.

ఉత్తరుడు॥ అలాగే నడిపించెదను.

అర్జు॥ తే॥ ఉత్తరకుమారరయుచ్చాగ నా గోత్రములను
సమరమున గెల్చి శత్రుల- సంగ్రహించి
కొల్లసొమ్ముల బలమెల్ల- నియ్యకొంచు
మరియు యుద్ధంబునుం బంపు సం- ప్రాప్తమతిని॥

మాయంతట మేము బయలుపడునంతకు మున్నె నీవు బయలు వెల్వడవలదు.

ఉత్తరుడు॥ నీవలెనే నమ్మునప్పుడే గురునిగ నెంచి నరదియానందము మీరేనాటికి బయలు పడుటకు నిష్టపడకుందురో తెలియంగలను.

అర్జు॥ తే॥ ఎల్లి మూండవ దినమున మే- మెల్లరమును
పుత్రయుతముగ నిజవేష- మారుధరించి
విరటుని కొలువున యుండుదు- మేనవచ్చి
బయలుపడి పొడగాంచి నీ- విందు మసలుము॥

ఉత్తరుడు॥ పరమానంద కందళితాంతరంగుడనైతిం.

అర్జు॥ సీ॥ విరటకుమార- కపిధ్వజదేవర
త్త కట్టుమారాయను- ధనుములను

ప్రార్థించి పార్థునం- తర్ధాన మొనర్చి
సాధనౌఘములనున్ప్ర- షమునదాఁచి
సింహకేతన మెత్తి- వెచ్చెరఁబురమునత్వ
మునుపుటితోల్లిస- ఘంసకత్వ
మునుబూనినోగి లెక్క- ఘనముగాసాగిధ్వ
మొగిసేతుసీపింప- దగినరీతి॥

తే॥ స్వాంగనంబెక్కి పార్థుఁడు- పరగినడపగ
నీకెఁబురిఁజేరవాయుస- గ్రామునెని
గానసీజమ్మునలకటు- గాంధిధంబు
నిన్నిరాయిట్టిపను సెల్ల- నేనొనర్తు॥

ఇనియురంబడ.

తే॥ ఉత్తరకుమారసంతోష- మునప్పటిల్ల
సమరవిజయంబుబురిలోన- సాటిచెప్ప
దగినగోపాలకులను ముం- దరిగఁబంప
వలయుఁబిమ్మటఁబురికేఁగ- వలెనుమనము॥

అలాగే నొకగోపాలకుని బంపెద (అనిగోపాలకుని జూచి) గోపాలా నీవు పురికేఁగి సంగరజయము సాటనియమింపుము.

గోపాల॥ చిత్తము అనినిష్క్రమించును. [ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు]

పంచమాంకము సంపూర్ణము.

షష్ఠాంకము ప్రారంభము.

[విదూషకుఁడు మంత్రి సుగుణాకరుఁడు ప్రవేశము]

విదూ॥ మంత్రీ యాస్త్రీయకుమారుండగు ఉత్తరకుమారుం డెచ్చట నున్నాఁడు

సుగు॥ తే॥ [illegible]

[illegible]

నా [illegible]

[illegible]

[illegible] యున్నాఁడు.

విదూ॥ [illegible] (పద్యము [illegible])

తే॥ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

మంత్రి॥ రాజేంద్రా! నేనన్ని విషయంబుల విన్నవించుటకు [illegible]

యున్నవారము [illegible]

విదూ॥ (భయముతో) [illegible] యున్న [illegible]

[illegible] యుత్తరకుమారుండు [illegible] [illegible]

మూఁడుకుండి] మంత్రి నేను [illegible] నాకు [illegible] యున్నది [illegible]

దు తిరిగ త్రిగర్తనాథునియుద్ధమందు దుర్గిల్ల డంచబోయిన మల్లులలోనాటువో టుదాఁకనివారిఁ గొందరపరియాణంబు జేసి ముందుబంపితి వేని నేనువారి వెం టనేతగువారిఁగూర్చుకొని తఱలెదను.

కంక భ॥ (చిఱునవ్వుతో)

ఉ॥ మానవనాథమీరిటుస- మంచితచిత్తముగల్గినీకుడ
మ్మానితుఁడైనయుత్తరకు-మారుడుసారథిగాబృహన్నలం
బూనుటచేనతండతిమ-నోదృఢతందగనిజ్జరాదులం
మానకగెల్చివచ్చునను-మావెఱపేటికినీకుభూపతీ॥

దక్షిణదిశఁగల పశుధనంబునుసుశర్మ యెంతగా సంగ్రహించెనోయుత్త రదిశఁగలయవికూడా కురుపతియంతగానే సంగ్రహించగలడు నామాటన మ్మి మీామనంబునంగల వ్యసనంబునువిసర్జించి నెమ్మదిగానుండుము.

[గోపాలుఁడు ప్రవేశము]

గోపా॥ రాజేంద్రావందనములు.

విరాటు॥ శుభమగుగాక. గోపాలకానీవిచ్చటికి వచ్చినకార్యమెయ్యది.

గోపా॥ మనయుత్తరకుమారుండకుర్కురుకుమారులమాఱ్కొని పోరా టమందు తెగఁబోరివారినెల్లరఁ జయించి పశుధనంబునుదోలుకొని సారథి సహితముగా విజయముచేయుచున్నారు. నేనుదేవరవారికీశుభవార్తవిన్న వింపవచ్చితిని.

విరటు॥ సంతోషము సంతోషము (అనిసుగుణమణినిజూచి) సుగుణ మణీ కులనాపకులసేకులు గల్గుటకన్న సుపుత్రతఃకులదీపకః యనుపరిమా ణంబుగా మనయుత్తరునివంటి యుత్తమక్షత్రియకుమారుండొక్కఁడేచా లు మీాఁదనాతని విజయంబిప్పురంబున సాటింపనియమింపుము.

సుగు! శేవకా ఉత్తరకుమారుని విజయంబివ్వూరంబున సాటింపుచేయించుము.

శేవ॥ అయ్యా చిత్తము. [నిష్క్రమించును]

(తెఱలో పుల్లడు సాటించుట)

ఓహో పౌరులారా మీరందఱు వినందగు గడచినరోజున భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామ కర్ణశకునిబాహ్లీకుఁడాదిగాఁగల యోధవీరులెల్లరునిమ్మత్స్యపురంబునంగల గోవులఁ జూఱఁబట్ట వారినెల్ల మనయుత్తరకుమారుండతిశౌర్యోద్రేకుండై సంగ్రామమందు జయించి కురువీరోత్తముల శిరోంబరంబులు దెచ్చినాడోహో.

విరటు॥ కంకుభట్టా యుత్తరకుమారుండిందువచ్చువరకుమనము చేయునదియేమి కొంతదనుక ప్రొద్దుబుచ్చుకొనుటకై జూదమాడుకొందమా,

కంక॥ రాజేంద్రా!

తే॥ జూదమాడుట చేధర్మ-సూతిరాజ్య
హీనుఁడై కానలకుఁబోయెఁ- గానజూద
మాడుటెంతటివారికి- నైనదగదు
గానిమీమాటజవదాఁట-లేనురాజ॥

మీమనోభీష్టము నేనేలదొలగించవలయును. ఆలాగేయాడుదము నెత్తమ్ము పలకఁ దెప్పించుము.

విరటు॥ శేవకా. నీవీక్షణంబబోయి పగడసాలఁ దెమ్మని సైరంధ్రికిజెప్పిరమ్ము.

శేవ॥ అయ్యా ఆలాగే.

(నిష్క్రమించి సైరంధ్రితో ప్రవేశించుట)

సైరం॥ మేదినీశ్వరా మీయాజ్ఞప్రకారము పగడసాలఁ దెచ్చితిని.

విర॥ ఏదిపగడసాల.

సైరం॥ ఇదిగో [అనిచేతికిచ్చును]

కంకభట్టా నెత్తంబోకపలకయాడనుద్యోగింపుము.

కంక॥ అలాగే. [ఇద్దరుకూర్చుని పాచికలువేయుచున్నారు]

విర॥ బ్రాహ్మణోత్తమా నాకు దుగ దచ్చి బార యిత్తిగబడినది.

కంక॥ ఇత్తిగబడనేమిలాభము. నీకునునాకును సరిపందెమేమైనది.

విర॥సరిపందెమెట్లైనది నాకుసతబడ్డది నాకాయలన్నియుత్తోడై యొక్కచోటికేవచ్చినవి.

కంక॥ నీగూడినకాయలెల్ల నేనుకొట్టివేసితి.

విర॥ నీవుకొట్టినకాయలెల్లఁ దిరుగఁబెట్టితి నేనువాటినిప్పుడే బండ్లఁజెసెద.

కంకు॥ రాజేంద్రా ఈపందెంబులో నానేర్పుచేతనిన్గెలిచితిని.

విర॥ కం॥ పోరాటమందుఁగౌరవ
వీరులనోడించి ధేనువితతినిమళ్లీ
యూరికిఁదెచ్చిననాదుకు
మారునిదేనేర్పుగాని- మఱియొక్కరిదే॥

జూదంబులోగెల్చిన నీదియొకనేర్పరితనమా.

కంకు॥ రాజేంద్రా భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామదుర్యోధన దుశ్శాసన కర్ణవికర్ణశకుని బాహ్లీకుఁడాదిగాగల యోధుల నెల్లను త్తరుండేజయించినచ్చెనని నమ్మజాలను.

విర॥ మరియెవ్వరు జయించిరి.

కం॥ ఆకురుసేనాసముద్రమింకఁజేసినది బృహన్నలగానియుత్తరుఁడు కాడు.

విర॥ తే॥ ఉత్తరుఁడు గెల్చెనను నది- యుత్తదనిన
మాటకేనోర్చియుంటిమో- మాటనుంచి
యింకమీఁదట నిట్లాడి- తేని నేన
హించంగాఁ జాలనినుగార- వించనమ్మ॥

కం॥ రాజేంద్రా నీవెన్నియన్న నేమి నిశ్చయముగా గౌరవులఁజయిం చినది బృహన్నలగాని యుత్తరుఁడు గాడు.

విరటు॥ (కోపముతో)

తే॥ ఎంతజెప్పినవినవైతి- వింకనాబృ
హన్నలను వేవిధంబుల- సన్నుతించు
చున్నవాఁడవు నిన్నెన్ని- యన్న గాని
పాపమెట్టిదొలగులదు- బాపనయ్య॥

కం॥ నీవేమిచెప్పితివి నేనేమివిన్నైతిని.

విర॥ ఇకనైనానోరుమూసెదవా లేదా.

కం॥ నేనునిజమాడితి నిందుతప్పేమిటి.

విర॥ కౌరవులఁ జయించినది యుత్తరుఁడు కాఁడా.

కం॥ ఉత్తరుఁడు కాడు.

విర॥ బృహన్నలయేనా.

కం॥ అవును.

విర॥ ఇంతయోర్వలేమివని యెఱుంగక నిన్నింతదనుక నెంతోగౌర వముగానుంచితి. నికనీ మొగముజూడదగదు.

కంకు॥ ఏకారణముచేత.

విరటు॥ కారణమేమిటి నాకుమారుని విజయంబువినసహింపక వదరు చుంటివి. ఛీ.

(అనిపగడసాల పాచికచేతనెత్తివైచుచున్నాడు)

కంకు॥ సైరంధ్రీ యివ్విరాటుండు పాచికచే యెత్తివైచుట చూచితివా.

(సైరంధ్రి కంకునిమొగమువీక్షించి కోపముతోవిరటునిదెసచూచు)

సీ॥ ఈవిరటుండుమి- మ్మందఱుచూడంగఁ
బాచికచేయెత్తి- వైచెనకట
ఇందోక్కరైనసీ- కిదితగదని మత్స్య
పతితోడనోరెత్తి- పల్కరకట
కళగుల్కునుదుటర- క్తప్రవాహంబెంతొ
పిల్లకాలువరీతి- వెడలెనకట
పొట్టకూటికిమీర- లిట్టిభూపతిఁజేరి
సేవకవృత్తిని- జేసిరకట॥

తే॥ పట్టెడన్నంబుమీకిటఁ- బెట్టలేక
నట్టెపాచికచేఁబట్టి- కొట్టెనకట
ఖ్యాతిగలవారుహీనుల- చేతనిట్లు
కొట్లబడుమనివిధివ్రాసెఁ- గుమతినకట॥

కంకు॥ సైరంధ్రీ నీవంతగాఁజింతించదగదు. పూర్వజన్మకర్మదప్పించుకో ననేరికిశక్యమగు అదియటుండ నీరక్తబిందువు లివ్వసుంధరపైఁ బడకుండ జేయుము.

(సైరంధ్రి దనయుత్తరీయంబుతో రక్తమును దుడుచుచున్నది.)

విరటు॥ (డాశ్చర్యముతో) సైరంధ్రీనీవింతకుమున్ను పరపురుషులనం టనని పల్కితివిగదా. యిప్పుడీకంకునిముట్టి నీయుత్తరీయంబుచే బ్రవహించురక్తంబు నేలనొత్తుచుంటివి.

సైరం॥ ఉ॥ ఈతఁడుసత్యవంతుఁడవ- నీశ్వరవందితుఁడాకతంబగా
కీతనిరక్తబిందుతతు- లెన్నివసుంధరపైఁదొరంగునో
ఖ్యాతిగసన్నివత్సరము- లయ్యవనీస్థలమంఁదువర్షముల్
జాతమటన్న నుండవను- చున్నిటుజేసితినయ్య భూపతీ॥

విర॥ మాకుపకారము జేయఁబూని యిట్లుజేయుచుంటివేమి ఐతేగాని మున్ను.

(శేవకుడు ప్రవేశము)

శేవ॥ రాజేంద్రావందనములు.

విరటు॥ శుభమగుగాక.

శేవ॥మనయుత్తరకుమారుఁడుబృహన్నలయు రాజమందిరద్వారంబుకడకు బ్రవేశించియుండిరి.

విరటు॥ శేవకా వారిరువురఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

శేవ॥ అయ్యాచిత్తము.

కంకు॥ (రహస్యముగా) శేవకా నానుదుటియందొల్కు నెత్తురును బృహన్నలచూచెనేని నన్నుగారవించి యీవిరటుని పరిభవము జేయును గావున నదిలెస్సగాఁదుడుచుకొనువరకు బృహన్నలనిందురానీక నుత్తరుని యొక్కని వచ్చునట్లు జేయుము.

(శేవకుఁడు నిష్క్రమించును)

(ఉత్తరుఁడు ప్రవేశము)

ఉత్తరు॥ మత్స్యభూమండలభారకర్తా వందనములు.

విరటు॥ పుత్రరత్నమా జయమగుగాక.

ఉత్తరు॥ (కంకునిజూచి) స్వామీ మీనుదుటియందు గండిబడిరక్తము దొరగుచున్న కారణంబేమి.

కంకు॥ మీతండ్రిచే దెలిసికొనుము.

ఉత్తరు॥ జనకా యిమ్మహాత్ముని నుదుటనెత్తురొల్కుచున్న దేమి.

విరటు॥ ఆ॥ వె॥ నీజయంబు- నెక్కుడువర్ణింపఁ
దానుబేడిఁబొగడెఁ- దానఁగోప
మూనిచేతిసారె- నూనిసైచినగండి
బడియునెత్తురొల్కు- నెడలుచుండె॥

ఉత్తరు॥ [భయకంపంబుతో] తండ్రీ మనకు తల్లియును దండ్రియును దాతయును దైవమును అగునిమ్మహాత్మునియెల్లవిధంబులఁ బూజించి యితని కృపారసంబుబడయుచున్న నాయువును సిరియును బ్రతుకును గలుగ బోవునా యీసత్యసంధుని గొట్టినందుకిప్పుడు తగురీతిఁబ్రార్థించి యితని మనంబునంగల కలకదీర్చవలయును సుమీ.

విరటు॥ ఆలాగేప్రార్థనజేయుము.

ఉత్తరు॥ (చేతులుజోడించినిల్చి)

ఉ॥ మీ రెటులన్నగాని ప్రియ- మిత్రునిగామిముజూడలేకనీ
తీరునదప్పజేసె గుమ- తిమ్మనినాయకమీమహాత్మ్యమున్
ధీరతఁగాంచలేనిగతి - తెంపిరియైనవిరాటునింసదా

చారమునిల్పి బ్రోవుఁడని। నన్ను తిఁ జేతుఁగృపన్వహించుమా॥

మీరింత వారలని దెలియక మాతండ్రి చేసినయపరాధంబులెల్ల క్షమించండి.

కంకు॥ ఉత్తరకుమారా నాకుమీాపైనలుక లేదు. కాలమహిమచే నిట్లు జరిగినది. నీవంతగాఁబశ్చాత్తాపమందవలదు.

ఉత్తరు॥ మీామనశ్శుద్ధివింతయని పొగడనేరికి తరమ్మగు.

కంకు॥ ఉత్తరుఁడా మమ్మింతగాఁ బొగడవలదు ఇక చాలింపుము॥

విరటు॥ కుమారా నీవకుర్కురుసేనను జయించివచ్చిన తెరంగు జెప్పుము

ఉత్త॥ సీ॥ వినుము దెల్పెదమీాకు- విశదంబుగానింక
కురుబలంబే తెంచి- గోధనంబుఁ
గొల్లబట్టిరటంచు- గోపకుండొగిఁదెల్ప
విని నేను ధైర్యవి- వేకినగుచు
నాబృహన్నలసూతుఁ- డైనరథంబెక్కి
యుద్ధంబునకుఁబోవు- చున్నవేళ
గోగణంబులఁబట్టు- కొనిపోవుగాంగేయ
గురుకృపాశ్వత్థామ- కురువిభులును॥
తే॥ దుస్సేనుండుకర్ణుండు- దుర్ముఖుండు
మొదలగాఁగలయోధుల- మొనలఁగాంచి
కడుభయంబందిరథముపై - నిలువలేక
వడకుచును పాఱిపురిఁజేర- వచ్చుతఱిని॥

తండ్రీ దేవాంశసంభూతుండగునొక్కదివ్యపురుషుండరుదెంచి యోడకుమని నన్ను నిల్పి యభయదానంబొసంగి పిదపనన్ను సారధిగాఁజేసికొని తారథికుండై కరపద్మంబున ఘనమగు కార్ముకంబొక్కటిపూని కౌరవుల

నెల్లజయించి పశుబృందంబునుమరల్చి విరాళించినిల్చిన నదిగని వెఱఁగంది కురువిభుండు నిజపురంబునకు జేరె నియ్యుద్ధమందమ్మహానుభావునిచే జయమంది పశువులతో మత్స్యపురి జేరితిఁ గాని నా ప్రజ్ఞ యిసుమంతయైన లేదు

విరటు॥ [ఆశ్చర్యంబుతో] నిజముగానా

ఉత్తరుడు॥ నిశ్చయముగానే.

విర॥ కుమారా అమ్మహాత్ముం డెవ్వఁడో నాకనులఁ జూడ నోమనైతిఁ గదా.

ఉత్తరుడు॥ మనకు దర్శనంబీయదలఁచియే యున్నవాఁడు.
విరటు॥ మనకు దర్శనంబిచ్చునా.
ఉత్తరుడు॥ ఆ- సందేహము లేకుండా.
విరటు॥ కంకభట్టా మీరలు గృహంబునకు విచ్చేయుఁడు-

(సైరంధ్రికంకభట్టు నిష్క్రమించును.)

విర॥ కుమారా- మనమంతఃపురంబున కరుగుదమురమ్ము. (ఇర్వురు నిష్క్రమించిరి)

(ఉత్తరబృహన్నల ప్రవేశము)

బృ॥ తే॥ ఉత్తరా మేముకురుకుమా-రోత్తములను
గెలచిగోవులమరలింపఁ-దలఁచి జనెడి
యిమ్మ గనిబొమ్మపాత్రికల్-దెమ్మటంచు
బల్కితౌ బొమ్మ యివిగో- చేపట్టవమ్మ॥

కౌరవోత్తముల శిరోంబరంబులు దెచ్చితిని యివిగో గైకొమ్ము.

ఉత్తర॥ [అవిఅందుకొని] మీరుగురువులు కరుణాకరులు నాకుదరి

డితోసమానులుగావునవాకోరికనెఱవేర్చినారు. వేఱొకరిట్లుశేయగలరా.

బృహ॥ అవునవును.

[ఇరువురు నిష్క్రమించిరి]

షష్ఠాంకము సంపూర్ణము.

సప్తమాంకము.

(పంచపాండవులు ద్రౌపది నిజరూపములతో విరటుని సింహాసనమెక్కుచున్నారు.)

[వస్త్రమును మొగమునకడ్డముంచుకొని]

ధర్మరాజు॥ కం॥ అనుజన్ములార వేడుక
మనమందఱుమివ్విరాటు-మందిరమునందున్
ఘనగూఢచర్యవత్సర
మనువుగ నెఱవేర్చుకొంటి-మాహరికృపచేన్॥

ధనంజయా యుత్తరగోగ్రహణంబున కౌరవోత్తముల జయించిన తెరంగు దేటపరచుము.

అర్జు॥ సీసం॥ దుర్యోధనుండుదాన-వార్యబలంబుతో
వచ్చిగోగణమును-బట్టుకొన్న
వృత్తాంతమునుగోప-వితతిచేయుత్తరుం
డాలించిసారథి-నరసియరసి
వేసారికడకున-న్బిలిపించిసారథ్య
మొగిసేయుమనిఘనం-బొప్పవేడ
నందుకేనొడఁబడి-యరదంబునొగనెక్కి-
గోవులుచన్నట్టి-త్రోవఁబట్టి॥

తే॥ రథమునడుపుచునుండగా-రవులఁగాంచి
యుత్తరుఁడరథముడిగ్గి-తత్తరమున
పాఱఁజూపంగనాతనిఁ-బట్టితెచ్చి
నొగలపై బెట్టిరథికుఁడ-నగుచు నేను॥

ఆయుత్తరుని సారథిగాఁ జేసికొని శమీవృక్షనిక్షిప్తాయుధంబులుగై కొని, కపిధ్వజదేవదత్తకిరీట, గాండీవాది దివ్యపరికరంబులుదాల్చి నిజరూపంబు ధరించి కౌరవసేనాకూపారంబుఁ గలగఁజేసి భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామలఁబట్టి జెగ్గడిలఁగొట్టి పశుగణంబు మరల్చి మరలపూర్వరూపంబు ధరించి సారథినై పురప్రవేశంబైతిని ఇదిమదీయ సంగరవిధంబుఁ విరాటదక్షిణగోగ్రహణంబు గావించిన తెఱంగు శెలవీయండి.

ధర్మ॥ సీసం॥ అత్రిగర్తాధీశుఁ-డతిబలహితుఁడై
పశువులఁబట్టిగో-పకులఁగొట్ట
నదిగోపకుల చేతనమ్మత్స్యపతివిని
సకలసేనలఁగూడి సమరమునకు
వెడలుటగనినేను భీమనకులసహ
దేవులతోఁగూడి యావిరాటు
నకుసహాయుండనై ప్రకటితగతిఁజని
యరిసైన్యములనెల్ల నడలఁగొట్టి॥

ఆ॥ వె॥ యాసుశర్మచేతి-కఁదినవిరటుని
బంధనంబులూడ్చి-పశుధనంబు
మరలఁజేసిపురికి-మత్స్యేశుతోవచ్చి
యున్నవారమిదియ యుద్ధవిధము॥

(అర్జునుండు ధర్మరాజు వదనంబుజూచి)

అర్జు॥ భీమసేనా మద్భుజబలపరాక్రమంబువిన సహింపకనాయేమి

మనయన్నగారొక వస్త్రంబును ముఖంబుపైఁ గప్పుకొనియున్నారు.

భీము॥ కారణం బేమో తెలియదు.

ధర్మ॥ సీ॥ మత్స్యభూపతి నేను-మరిజూదమాడెడు
సమయమందునమాట-సామితగను
దనకుమారుఁడెకురు-తతినెల్లఁబడఁగొట్టె
యావులమరలించె-నంచుబొగడ
నేనదివినగస-హింపకధాత్ర్రా
ష్ట్రిలనాబృహన్నల-సుడివడంగఁ
గొట్టినాడనితాయి-గుద్ధకోపముచేవి
రాటుఁడుపాచిక-తోటిబొడిచె

తే॥ అందుచేఫాలభాగము-నందుగండి
బడిరయంబుగరక్తంబు-వఱదయయ్యె
గానవస్త్రంబుముఖముపైఁ-గప్పుకొంటి
ఘల్గునిపయినాకుగో-పంబదేల॥

(భీముండురోషంబుతో బండ్లుపటపటగొరుకుచు)

ఆ॥ వె॥ పొట్టకొవ్వుబట్టి-మిట్టిపడుచునిట్లు
గొట్టినట్టివిరటుఁ-బట్టికట్టి
మట్టుపెట్టిమత్స్యపట్టణమిటమీకుఁ
గట్టిపెట్టఁగోర్కె-బుట్టెనట్టి॥

అర్జు॥ అవును స్వపర తారతమ్య మెఱుంగని విరటుని పుత్రమిత్ర కళత్ర బంధుసహితముగాఁబట్టి మర్దింపక యూరకుండఁదగదు ఆహా వాడెంత శక్తిరాతుఁడు ఎంతకి తినుఁడు ఎంతదురాగ్రహుఁడు.

ధర్మ॥ చం॥ విరటుమపిూంపపైనలుగ-వెత్తియగాదెతలంచిచూడనా

పరసుఁడు ముందటన్మనల-సంగతిగానడుగాక నాతనిఁ
గరుణనుగూఢచర్యముచొ-కాటముగానెఱవేతెమీఁరలి
ట్లరుపుగనెగ్గులందలఁచు-టారయన్యాయముఁగాదుగాదిఁకఁ॥

అవ్విరటుండెఱింగినమీఁద నిట్లుజేసెనేని యప్పటికి తగినతెఱంగుజూతము మీఁరుకోపంబుజల్లార్చుకొని యుండండి.

(విరటుడు ఉత్తరుడు ప్రవేశము)

విర॥ కంకభట్టామదీయసింహాసనమెక్కినన్ను జూచియైననుదిగ్గునగద్దియడిగ్గదలంచకుంటివి, ఇంతయహంకారమా.

అర్జు॥ [చిఱునగవుతో] ఆ॥ వె॥ ఇతఁడజాతశత్రుఁ-డిమ్మహీదిగ్విజ
యంబుజేసెనిర్జ- రాధినాథు
పీఠమెక్కఁదగిన-పెద్దయానీచిఱు
గద్దెనెక్కఁదగఁడె-త్మ్మాతలేశ॥

విర॥ ఇన్మహాత్ముండే ధర్మరాజైన భీమార్జున నకులసహదేవులును పాంచాలియు నెచ్చటుండిరి.

అర్జు॥ సీ॥ వలలుఁడనంగనీ-భవనమందుండిన
వంటలవాఁడెయి- వ్వాయుసుతుఁడు
అశ్వపాలకుఁడగు-నతఁడుదామగ్రంథి
నామంబుగలవాఁడె-నకులుఁడధిప
గోపాలకుఁడగుదం-త్రీపాలుఁడనునామ
ధేయంబుగొనసహ-దేవుడితఁడు
దేవిచెంగటపను-ల్గావించుమాలిని
యనుపదిమ్రిపదరా-జాత్మజాత
ఉత్తరకాటపా-టొన్నతుల్ జెప్పఁబృ
హన్నలయనెడినే-నర్జునుండ.

తే॥ దాయఁగా నేల ద్రౌపదీ- తరుణికొఱకు
నీదుమఱఁదులనందఱు- నెగడిగూఢ
వృత్తిగంధర్వుఁడనుపేర- భీమసేనుఁ
డమితబలవిక్రములఁ జంపె- సర్ధరాత్రి॥

(విరటుండు సంశయించును)

ఉత్త॥ (విరటునితో)

సీ॥ ఇమ్మహాత్ముండు- దన్నుఁగ జెప్పఁగవల
దన్న నేఁ దెల్పంగ- నలికియొక్క-
దేవసన్నిభుఁడంచు- దెలియఁబల్కితిగాని
నిన్న నీతండంత- నిర్వహించెఁ
దనసంగతిని దెల్ప- దనుక నేసారథ్య
మునకొప్పుకున్నన- పుంసకత్వ
మును మానిపురుషత్వ- మును బూనగాఁ గాంచి
పటిమతో నేనోడఁ- బడితినయ్య॥

తే॥ కయ్యమున మొగమోడని- ఘనబలుండు
కురుకులోదధినింకింప- కుంభజుండు
కర్ణగర్వతటాకవి- కర్తనుండు
ఖండితంబుగ నరవరా- ఖండలుండు॥

విరటుడు చేతులు మొగిడ్చి।

ఉ. దండము పాపనాశనగ- ధైర్యమహీతలవర్య వంద్యమా
ర్తాండసమాన తేజ, మిము- ధర్మనృపాలుని గానెఱుంగకన్
దండితు జేసినట్టి నిజ- దాసుని తప్పొడి వేయకండి, మీ
దండకుఁ జేరితిన్, బరమ- ధన్యుని జేయుడటంచు వేడితిన్॥

నా నేరంబులెల్ల మన్నించి యిమ్మత్స్యపురి పరిపాలించఁబూనుఁడు.

ధర్మ॥ విరాటమహారాజా- తల్లిదండ్రి గురువు బంధువురీతి మమ్ము గూఢచర్యవత్సరంబెల్ల సాకితిరి అందుచే మేముకృతార్థులమైతిమి మాకింతియేచాలు నీరాజ్యంబును నీవేపరిపాలన జేసికొనుము.

అర్జు॥ రాజేంద్రా గతించినదానిఁగురించి యంతగా దొట్రుపాటుబడఁదగదు.

విరటు॥ తే॥ సచివశేఖరమనతప్పు- సైరణకును
గానుకైదైనసిడవలె- గానసిప్ప
డంతిపురికేగి యుత్తర-నతిరయముగ
నెలమిశృంగారమొనరించి- యిటకుదెమ్ము॥
ఈసంగతి సుధేష్ణకు జెప్పిరమ్ము.

[మంత్రినిష్క్రమించును కల్యాణి కనకాంగి మొదలగు పౌరాంగనలు ప్రవేశము.]

కల్యాణి॥ఉ॥ మానినులార రాదెమన-మత్స్యపురంబునమారు వేషముల్
బూనియు గూఢచర్యయిట- పొల్పుగఁదీర్చిరటంచు బాండురా
ట్సూనులుసచ్చరిత్రులని- శ్రోత్రములన్వినివచ్చినాముగీ
ర్వాణులతోసమానులగు- వారలఁజూచెడి పుణ్యమబ్బెనే.

కంకుభట్టు ధర్మరాజట వలలుఁడే భీముండట, బృహన్నలేయర్జునుఁడట. దామగ్రంథియే నకులుఁడట తంత్రీపాలుఁడేసహదేవుఁడట మనదేవిగారికి పరిచర్యజేయు సైరంధ్రియే ద్రౌపదియట. వీరందరు మనవిరటుని సభయందు నిజరూపములుదాల్చి యుండిరట. మనకప్పాండవుల దర్శనములభ్యపడుటజూడగా పూర్వమెన్నినోములు నోమియుంటిమో గదా యని యూహాబొడముచున్నది.

కన॥ సందేహమేమి.

(సుదేష్ణ ఉత్తర ప్రవేశము)

సుధే॥ నాథా వందనంబులు.

విరటు॥ కల్యాణీ కల్యాణమగుగాక.

సుధే॥ మనయుత్తరకన్యకనలంకరించుకొని తోడితెచ్చితి.

విర॥ సంతోషము మనకన్యకామణి ధర్మరాజునకు గానుకగా సమర్పింతమురమ్మ.

సుధే॥ సమర్పించితిమేని మన వంశపావనమగుట కిసుమంతయైన సందియములేదు.

విరటు॥ తే॥ కానుకగవిరాటునుత్తర- కన్యనిచ్చి
నాడనేగన్నుమిన్నుగా- నంగలేక
సేవఁజేయించుకొనిదోష- సిద్ధిఁజెంది
యున్నదీనునిగొడగృప- యుంచుఁడనఘ॥

ధర్మ॥ భూమీశ్వరా నామనఃపద్మ మానందమందినది. అర్జునుని యభిప్రాయంబెట్లుగలదో యట్లుసేయఁబూనుము.

విర॥ అర్జునా యియ్యుత్తరను కానుకగా సమర్పించితి దీనిఁబరిణయంబాడి మామత్స్యవంశంబెల్ల పవిత్రయంబుజేయుము.

అర్జు॥ (చిఱునవ్వుతో) తే॥ నృత్యగీతాది విద్యల-నెల్లనేర్పి
యున్నకతనగురుండని-యుత్తరకును
గాననేఁబెండ్లియాడలో-కమునునింద
పాలగుటగాకధర్మంబు- బాయుననఘ॥

మీరాయుత్తరకన్యకను మత్పుత్రుండగు యభిమన్యునకిచ్చి వివాహంబు జేయుము.

విరటు॥ మాకుమీానియ్యంబుకన్న వేఱొక కార్యంబెయ్యెడనైనఁగలదా మీాయిష్టమగునట్లభిమన్యునకే యిచ్చిపరిణయంబు జేయుఁవాఁడ మనధర్మ జుని యభీష్టమెట్లుగలదో.

ధర్మ॥ తే॥ నరునివాక్యంబులనువిడ- నాడఁగూడ
దేలననవాతఁడుచితంబు- నెఱిగిపల్కె
నీరలిప్పుడుచుట్టాల- కీశుభఁబు
దెలియఁగాఁబుచ్చుడింకసం- దియముదక్క॥

విరటు॥ మీాయభీష్టప్రకారము జేయువాఁడ [సుధేష్ణంజూచి]

తే॥ ఓసుధేష్ణహర్ష- ముల్లంబునందిగు
రింపనీవ్రభోయి- పెంపుమీారి
ద్రుపదరాజపుత్రి- విపులచిత్తంబతి
శాంతిబొందునట్లు- సన్నుతించు॥

సుధే॥ అలాగేజేయఁగడంగెద. (అనిసైరంధ్రిని సమీాపించి)

తే॥ గొంతికోడలవంచుమే- మింతదనుకఁ
గానగాలేకబరిచారి- కాత్వమెపుడు
నిన్ను జేయించితిమితప్పు- లెన్నకమ్మ
యుత్తరనునీకుమారున- కిత్తుమమ్మ॥

సైరం॥ కం॥ ఇయ్యెడుమమ్మ సాకియు
వయ్యారినినాసుతునకు- వధువునుగా మీా
రియ్యెడఁజేసిన తప్పులు
వెయ్యైనను మఱతుమమ్మ- వియ్యఁపురాలా॥

దేవీనీమనఃపద్మంబున నావంతన్యైన కళంకంబుంచుకొన వలదు.

ధర్మ॥ (విరటునితో) తే॥ వసుమతీశ్వర మేముప- ప్లావ్యమునకు
బోవఁగాఁదలఁచితిమీడ-బోద్రుగడువఁ
దగదుద్రౌపదినచటికిఁ- దగినరీతి
వచ్చునట్లొనరింపుడీ-ముచ్చటలర॥

విర॥ ద్రౌపదిని మిమ్ములను ప్రయాణముచేసి పంపించదలఁచితి గావున మీరలీ దివ్యాంబరా భరణాదులందుకొనుడు [అనిఐదుగురికియిచ్చుచున్నాడు]

ధర్మరాజు భీమార్జున నకులసహదేవులు॥ అలాగేగ్రహించెదము.

విరటు॥ సుధేష్ణా మనద్రౌపదిని తగురీతిఁగారవింపుము.

సుదేష్ణ॥ అమ్మా ద్రౌపదీ యీభూషణాంబరాదులు ధరించుము.

ద్రౌపది॥ అలాగేధరించెద.

ధర్మ॥ మత్స్యమహీశ్వరా మేముపప్లావ్యపురంబునకరిగెదము. మీరు వివాహమహోత్సవమునకు తగుప్రయత్నము జేసికొని మాకొకలగ్నపత్రికను బ్రమదపఱచవలసినది.

విర॥ చిత్తము మీవెంటనేను వచ్చెదను.

ధర్మ॥ సందేహమేమిరమ్ము. [ప్రయాణమై మెల్లగాబోవుదురు]

ధర్మ॥ అర్జునా యీశమీవృక్షనిక్షిప్తమగు శరశరాసనంబులుబదగురీతి బూజించి తీసుకొనిరమ్ము.

అర్జు॥ అలాగే తెచ్చెద. (అని వృక్షమెక్కి అస్త్రంబులు తెచుచున్నాడు)

[అందఱును ఉపప్లావ్యపురంబునకు ప్రవేశించిరి]

(ద్వారకలో కృష్ణబలరామసాత్యకుల ప్రవేశము)

కృ॥ అగ్రజా ధర్మజాదులజ్ఞాతవాసంబు నెరవేర్చి పరమహర్షంబుతో నుపప్లావ్యంబున కరుదెంచిరట మనము దగురీతిజని వారినరశివచ్చుట మంచిది.

బల॥ అలాగే పోదముపద.

సా॥ నేటికి శ్రవణానంద మొందదగిన వార్తవింటిని త్వరితగతిపోదము.

(మువ్వురును నిష్క్రమింతురు)

ఉపప్లావ్యపురము ధర్మరాజాదులరంగము

ధర్మ॥ సోదరులారా దైవానుగ్రహంబుచే గూఢచర్యవ్రతవత్సరంబు నెరవేర్చి సుఖముగా ఉపప్లావ్యపురంబునకు జేరితిమి యిక మీదజరుగవలసిన కార్యమాలోచింపవలెను.

భీము॥ (లేచి) అగ్రజా తమ కెరుకపడని ధర్మాధర్మము లెవ్విగలవు జేపరవారికి ముందు రాలోచన జెప్పనేరితరము తమయిచ్చవచ్చిపదీతి యానతిండు.

[కృష్ణబలరామసాత్యకి సుభద్రాభిమన్యులుఉపప్లావ్యపురికిప్రవేశించి ధర్మరాజుంగాంచి] ధర్మజావందనములు.

ధర్మ॥ శుభమగుగాక శ్రీకృష్ణానీపీనవరత్నసింహాసనంబుపైగూర్చుండుము.

కృ॥ అలాగే గూర్చుండెద.

ధర్మ॥ బలరామాదులారా మీరలీయుచితాసనంబుపై విజయముచేయండి.

బల॥ మంచిది.

[అని కూర్చుండిరి]

ధర్మ॥ కృష్ణా నీదగు పుత్రమిత్రకళత్రామాత్య ప్రకరంబెల్ల క్షేమంబుగానుండిరా॥

కృ॥ మీకరుణారసంబుచే నెల్లవారలు సుఖగోష్ఠినుండిరి మీరలేభంగంబు లేక గూఢచర్యంబు నెఱవేర్చినందుకు చాలాసంతసించితిమి.

ధర్మ॥ మీదగ్గర మాకేమికొఱంత

కృ॥ ఒరులకంటఁబడకుండ నజ్ఞాతచర్య నెఱవేర్చిన నీధర్మదేవతమహిమ మెంతని కొనియాడవచ్చు.

ధర్మ॥ ఆ॥ వె॥ తల్లిదండ్రిగురువు- దైవంబదాతలీ
రగుచుమమ్ము గరుణ- నరసి బ్రోచు
కతనగూఢచర్యఁ- గాఁజేసియీయుప
ప్లావ్యమునకు జేరఁ- బడితిమనఘ॥

కృ॥ మీకు దైవసహాయ మేమఱకుండుగాత యిదిగాక.

క॥ వనవాసంబజ్ఞాతం
బనువుగ నెఱవేర్చినార- టంచును నే మీ
కనుమణిమయభూషణములు
కనకాంబరములనుసంగ- గాఁదెచ్చితినే

మీరలీభూషణాంబరంబులు ధరించుడు (అనియిచ్చుచున్నాడు)

ధర్మ॥ త్వత్కరుణకు పాత్రులము [అనిధరించుచున్నారు]

కృ॥ సుభద్రా నీవీభూషణాంబరంబులు ద్రౌపదికొసంగుము.

సుభద్ర॥ ఆలాగే యిచ్చెద [సుభద్ర నిష్క్రమించును]

కృ॥ ధర్మజా రథగజతురగ దాసదాసీజనంబుల నపరిమితముగాఁ దెచ్చితిగాన నివియెల్ల గ్రహింపుము.

ధర్మ॥ పరిగ్రహించెద.

[సుభద్ర ద్రౌపదికడకు ప్రవేశము.]

ద్రౌపతి॥ సుభద్రా వందనములు

సుభ॥ సౌమంగల్యవతివై వృద్ధినొందుము (అని ద్రౌపదిని చేరదీసికొని)

సీ॥ కటకటా పతులతోఁ- గలసి కానలకేగి
యెండగాలికి వాన- కెప్పుడోర్చి
కొండగుహాలయందు- గోవలఁ జెఱలాఁడి
యాఁకలి దప్పిచే- యలమటంది
చిత్తంబులోఁ గడు- చింతల కోర్చి
తేకువ చెడి యెల్లు- తిరిగినావొ
కన్నబిడ్డల మీదఁ- గాంక్షను బోనాడి
యెటువలె నుంటివో- యెఱుఁగవశమె॥

ఆ॥ వె॥ తల్లిదండ్రియన్న- దమ్ములు మొదలగు
బంధుజనుల నెల్లఁ- బాసినిదు
కన్నుఁగవకు నెట్లు- గల్గెనో నిద్దుర
తెలియరాదు విధిని- దలఁగరాదు॥

ద్రౌప॥ అమ్మా సుభద్రా పూర్వజన్మకర్మంబు దొలఁగఁ జేసికొనుట కేరికి వశంబగు మేమెల్లకష్టంబులఁ గోర్చి తిరుగ మిమ్మెల్లరఁ గని సంతోషం బుల్లసిల్ల నేటికి నుండ నోమితిమి నీకొడుకును కోడలును తల్లిదండ్రులాదిగాఁగల వారెల్లరును జల్లగా నుండిరా.

సుభ॥ ఎల్లవారలు సౌఖ్యముగానుండిరి నీవీభూషణాంబరంబులఁ బరితోషంబుగా ధరింపుము. (అందుకొనిధరించుచున్నది)

[ద్రుపదమహారాజు తగుబంధువులతో బ్రవేశించుచున్నాడు]

ధర్మ॥ [లేచినిలచి] మామగారువందనములు

ద్రుప॥ జయమగుగాక

ధర్మ॥ మీరలీపీఠంబుపైఁగూర్చుని యీయర్ఘ్యపాద్యాదివిధులఁ బరిగ్రహించుడు.

దుప్ర॥ అలాగేగ్రహించెద

తే॥ అన్నదమ్ములుద్రౌపది- యటవిలోన
వంతలనుబడియజ్ఞాత- వత్సరంబు
గడపిమేలిమివచ్చిరి- కడకిఁగృష్ణ
దేవుసత్కృపమీయందుఁ- దేజరిల్ల॥

మిమ్ముదిరుగ గన్నులఁగని యానందభరితాంతరంగులమైతిమి.

ధర్మ॥ ద్రుపదభూపతీ దైవసంకల్పంబునకు వికల్పంబుఁగలుగనేరదు మేమిప్పుఁడ్యాపురుషుండగు విరటునికరుణారసంబుచే యీవిషమవత్సరంబతిక్రమించితిరుగ మిమ్మెల్లరఁగని కృతార్థులమైతిమి.

విర॥ ధర్మజా యిప్పురోహితులఁ బురస్కరించుకొని వివాహమునకుదగు ముహూర్తమొక్కటి రహితబఱచుడు.

ధర్మ॥ మంచిది. బ్రాహ్మణోత్తమాశుభముహూర్తమొక్కటివిచారించుము.

బ్రాహ్మ॥ అలాగేవిచారించెద. (అని పంచాంగముజూచి)

ధర్మజా పంచమీబుధవారమురోజున నుత్తరాభి...రతారా బలచంద్రబలములు సంపూర్ణముగాఁ జాలియున్నవి.

ధర్మ॥ మత్స్యమహీశ్వరా
తే॥ పంచమీసౌమ్యవాసర- ప్రదమయామ
మంగుసుముహూర్తమొకటి- యుందియుండెఁ
గానపురిజాటబంపించి- ఘనతబంధు
వులకు లేఖలవ్రాయించ- బూనుడింక॥

విర॥ చిత్తము నేనుమత్స్యపురికేఁగి పురిశృంగారంబుజేయించి సకల రాజలోకంబులకు శుభలేఖలనంపించి వివాహప్రయత్నము జేయించెద

ధర్మ॥ మంచిది పోయిరమ్ము [విరటుడు నిష్క్రమించును

[మత్స్యపురము విరటునిరంగము]

విర॥ తే॥ మంత్రిపంచమిబుధవార- మహితతిథిను
హూర్తమున్నదియంచు-ధర్మోక్తముండు
దెల్పెబహుదేశములబంధు- దివ్యమిత్రు
లందఱినియిచ్చటికివచ్చు- నట్లుజేయు॥

మంత్రిముహూర్తముచేకొనినది పురిశృంగారము జేయునియోగింపుము.

మత్రి॥ చిత్తము పురిశృంగారంబుజేయించి రాజేంద్రులకు లేఖలవ్రాసిపంపించెద.

(సుగుణమణినిష్క్రమించును)విరటుండొక లేఖవ్రాయుచున్నాడు)
విర॥ సీ॥ శ్రీమన్మహారాజ- శేఖరులగుధర్మ
రాజేంద్రునకుమత్స్య-రాజువేడ్క

బవంద-నాదులనొనరించి
వ్రాసినశుభలేఖ-వరుసవినుడు
శ్రీచిరంజీవులై-చెలగుశోభదమైన
కలిముదమొదవను-త్సుతనొసంగి
పరిణయంబొగిసేయ। పంచమీబుధ
వాసరంబుననొకముహూర్తంబుగలద
టంచుసాక్ష్యులునిశ్చయించిరిప్పు డుమీరు
బంధుసపరివారబలముతోడ

తే॥ వచ్చిసుముహూర్తసంపద- హెచ్చుగాంచి
దంపతులదీవనలుఁజేసి- తగినరీతి
గారవంబందిమముబుణ్య- కరులజేయు
వారలనియావిధేయుని- ప్రార్థనంబు॥

(మంత్రిప్రవేశము.)

మం॥ రాజేంద్రా- యితరరాజులకందరకులేఖలం పిపురిశృంగారంబుజేయ నాజ్ఞాపించివచ్చితిని.

విర॥ మంచిది యీశుభలేఖ యుపప్లావ్యపురంబునంగల ధర్మరాజున కొసంగునట్లాజ్ఞాపించి లేఖార్థవాహకునకొసంగుము.

సుగు॥ చిత్తము. (సేవకునిజూచి) సేవకా లేఖార్థవాహకుని యిచటికిబిల్చుకొనిరము.

సేవ॥ అయ్యా వానినిప్పుడేబిల్చుకొనివచ్చెద.

[సేవకుడునిష్క్రమించును]

(లేఖార్థవాహకుడు ప్రవేశము)

సుగు॥ తే॥ వాహకా యిప్పుడీవుప- స్థాన్యపురము
జొచ్చి యాంధర్మసూనుని- జూచి మొక్కి-
లేఖ నాతనికొసఁగి కే- ళీగతులను
రమ్మ వేడుకబొమ్మర- యమ్మమీర॥

ఇదిగో లేఖ. [అని చేతికిచ్చును]

శేవ॥ నాను శలవొసంగితి రేని పోయివచ్చెద.

సుగు॥ మంచిది. (ధర్మరాజురంగము శేవకుడు ప్రవేశము)

శేవ॥ ధర్మరాజా వందనములు.

ధర్మ॥ శుభమగుగాక.

శేవ॥ పాండవాగ్రజా మత్స్యభూమండలేశ్వరుం డొక లేఖను మీకిమ్మని యిచ్చిబంపినారు.

ధర్మ॥ ఏదీ.

శేవ॥ ఇదిగో (అని చేతికిచ్చును)

ధర్మ॥ ఝాది కృష్ణబలరామసాత్యకి సాంబప్రద్యుమ్నకుమారాది యదుకులోత్తములారా ద్రుపదకాశిరాజాది బంధురాజప్రకరంబులారా యీ లేఖఁగలసంగతులు మీకెల్లరకు విన్నవించెదను.

సీప సీసం— [శ్రీమన్మహారాజశేఖరుఁడన్న పద్యము చదువుచున్నాడు]
కృష్ణ॥ మేమపరిమితానంద కందళితాంతరగులమైతిమి(యోచించి)ధర్మ
సుహూర్తం బాపన్నంబై వచ్చుచున్నది మనము బంధుమిత్రపరివా
విర॥ సీ॥ గ్రా మత్స్యపురము ప్రవేశించుటమంచిది యిక ప్రయాణభేరీ వే

ధర్మ॥ అలాగే జేయువాఁడ

(అందరునిష్క్రమించిరి) విరటునినగరు.

(కృష్ణబలరామసాత్యకులు పాండవులు ద్రౌపది ద్రుపదుడు ప్రవేశము)

విర॥ చూచి ధర్మజభీమార్జుననకుల సహదేవాద్యాత్మబంధువులారా మీరిందు గూర్చుండుడు.

ధర్మజాదులు మంచిది (అనికూర్చుండిరి)

విర॥ కృష్ణబలరామసాత్యకి సాంబప్రద్యుమ్నాది యాదవోత్తములారా మీరీసింహాసనములపై వసియించుడు.

కృష్ణాదులు అలాగేనివసించెదము. [అనికూర్చుండిరి]

విర॥ ద్రుపదకాశిరాజాది రాజబంధుప్రకరంబులారా మీరలియ్యుచితాసనంబులపైఁగూర్చుండుడు.

ద్రుప॥ చిత్తము. (అనివసియించిరి)

విర॥ బ్రాహ్మణోత్తములారా మీరీలగ్నవేదికచేరువగాఁ గలయాసనంబులపైని వసించుడు.

బ్రాహ్మ॥ అలాగే కూర్చుండెదము.

ధర్మ॥ అ॥ వె॥ విరటభూపతీంద్ర- పరిణయలగ్నకా
లంబువచ్చెనోకళ- ణంబుకోన
తొందరగనుదంప- తులకునభ్యంగనా
దులనుదీర్చునట్లు- దెలుపుమిపుడు॥

విర॥ అభ్యంగనాదులఁజేయించునట్లాజ్ఞాపించెద. (
శేవకా విప్రోత్తములను ధర్మరాజును లగ్నముతీవర-

ని యొసగిచ్చిరి. యీసంగతి నీవాసుధేష్ణకువిశదపఱిచి దంపతులకు మం
గళస్నానంబులు జేయించిసిద్ధముగానుంచుమని చెప్పుము.

శేవ॥ అయ్యాచిత్తము. (శేవకునిష్క్రమించును)

(సుధేష్ణ అంతిపురము)

సుధే॥ సుభద్రా ద్రౌపదీ

తే॥ ఎన్నలగ్నంబుతీవ్రమై- యున్నదనుచు
బ్రాహ్మణోత్తములనిరట- వదినలార
మంగళస్నానములనుదం- పతులకిపుడు
వేగ జేయించవలెరండు- వేడుకలర॥

సుభ॥ దేవీమంచిసమయమాసన్నంబైనది కానిమ్ము.

ద్రౌప॥ సుధేష్ణా జాగుసేయక మంగళస్నానంబులకొఱకు దగుగద్దియ
లఁదెచ్చి వధూవరులఁ గూర్చుండనియోగింపుము.

సుధే॥ కాలహరణముతో బనియేమి అట్లనేగావింతమురండి.

[అందఱు నిష్క్రమించిరి]

(అభిమన్యుని వివాహమహోత్సవము)

(కనకాంగి మోహనాంగి ప్రవేశము)

' మోహనాంగీ మనయుత్తర పరిణయమట చూచివత్తమురమ్ము
పరిణయ మహోత్సవము నేటితో ముగిసినదని వింటిని మ
నము.

కన॥ నాకిదివరకు తెలియక పోయెదుగదా.

మోహ॥ తెలిసియుండి నేనేమిమూట గట్టుకొంటిని.

(రత్నాంగిప్రవేశము)

కన॥ రత్నాంగి నీవెచ్చనుండివచ్చుట

రత్నా॥ అభిమన్యుని వివాహమహోత్సవమునుజూచి

కన॥మనము ముచ్చెర మొక్కసారిపోయివత్తమురమ్ము

రత్నా॥ ఎందుకు వివాహమైనది మీరేమిచూడబోయెదరు

కన॥ మేమయ్యభిమన్యునివివాహమునుగన్నులజూడనోమమైతిమిగదా

రత్నా॥ మీరుచూడలేదేమి

కన॥ మేమేమిరోజులుంగుదుము

రత్నా॥ మీరెట్లుంగకున్న నేనుజూచివచ్చినదాని వెల్లడించెదవినండి

కన॥ అట్లైన మేముకన్నులజూడనోమకున్నను చెవులవినియైననుసంతసించెదముచెప్పుము

రత్నా॥ లక్ష్మం పాట.

మనములకానందమాయెను యభిమన్యుడుపెడ్లికొడుకాయెను
మనయుత్తర పెండ్లికూతురాయెను యఖిలమనుజులకహ్లాదమాయెను
మత్స్యేశునినోముల నెల్లజూడసాఫల్యమాయె॥ మన॥
పురమెంతోబన్నీరుజల్లిరి విరిసరులతోజాలరులల్లిరి
నరవరులందరు సరగునవచ్చిరి॥ మన॥
వింతగబందిళ్లువేసిరి వాటికెంతోగాజాంద్రీలుగట్టిరి
రంతుగముత్యాలతోరణములేర్పరచిరి॥ మన॥
వరపూజజేసిరెంతో బాగుగాసుం దరులెల్లగూడి
వేశ్యసరసిజాక్షులు హర్షంబొప్పనాడగ॥

పొంగుచువిప్రులంతవచ్చిరి నరపుంగవులెల్లఁగూరుచుండిరి
హంగుగఁబ్రధాన మమరంగఁజేసిరి॥ మన ॥
మణిఖచితమైనపాత్రియందున యభిమన్యునిచరణములందున
ఘనముగనుంచిజలము లనుగడగిజల్లుకొనిరి॥ మన ॥
మధుపర్కములు దెచ్చియిచ్చిరి మనోరథమీడేరంగఁదెరయుంచిరి
విదితముగను త్తరనావేళ దో డ్తెచ్చిరి॥ మన ॥
కన్యాదానము జేయఁబూనిరి యభిమన్యునిమంచివేడసాగిరి
కన్యలందఱు వన్నెగలపాటల్ బాడిరి॥ మన ॥
మాంగళసూత్రముగట్టెను యభిమన్యుఁడుదనచేతిబట్టెను
పొంగుమీరఁగ ను త్తరాంగనగళమున॥ మన ॥
లలితమౌకేసరికుంకుమగలయఁ గలిపినయక్షతులసొంపున
దలఁబ్రాలుపోసిరెంతో కలవాద్యములతోడ॥ మన॥
భూపాలకులు మెచ్చిచూడఁగా మంచిదీపాలపళ్లెంము బాగుగా
జూషిపాటలుకడు బ్రిపుగఁబ్రాడిరి॥ మన ॥
ధరద్వారకాపురమందున నున్నహరినిమునఃపద్మమందున
దిరమతినెంచురీతిగా దంపతులనెంచిరి॥ మన ॥

కన॥ తర్వాత నేమిజరిగినది.

రత్నా॥ ఏమిచున్నది న ౦గుబెట్టుచు పాటలుబాడిరి.
కన॥ ఏదీ ఏరీతిగాబాడిరి.
రత్నా౦॥ నలుగుపాట
అ త్తరపుడుదెచ్చినారి యు త్తమాంగములకు చి త్తంబలరఁగ నజూ
కుగ్రినకు త్తరకన్యకకు॥ ౧ ॥ పచ్చాకుబాగాలు మఱిబాళిమీరవగరు
కస్తురిపచ్చిపసపుచే పెచ్చుగనలుగిడిరి॥ ౨॥ సెనగపిండిఁగలిపియా
మూగునకు వనజదలాక్షికి వనితామణులట ఘనముగనలుగిడి
తెచ్చి స్నానము దిన్నగ జేయించి సన్నుతమగువస్త్రాభర
ణ॥

.నదేమి.

- వం॥ మనయుత్తరకు కొన్ని నీతులుబోధించిరి.

కన॥ అవి మనబోంట్లు నేర్చుకొనఁదగినవేనా.

రత్నాం॥ కొన్ని నేర్చినవే యున్నవి.

కన॥ ఏవీ అవితేటఁబరచుము.

రత్నాం॥ అప్పగింతపాట- హిం- కాఫీ- ఆదితాళము.

అత్తవారింటిలో నడకువగానుండి చిత్తమురంజిల్లఁ జేయవేమాతల్లి ॥౧॥
.నఅజ్ఞాతనముల నేరనిబాలవే స్థిరమతినేమిపని జేశెవో సుగుణవల్లి॥౨॥
పొరుగిరుగిండ్లకు పోయిగూర్చుండకే సరివారిలోమమ్ము చౌకనజేయకే॥3॥
నిద్దురలోనైన బద్ధకించకుమితర బుద్ధులాలించక సుబుద్ధినార్జించవే ॥౪॥
అత్తమామలపట్లనాథుబిడ్డలయందుచిత్తముగనుపట్టియుత్తిగిలుట మేలే॥
బావలునుఅమలు బంధుజనాళికి సేవజేసితివేని కీర్తిగల్గియుండువే ॥౬॥
చిన్ననాటనుండి నిన్నుగలలోనైనఁ గన్నులబెదరించ గానైతిమాయమ్మ॥
బాలామణిద్వారక పతిసాక్షినిన్నంపి యేలీలనుండఁగలమో యెటుగశక్య
మెతల్లి॥ ॥౭॥

కన॥ ఇంకనేమిద్దైనయుండెనా ముగించెనా

రత్నా॥ హారమునకు కొలికిపూసరీతినింత. కొక్కటిగలదు అదియెద్ది
యన.

సీ॥ అభిమన్యునకుఁబెండ్లి- యైనపిమ్మటమత్స్య
భూపతినవరత్న- భూషణములు
రుచిరాంబరములుగ- ర్పూరాట
పళ్లెరంబులను
గృష్ణాదులకునిడి- కీర్తికిగజ
శతిపీతిదగ

లక్షగోనికరంబు- లక్షదాసీదాస
తతిరెండువేలర- థంబులాది॥
తే॥ బహువిధంబగుధనరత్న- పంక్తినెల్ల
యల్లునకుఁనరణంబిచ్చి- యఖిలజనులఁ
దగినతెఱఁగునఁబూజించి- రగణితముగ
జూడగన్నులఁబండువై- సొంపుమీరె॥

అభిమన్యునివివాహమహోత్సవమిదియ నేనుజూచినదాని సూచించితి.

కన॥ ఆహా యేమినీ నేర్పరితనము వరుసగాఁబూసఁగూర్చినట్లుజెప్పి మాపరిమిత సంతోష వార్ధి నోలలాడించితివి ఇకనిండ్లకేగుదము.

రత్నా॥ నేనుమాగృహంబున కీమార్గమునబోయెదను-
[నిష్క్రమించును]

కన॥ మోహనాంగీ మనమీరాజవీధినబోదమా
మోహ॥ అలాగేపోదముపద
(ఇద్దరు నిష్క్రమించిరి)
ఇదిగూడూరు వంశపయఃపారావార రాకాసుధాకర భారద్వాజ గోత్రబోధాయన సూత్రమల్లయాభిధ
పుత్ర శివనామక విరచితంబగు దక్షిణోత్తర గోగ్రహణములు
సంపూర్ణము.

క॥ నేనీగ్రంధముజేసితి
గాన ~శికవరుఁ నతత్వజ్ఞుల్
న
తులోనరింతురు॥
సంపూర్ణము.